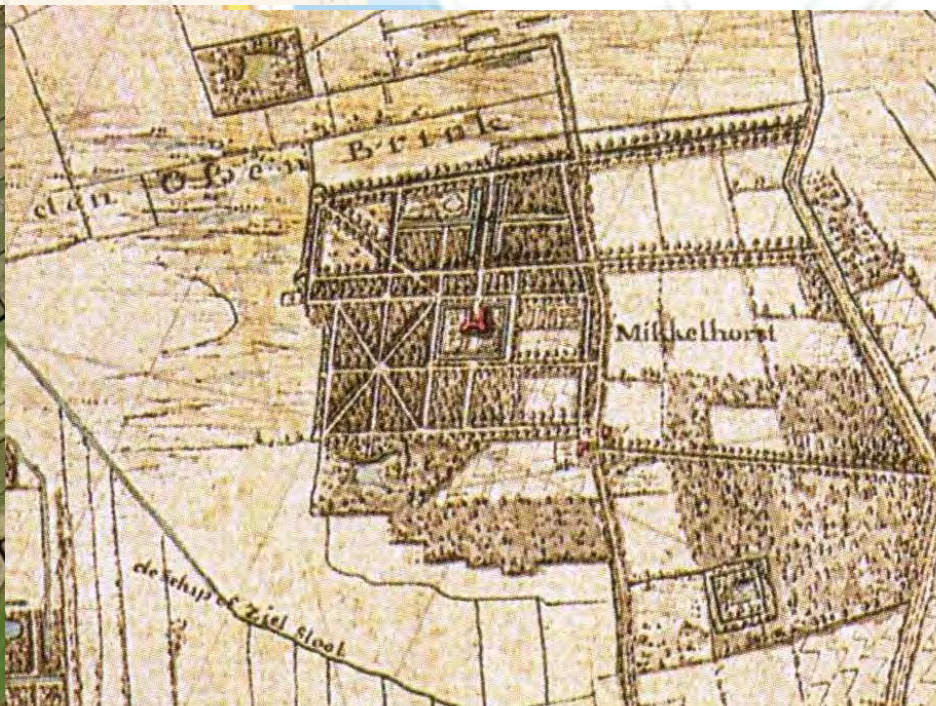

Groene Parels van het Noorden

Een inventarisatie van de landgoederen en andere (groene) historische terreinen in de gemeenten Haren en Groningen

Juni 2017

GROENE PARELS VAN HET NOORDEN

Een inventarisatie van de landgoederen en andere (groene) historische terreinen in de gemeenten Haren en Groningen

Inventarisatierapport
Juni 2017

Wendy Tromp, senior projectleider
Ine Bielevelt, projectleider
Henri Naaijer, projectmedewerker
Anne Chardon, projectmedewerker

Afbeelding titelpagina (vlnrvbno):

Huis te Hemmen, kadastrale minuutplan, watwaswaar.nl
't Hemrik, topografische kaart, Esri Nederland
Luchtfoto van de Harener Wildernis, Google Maps
Hottingerkaart van de Mikkelhorst Haren, Old Go
Panoramafoto Groenestein, eigen foto

Groene Parels van het Noorden

Een inventarisatie van de landgoederen en andere (groene) historische terreinen in de gemeenten Haren en Groningen

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding.....	6
1.2 Doelstelling.....	7
1.3 Gerelateerde initiatieven.....	9
Herstel landgoederen Eelde-Paterswolde	9
Noordelijke Lustwarande.....	9
Platform Borgen	9
Marketing Groningen, Routebureau Groningen en De Verhalen van Groningen.....	10
Groninger Museum.....	10
Gebiedsaanpak Landschap Gorecht	10
Ontwikkelingen geselecteerde terreinen	11
1.4 Samenwerking	11
2. Methodiek	12
2.1 Inventarisatie van landgoederen en andere (groene) historische terreinen	13
2.2 Recreatieve verbindingen.....	15
Wandelen	15
Fietsen	15
Groenstructuren	15
3. Resultaten en conclusies	16
3.1. Inventarisatie elementen	16
3.2. Recreatieve routes	18
Wandelen	18
Fietsen	18
Groenstructuren	19
3.3. Vervolgfase project.....	23
BIJLAGEN	26
Bijlage I – Overzichtskaart terreinen	
Bijlage II – Inventarisatiekaarten	
Bijlage III – Wandelroutekaart.....	
Bijlage IV – Themaroutekaarten	
Bijlage V – Fietsroutekaart	
Bijlage VI – Overzicht van bezienswaardigheden, horeca- en overnachtingsmogelijkheden in het projectgebied.....	
Bijlage VII – Criteria voor selectie van terreinen	
Bijlage VIII – Totale lijst van beoordeelde terreinen op basis van de vastgestelde selectiecriteria	
Bijlage IX – Indicatie van mogelijke maatregelen	
Bijlage X – Overzicht van groenstructuren	
Bijlage XI – Selectie van landgoederen (top 10) in combinatie met groenstructuren	

1. Inleiding

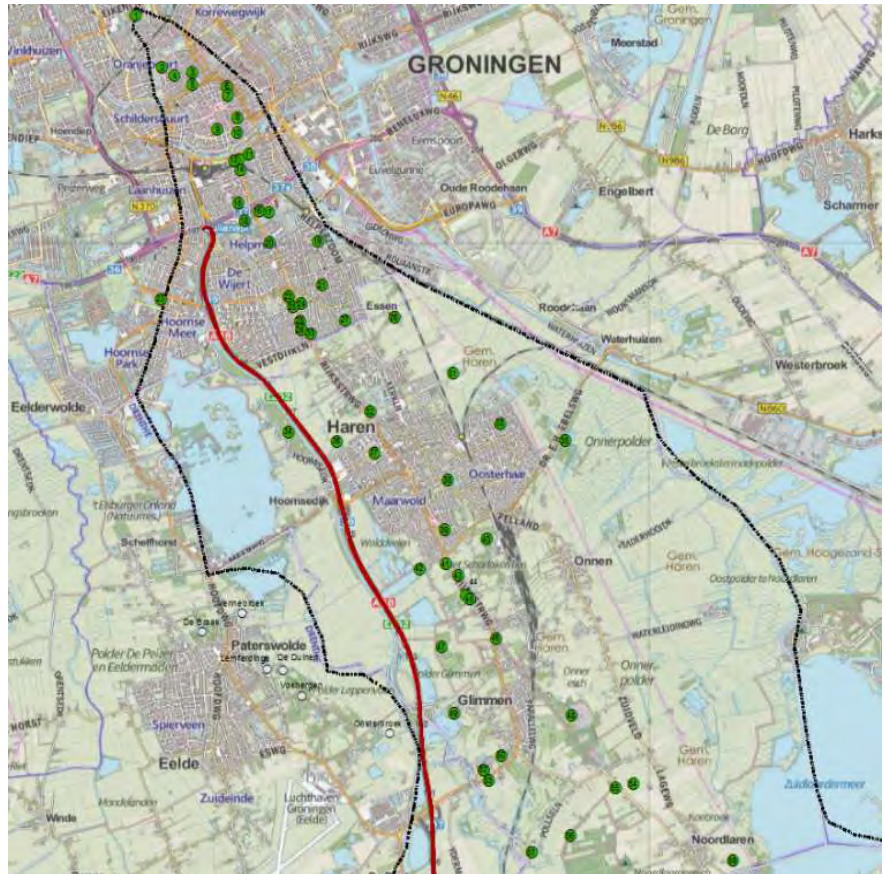
In 2015 is gestart met het project 'Groene Parels van het Noorden'. Het doel van het project is het herstellen en zichtbaar maken van landgoederen en andere (groene) historische terreinen in de gemeenten Haren en Groningen.

Het project is opgesplitst in twee fasen:

- Fase 1: De inventarisatiefase
- Fase 2: De uitvoeringsfase

De eerste fase van het project van Landschapsbeheer Groningen is gefinancierd door provincie Groningen en de gemeenten Haren en Groningen. Op basis van de resultaten van fase 1 wordt een begroting opgesteld en financiële dekking gezocht voor fase 2.

Voor u ligt het inventarisatierapport van de eerste fase van dit project. Dit rapport biedt handvatten voor fase 2.

Afbeelding 1.1 – Overzichtkaart projectgebied

1.1 Aanleiding

In de provincie Drenthe is in 2013 het project 'Herstel landgoederen Eelde-Paterswolde' gestart. Binnen dit project van Natuurmonumenten wordt zeer succesvol gewerkt om de landgoederen en buitenplaatsen beter herkenbaar en zichtbaar te maken in het gebied Eelde-Paterswolde. Landgoederen krijgen een herkenbare entree en zijn onderling verbonden door een recreatieve route. Eigenaren zijn enthousiast en de route geeft een recreatieve impuls aan het gebied. Communicatie met eigenaren, betrokken partijen, bewoners en bezoekers van de terreinen vormen een gedegen basis voor het succes.

Vanuit de provincie Groningen, de gemeenten Haren en Groningen en 'Regio Groningen Assen' (RGA) ontstond de wens om de landgoederen in Haren en Groningen beter te verbinden met de landgoederengordel van Eelde-Paterswolde. De A28 vormt een scheiding tussen beide landgoederengebieden, die oorspronkelijk een geheel vormden (rode lijn op afbeelding 1.1). Om deze delen weer met elkaar te verbinden en de landgoederen en andere (groene) historische terreinen te versterken en meer herkenbaar te maken is het project 'Groene Parels van het Noorden' opgezet. Met

dit project wordt het verhaal van de landgoederen en buitenplaatsen in Haren en Groningen beter beleefbaar gemaakt en worden de mogelijkheden voor recreatie en toerisme verder versterkt.

Het projectgebied omvat de hele gemeente Haren en de gemeente Groningen tot aan de noordelijke punt van de Hondsrug (zie de zwarte lijn op afbeelding 1.1).

De identiteit van het landschap wordt hier grotendeels bepaald door de Hondsrug met aan weerszijden de beekdalsystemen van de Hunze en de Drentse Aa. De kenmerkende kleinschaligheid ervan komt voort uit de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied. Dit heeft geleid tot een grote verscheidenheid in landschapstypen met een veelheid en afwisseling van landschapselementen als houtwallen, hagen, lanen, bosgebieden, graslanden en vestingwerken.

Welvaart in de stad Groningen zorgde ervoor dat aan de zuidzijde van de stad talrijke landgoederen en buitenplaatsen zijn gesticht. De landgoederen en buitenplaatsen zijn vooral tot ontwikkeling gekomen op de Hondsrug tussen Groningen en Haren en op de oostelijke flank van de rug van Tynaarlo in Eelde-Paterswolde. De landgoederen en buitenplaatsen met bijbehorende bosgebieden, lanen, landerijen en tuinen vormen een belangrijke drager van de groenstructuur en daarmee de identiteit van Haren en het zuidelijk deel van de gemeente Groningen.

1.2 Doelstelling

Het doel van dit project is om landgoederen en andere (groene) historische terreinen in het projectgebied weer zichtbaar en herkenbaar te maken door middel van herstel en onderhoud van beeldbepalende elementen. Hiermee wordt de cultuurhistorische waarde verhoogd en de identiteit van het gebied versterkt. De landgoederen en andere (groene) historische terreinen worden met een recreatieve route langs en door groene terreinen met elkaar verbonden. Daarnaast worden verbindingen gelegd met de Drentse landgoederengordel en de stad Groningen. In het project is tevens aandacht voor de recreatieve potenties van het gebied, het opbouwen van een netwerk van terreineigenaren en het verhogen van de biodiversiteit.

De projectdoelstellingen zijn in het relatieschema op de volgende pagina weergegeven. De stappen die in de verschillende fasen van het project worden genomen zijn ook in het schema uitgewerkt.

Groene Parels van het Noorden

1. Zichtbaar en/of weer herkenbaar maken van de landgoederen en andere (groene) historische terreinen door middel van herstel van beeldbepalende elementen, waardoor ook de cultuurhistorische waarde van het hele gebied verhoogd wordt.
2. Versterken van de identiteit van het gebied door de beeldkwaliteit van de landgoederengordel in Haren en Groningen meer vorm te geven.
3. Recreatieve faciliteiten versterken door landgoederen beter te ontsluiten en bereikbaar te maken voor bewoners van Haren en Groningen, het stedelijk gebied van de regio en het toerisme.
4. De verbinding met het Drentse deel van de landgoederengordel tot stand te brengen en een recreatieve route langs de diverse landgoederen te realiseren.
5. De groene verbinding tussen landelijk gebied met de stad Groningen benadrukken.
6. Creëren van een netwerk van terreineigenaren en -beheerders, waardoor uitwisseling van kennis en eventueel andere zaken makkelijker wordt.
7. Het verhogen van de biodiversiteit door aandacht voor variatie in begroeiing, aanplant van oude fruitboomrassen en gebiedseigen soorten toe te passen bij herstel van groene elementen.
8. Creëren van een prettige woon- en verblijfsomgeving.

Fase 1

Vorbereiding en communicatie

- Inventarisatie van aanwezige structuren op landgoederen en andere (groene) historische terreinen in de gemeenten Haren en Groningen.
- Inventarisatie van bestaande recreatieve verbindingen tussen landgoederen en andere (groene) historische terreinen en het aangeven van verbetermogelijkheden.
- Inventarisatie van robuuste groenstructuren waaraan of waarbinnen de landgoederen en andere (groene) historische terreinen liggen.
- Organiseren informatiebijeenkomst voor de terreineigenaren en overige geïnteresseerden waarbij ook wensen worden geïnventariseerd.
- Formuleren van te nemen maatregelen n.a.v. de inventarisaties en wensen van de terreineigenaren en -beheerders.
- Uitwerken van de recreatieve verbindingen.
- Terugkoppeling naar alle partijen en het maken van een projectvoorstel voor fase 2.

Fase 2

Uitvoering

- Herstel structurelementen aantal landgoederen en/of (groene) historische terreinen.
- Realisatie recreatieve routes.
- Herstel/realisatie groene verbindingen.
- Oplevering deelprojecten.

1.3 Gerelateerde initiatieven

Om een goed beeld te krijgen van voorgaande en vergelijkbare projecten is een aantal projecten kort beschreven. Deze projecten dienen als referentie voor 'Groene Parels van het Noorden'.

Herstel landgoederen Eelde-Paterswolde

Zoals in de aanleiding is genoemd ligt het initiatief voor het herstel van een aantal landgoederen in Tynaarlo aanvankelijk bij Natuurmonumenten. Samen met Het Drentse Landschap, Verslavingszorg Noord Nederland, Kraus-Groeneveld Stichting en particuliere eigenaren van Westerbroek, Eiberskamp, Hesselinksbos en Borgstee is dit project opgestart. Het initiatief is uitgerold over meerdere landgoederen en kreeg vorm onder de naam 'Herstel landgoederen Eelde-Paterswolde'. In 2013 is het project van start gegaan.¹ De komende maanden voert Natuurmonumenten de laatste werkzaamheden uit met betrekking tot herstel van groen en inrichtingselementen. In totaal worden binnen het project 10 landgoederen hersteld. Financieel wordt het project mede mogelijk gemaakt door Regio Groningen-Assen, Provincie Drenthe, gemeente Tynaarlo het Cultuurfonds, de Rabobank en het Jenny Vrielingfonds. In het project 'Groene Parels van het Noorden' wordt de aansluiting gezocht met de Drentse landgoederengordel.

Noordelijke Lustwarande

De Noordelijke Lustwarande is in 2012 gestart op initiatief van bureau Noordpeil, dat zich richt op het groene erfgoed en de landschapsparken en -tuinen, die met name in de negentiende eeuw zijn aangelegd bij monumentale landhuizen en buitenplaatsen. Zij vormt een schakel tussen stad en platteland, waarbij de relatie met de buitenplaatsen in Noord-Nederland en de burchten in Ost-Friesland (DE) nog zichtbaar is. De tuinen en parken die in de eerste helft van de negentiende eeuw door Lucas Pieters Roodbaard zijn ontworpen dienen als een nieuwe identiteitsdrager binnen de noordelijke schil en bieden een breder perspectief op het noordelijk erfgoed. Het verhaal van het verleden is hierin de basis voor het gebruik in de toekomst.² Daarmee kan aan dit waardevolle erfgoedlandschap een nieuwe economische impuls worden gegeven, zodat ook nieuwe functies (herbestemming) en het beheer en behoud mogelijk worden gemaakt met de betreffende eigenaren, kennis- en erfgoedinstellingen en toeristische bureaus.

Platform Borgen

Bij Stichting Erfgoedpartners, de steuninstelling voor beheerders van cultureel erfgoed in Groningen, vindt structureel overleg plaats over borgen, landgoederen en buitenplaatsen binnen het Platform Borgen.³ Verschillende borgeigenaren, Het Groninger Museum, Groninger Landschap en Landschapsbeheer Groningen zijn bij dit platform betrokken en nemen kennis van de ontwikkelingen. Een van de onderwerpen is onderzoek naar de verschillende borgen en omringende terreinen. Vanuit dit platform is in 2016 het project 'Groninger Borgen en Tuinen' opgezet. Historische borgtuinen worden in combinatie met borgen, omgeving en landschap in dit project onder de aandacht gebracht om de verbinding tussen omgeving, inwoners en borgen te versterken. Het project is mogelijk dankzij subsidie van de provincie Groningen en de verschillende gemeenten.

¹ Zie voor meer informatie ook: <https://www.natuurmonumenten.nl/herstel-landgoederen-van-paterswolde>

² Zie voor meer informatie ook: <http://www.lustwarande.eu/ms/noordelijke-lustwarande-edr/----.html>.

³ Zie voor meer informatie ook: <http://www.erfgoedpartners.nl/>.

Marketing Groningen, Routebureau Groningen en De Verhalen van Groningen

Marketing Groningen is het bureau voor de toeristische marketing van de provincie Groningen. De belangrijkste taak is het ontwikkelen van een marketingstrategie voor de stad en de provincie Groningen. In de nieuwe marketingcampagne van Marketing Groningen die begin 2017 van start is gegaan, staan 10 verhaallijnen centraal. Een van de thema's is 'Borgen, kastelen van het hoge Noorden'. Het project 'Groene Parels van het Noorden' sluit hierop aan (zie hoofdstuk 3).

De 10 verhaallijnen worden uitgewerkt in samenwerking met Routebureau Groningen en stichting De Verhalen van Groningen. In De Verhalen van Groningen worden verhalen over de (cultuur) geschiedenis van de provincie Groningen verteld. Zij zijn online te vinden op verhalenvangroningen.nl. Onder de verhaallijn 'Borgen, kastelen van het noorden' worden verhalen verteld over uiteenlopende onderwerpen zoals de borgtuinen, interieur en statige families.

Groninger Museum

In de periode mei tot en met november 2017 zal in het Groninger Museum een tentoonstelling zijn met als thema 'Rijk in Groningen'. Er is een busverbinding door het landschap tussen de verschillende deelnemende borgen. Deze verbinding gaat ook onderdeel uitmaken van de tentoonstelling. Daarnaast wordt een digitaal museum ingericht en zijn er twee fietsroutes vanuit het museum richting vier museale borgen. Mogelijk kan het project 'Groene Parels van het Noorden' aansluiten bij de tentoonstelling.

Gebiedsaanpak Landschap Gorecht

In het project 'Gebiedsaanpak Landschap Gorecht' werken veel partijen samen om het landschap duurzaam in stand te houden. Landschapsbeheer Groningen (coördinatie), de gemeente Haren, de ANV Stad en Ommeland, provincie Groningen en de natuurbeheerders pakken dit samen op. Het project is in 2016 gestart voor een periode van 6 jaar. De aanpak is uitvoeringsgericht en streeft naar een zo groot mogelijke betrokkenheid en rol van de bewoners. Het beheer van de vele houtwallen, meidoornhagen, poelen en dobben in het gebied wordt uitgevoerd door werkzoekenden, professionals, vrijwilligersgroepen en bewoners. In de periode 2010 – 2016 hebben de projectpartners al samengewerkt aan het herstel en de aanleg van bijna 10 km houtwallen en hagen in het gebied. Een goede regeling voor het beheer was echter nog niet aanwezig. Met dit project wordt hierin voorzien.

De aanpak biedt voordelen voor alle partijen. Het bijzondere landschap van Gorecht wordt duurzaam in stand gehouden. De beheerders wisselen kennis en informatie uit en stemmen hun beheer op elkaar af. Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt kunnen scholing en werkervaring opdoen, waarmee kun kansen op zinvol betaald werk toenemen. Tenslotte hebben de bewoners van het gebied de kans mee te werken aan, en invloed uit te oefenen op, het fraaie landschap in hun omgeving.

Het pilotproject komt voort uit het Landschapsconvenant Groningen, dat door de provincie en de partners in het landschap is getekend. Hierin hebben zij afgesproken samen op te trekken om het karakteristieke landschap in de provincie Groningen duurzaam in stand te houden.

Ontwikkelingen geselecteerde terreinen

In juni 2016 zijn de plannen voor herinrichting van het terrein rond de Coendersborg gepresenteerd. Dit terrein is ook meegenomen in dit project. De plannen hebben gemengde reacties opgeroepen; sommige buurtbewoners zijn voorstander van het plan, anderen zijn van mening dat het historische park met rust gelaten moet worden. Mogelijk kan met het project 'Groene parels van het Noorden' een breder kader worden geschapen voor een gezamenlijk plan op basis van de inventarisatie, met een breder draagvlak.

Voor het Quintusbos bij Huis te Glimmen ontwikkelt Staatsbosbeheer plannen voor een vervolg op de eerder uitgevoerde inrichtingsmaatregelen aan onder meer de oprijlaan en de eendenkooi. Met deze plannen kan worden aangesloten op de resultaten van de uitgevoerde inventarisatie.

1.4 Samenwerking

Het project 'Groene Parels van het Noorden' is een gezamenlijk initiatief van de gemeenten Haren en Groningen en Landschapsbeheer Groningen. Graag realiseren wij dit project in samenwerking met de volgende partijen:

- Provincie Groningen (fase 1 en 2).
- Terreineigenaren en – beheerders (fase 2).
- Marketing Groningen (fase 2).
- Routebureau Groningen (fase 2).
- Regio Groningen Assen (fase 1 en 2).
- Erfgoedpartners (Platform Borgen), Museumhuis Groningen en de Borgenstichting (fase 2).
- Kenniscentrum Landschap (Rijksuniversiteit Groningen) (fase 2).
- Betrokken bewoners en/of vrijwilligers (fase 2).

2. Methodiek

In dit hoofdstuk is de gehanteerde werkwijze van fase 1 van dit project toegelicht. De keuze van de terreinen is mede bepaald door de gemeenten Haren en Groningen. In totaal zijn 58 elementen meegenomen in het proces.

De aangeleverde elementen zijn in kaart gebracht en in een aantal categorieën onderverdeeld (afbeelding 2.1.1, zie ook bijlage I voor een grotere variant).

Groene Parels van het Noorden Landgoederen in de gemeente Haren en Groningen

LEGENDA

Type	
	Landgoederen - buitenplaats
	Cultuurhistorisch element
	Registraats
	Systeem aanwin
	Park
	Veelbeligings - Park
	Verdedigingswerken
	Deel van de Handhaving
	Gemeentegrenzen

NAAM ELEMENT
1. Noorderpoortbocht
2. Noorderpoort
3. Nieuwe Kerkhof
4. Heerhuis
5. Grijpsdijk
6. Prinsentuin
7. Martenikerkhof
8. Dineren in Poppelgesticht
9. Dineren in Poppelgesticht
10. Eten en slapen in Sint-Anthonisgesticht

11. Audorpark
12. Theekopel Ferenweg
13. Theekopel Ferenweg - Graafde
14. Nieuw van Sionlaan
15. Zuiderbegraafplaats
16. Theekopel Smeeklaan
17. Smeeklaan
18. RK Begraafplaats
19. Gansvelden
20. Huisje bij de
21. Gansvelden

22. Villa Gebo
23. Den Hoorn
24. Huisje bij de
25. Invalide
26. Eten (voornamelijk in de woonkamer)
27. Eten
28. Vakantiehuis
29. Toornveld
30. De Kamp
31. Eten (bij de)
32. Huisje bij de

33. Lo Nieuwehof
34. Bovenste Hof van de Heer
35. Ferenweg - Smeeklaan
36. Ferenweg - Smeeklaan
37. Bovenste Hof van de Heer
38. Ferenweg - Smeeklaan
39. Ferenweg - Smeeklaan
40. Smeeklaan
41. De Vornen
42. Bovenste Hof
43. Huisje bij de

44. Huisje bij de
45. Ferenweg - Smeeklaan
46. Huisje bij de
47. Huisje bij de
48. Appelboom en Kerkhof
49. Huisje bij de
50. Huisje bij de
51. Huisje bij de
52. Huisje bij de
53. Huisje bij de
54. Huisje bij de

55. Huisje bij de
56. Huisje bij de
57. Huisje bij de
58. Huisje bij de

Afbeelding 2.1.1 - Kaart met geselecteerde elementen in de gemeenten Haren en Groningen (zie ook bijlage I.)

Het betreft de volgende categorieën:

Afbeelding 2.1.2 - Categorieën

De uitwerking van de eerste fase het project bestaat uit twee onderdelen:

- De inventarisatie van alle elementen van de landgoederen en andere groene historische terreinen
- Inventarisatie van mogelijke recreatieve routes die deze terreinen verbinden.

Deze twee onderdelen worden hieronder verder uiteengezet.

2.1 Inventarisatie van landgoederen en andere (groene) historische terreinen

In samenwerking met twee studenten Management van de Leefomgeving van Hogeschool VHL is aan de inventarisatie van de aanwezige structuren op de landgoederen en andere (groene) historische terreinen gewerkt. In het kader van hun afstudeerproject hebben zij een groot deel van de geselecteerde elementen geïnventariseerd. Bepaalde elementen zijn daarom in deze eerste fase verder uitgewerkt dan andere. Het selectie criterium dat de studenten hebben gebruikt bij de eerste selectie van terreinen in de gemeenten Haren en Groningen luidt als volgt:

Plaatsen van allure met een omvang variërend van enige hectares of meer, met daarop één of meerdere woonhuizen van allure.

– Vroom (2010)

In het onderzoek worden onder 'woonhuizen van allure' gebouwen verstaan met een imposante bouwstijl. Een deel van deze gebouwen en terreinen in het projectgebied is verdwenen of in verval geraakt en voldoet daarom tegenwoordig niet meer aan de bovengenoemde definitie. Deze terreinen zijn wel in dit project meegenomen.

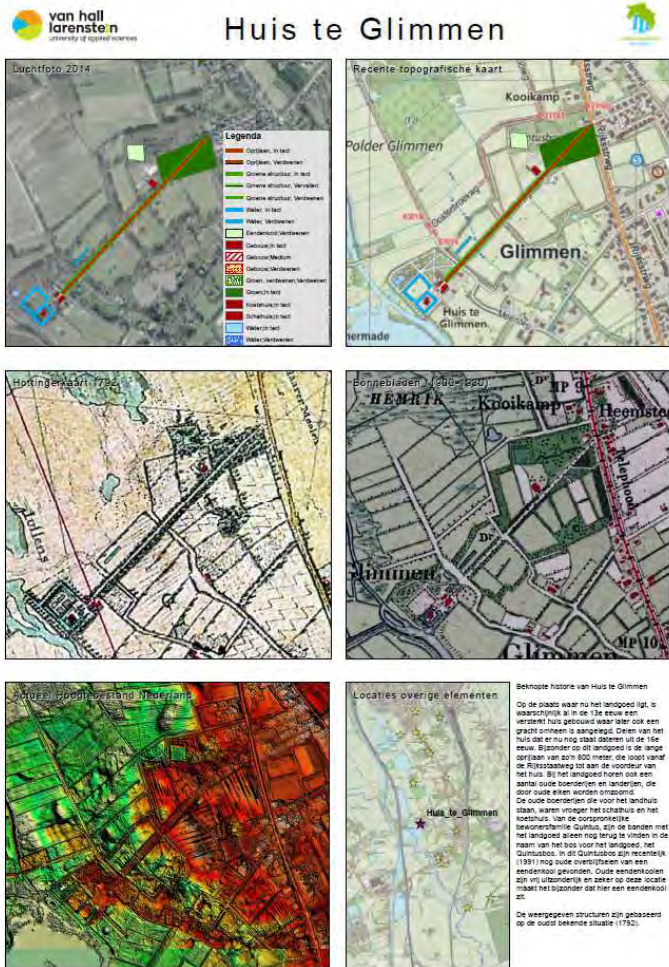
Na de selectie is gestart met de inventarisatie van de structuren binnen de terreinen. Welke structuren waren aanwezig, welke van deze structuren zijn tegenwoordig nog te herkennen, wat is de huidige staat en wat zijn de structurelementen die kunnen worden hersteld?

De inventarisatie heeft vorm gekregen door middel van overzichtskaarten (afbeelding 2.1.3, zie bijlage II voor de complete lijst).

Voor elk geïnventariseerd element is een overzichtskaart gemaakt (zie voor de volledige inventarisatie bijlage II). Elke overzichtskaart bevat zes verschillende deelkaarten, elk met een eigen periode of thema (zie afbeelding 2.1.3 hiernaast).

De huidige situatie is in beeld gebracht aan de hand van een topografische kaart (OpenTopo) en een recente luchtfoto. De oudst bekende situatie wordt weergegeven aan de hand van de Hottingerkaart (1792) of de Topografische Militaire kaart (1850) en de Bonnebladen uit de periode rond 1900. De hoogteligging en het reliëf van het landschap worden in een volgende kaart weergegeven met behulp van het Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN). Als laatste deelkaart is een overzicht weergegeven waar het element zich bevindt ten opzichte van andere elementen. Hiernaast is voor ieder element een beknopte geschiedenis in tekst weergegeven.

Wat met name van belang is bij de overzichtskaarten zijn de ingetekende structuren. De structuren zijn onderverdeeld in lijnen en vlakken. Groene structuren, (oprij)lanen, grachten, waterelementen en bebouwingsstructuren uit de vroegst bekende periode zijn op de kaarten ingetekend. Er is geanalyseerd of de structuren op de huidige kaarten nog als zodanig te herkennen zijn. Aan de hand van deze visuele analyse is gekomen tot een oordeel of structuren 'intact', 'medium' (dat wil zeggen: nog deels intact) of 'verdwenen' zijn (zie afbeelding 2.1.4). De overzichtskaarten zijn gemaakt door de studenten en de gemeente Groningen op basis van een format van Landschapsbeheer Groningen.

Afbeelding 2.1.3 - Overzichtskaart Huis te Glimmen

Afbeelding 2.1.4 – Legenda bij structuren

2.2 Recreatieve verbindingen

Naast de inventarisatie van de elementen op de verschillende terreinen, zijn de mogelijkheden voor een recreatieve verbinding tussen de elementen bestudeerd. Hierbij is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande netwerken en initiatieven. Naast de verbinding tussen de elementen onderling, zijn er ook recreatieve verbindingen gelegd met de landgoederengordel in Drenthe.

Wandelen

Routebureau Groningen vormt een centraal platform voor routegebonden recreatie en waarborgt de kwaliteit van de Groninger routes (wandelen.groningen.nl, fietsen.groningen.nl, varen.groningen.nl). Er is onderzocht of bij het bestaande wandelnetwerk van Routebureau Groningen verbindingen ontbreken die de elementen uit dit project met elkaar verbinden. Aan de hand hiervan zijn enkele lijnstukken digitaal toegevoegd. Daarnaast is een verbinding gelegd met de landgoederengordel in Noord-Drenthe. Ook is gekeken naar de mogelijkheden waar routes aan kunnen sluiten op de bestaande LAW-paden (Lange Afstand Wandelpaden). Geopark de Hondsrug heeft informatie panelen (Hot Spots) bij diverse plekken in het landschap geplaatst waar een verhaal en routes aan te koppelen zijn.

Fietsen

Voor het samenstellen van een fietsroute is hetzelfde gedaan met het fietsnetwerk (fietsen.groningen.nl). Aansluiting is gezocht bij het fietsknooppuntennetwerk en de LF (Lange afstand Fietsroutes).

Groenstructuren

In het plangebied is een aantal bossen aanwezig dat zich uitstekend leent voor recreatieve routes. Deze bossen, oftewel grote groenstructuren, zijn onderdeel van de historie van het gebied en kunnen gekoppeld worden aan de landgoederen (Quintusbos en Huis te Glimmen). Er is onderzocht welke groenstructuren een rol kunnen spelen binnen het project en welk belang deze groenstructuren hebben.

3. Resultaten en conclusies

In dit hoofdstuk worden de resultaten en conclusies die volgen aan de hand van de gebruikte methodiek beschreven.

3.1. Inventarisatie elementen

Na de inventarisatie van landgoederen en buitenplaatsen is er voor gekozen om alle resultaten weer te geven in een tabel zodat in één oogopslag duidelijk is waar de kansen voor herstel liggen voor de volgende fase van het project Groene Parels van het Noorden. De tabel hieronder is het totaaloverzicht van alle inventarisatiekaarten in bijlage II.

Tabel 3.1.1 geeft per element weer of de structuren ‘verdwenen’, ‘deels intact’, ‘intact’ of ‘nooit aanwezig geweest’ zijn (zie tabel 3.1.2 voor de bijbehorende legenda). De elementen zijn ingedeeld in dezelfde volgorde als de overzichtskaart (afbeelding 2.1.1.). Ook is dezelfde categorisering aangehouden. Om er een paar voorbeelden uit te lichten: Huis te Glimmen (nr. 49) heeft bij vrijwel alle elementen een ‘groene’ status. Dit gehele ensemble is in grote mate nog intact, het heeft geen grote veranderingen ondergaan sinds de aanleg. Als gekeken wordt naar landgoed Meerlust (nr. 58), is te zien dat bijna alle elementen verdwenen zijn. Zo kan van elk element vastgesteld worden wat de potentieel mogelijke vervolgacties (zie tabel 3.1.2) zijn die in fase twee van dit project uitgevoerd kunnen worden.

	Elementen	Categorie	Oprijlaan	Groene structuur (lijnelementen)	Gracht	Eendenkooi	Gebouw	Koetshuis	Schathuis	Groen (bosjes)	Overig Water
1	Noorderbegraafplaats	●	+	+	+	*	*	*	*	*	*
2	Noorderplantsoen	●	+	+	+	*	*	*	*	+	+
3	Nieuwe Kerkhof	●									
4	Hortus	●									
5	Guyotplein	●									
6	Prinsentuin/hof	●	+	+	*	*	+/-	*	*	+	*
7	Martinikerkhof	●									
8	Binnentuin Pepergasthuis	●									
9	Binnentuin Pelstergasthuis	●									
10	Binnentuin Sint Anthoniegasthuis	●									
11	Zuiderpark	●									
12	Theekoepel Hereweg	●									
13	Theekoepel Hereweg Glaudé	●									
14	Koepel van Scholten	●	*	*	*	*	+	*	*	*	*
15	Zuiderbegraafplaats	●	+	+	*	*	*	*	*	+	+
16	Theekoepel Sterrebos	●	+	*	*	*	+	*	*	+/-	*
17	Sterrebos	●	+	*	*	*	+	*	*	+/-	+
18	RK Begraafplaats	●									
19	Groenestein	●	+/-	+	-	*	+	*	*	+	*
20	Helperlinie	●	*	*	+	*	*	*	*	*	*
21	Coendersborg	●	+/-	+	+/-	*	+	*	*	+	*
22	Villa Gelria	●	+	+	+	*	+	+	*	+	*
23	Den Hoorn	●									
24	Hilghestede	●	+	*	+/-	*	+	*	*	-	*
25	Insulinde	●	+	*	*	*	+	*	*	*	*
26	Essen	●									
27	Esserveld	●	+	+	+	*	+	*	*	+	*

28	Villa Volonté	●	+/-	+	+	*	+/-	*	*	+	*
29	Klein Toornvliet	●	*	*	*	*	+	*	*	-	*
30	De Kamp	●	-	*	*	*	-	-	*	-	*
31	Emdaborg/Zorgvrij	●	+/-	+/-	-	*	-	*	*	*	+/-
32	Huis de Wolf	●	*	+/-	+	*	+	*	*	+/-	+
33	Mikkelhorst	●	-	-	+	*	-	*	*	*	-
34	Bosstrook Hoornse Dijk, De Helper	●									
35	Harener Wildernis	●									
36	Hemmen	●	+/-	+/-	+/-	*	+	*	*	*	*
37	Burgemeester Boeremapark	●									
38	Hendrik de Vriesplantsoen	●									
39	Eshof	●									
40	Scharlakenbos	●									
41	De Vennen	●	*	+	*	*	+	*	*	*	*
42	Sassenhein	●									
43	Het Voorhout	●									
44	Voorveld	●	+/-	+/-	+/-	*	+/-	*	*	*	+
45	Het Behouden Huys	●									
46	Huize Weltevreden	●	*	*	*	*	+	*	*	+	*
47	t Hemrik	●									
48	Appelbergen en Kruising	●									
49	Huis te Glimmen	●	+	+	+/-	+	+	+	+	+	-
50	Welgelegen	●	+	*	+	*	+	-	*	+	+
51	Terrein Waterbedrijf	●									
52	Blankenvoorde	●									
53	Weerdenbras	●									
54	Het Bolwerk	●									
55	Blankeweer	●									
56	Blackenborgh	●									
57	De Poll	●	+/-	+/-	*	*	+	*	*	+/-	+/-
58	Meerlust	●	-	-	-	*	-	-	-	*	*

Tabel 3.1.1 – Status van structuren van geïnventariseerde elementen. Dit betreft enkel elementen die door de gemeente Groningen zijn aangeleverd en elementen in de gemeente Haren die voldoen aan de gestelde definitie.

Legenda	Status	Actie
+	Intact	Behouden
+/-	Deels intact	Behouden en herstellen
-	Verdwenen	Geen of herstellen
*	Nooit aanwezig geweest	N.v.t.
	Nog niet geïnventariseerd	Op verzoek van eigenaren inventariseren

- Landgoederen / Buitenplaatsen
- Cultuurhistorische elementen
- Begraafplaatsen
- Groene terreinen
- Parken
- Park / Verdedigingswerk
- Verdedigingswerk

Tabel 3.1.2 – (Links) Status van structuren van geïnventariseerde elementen. Dit betreft enkel elementen die door de gemeente Groningen zijn aangeleverd en elementen in de gemeente Haren die voldoen aan de gestelde definitie. (Rechts) Legenda voor de categorieën waarin de elementen zijn onderverdeeld (gelieerd aan overzichtskaart)

3.2. Recreatieve routes

Wandelen

De voorgestelde wandelroute voert langs nagenoeg alle elementen. De afstand bedraagt 55 kilometer (zie afbeelding 3.2.1 en bijlage III). Het betreft een meerdaagse wandelroute waarbij op verschillende locaties gebruik gemaakt kan worden van horeca- en overnachtingsgelegenheden (voor een overzicht zie bijlage VI). Er is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van het bestaande wandelnetwerk (wandelen.groningen.nl). Door het plangebied loopt ook een deel van een LAW. Dit is onderdeel van een landelijk dekkend routenetwerk in Nederland. Deze routes doen de mooiste stukjes van Nederland aan: bos en heide, polders en landgoederen. De route loopt zoveel mogelijk over onverharde paden. De betreffende LAW-routelijn is LAW 9-1 (03) Groningen – Zuidlaren en is onderdeel van het Pieterpad deel I (zie de zwarte lijn op afbeelding 3.2.1).⁴ Met het uitzetten van de voorgestelde wandelroute is zoveel mogelijk rekening gehouden met het LAW traject, zodat de routes op elkaar aansluiten. Daarnaast zijn op de kaart de bestaande verbindingen met de landgoederengordel van Eelde-Paterswolde te zien. In de Appèlbergen is reeds eerder een aardkundige wandeling uitgezet.⁵ Deze is deels opgenomen in de voorgestelde wandelroute en in de themaroute De Hondsrug (zie hieronder).

Voor de liefhebber van een kortere wandelroute zijn diverse kortere themaroutes samengesteld op basis van de categorieën waarin de elementen zijn onderverdeeld (afbeelding 3.2.2 en bijlage IV). Het betreft de routes:

1. Gronings Groen (5,5 km, bijlage IV)
2. Langs Theekoepels en Gasthuizen (6,7 km, bijlage IV)
3. Aandacht voor Allure (15 km, bijlage IV)
4. Harens Groen (21,7 km, bijlage IV)
5. De Hondsrug (17-25 km, bijlage IV)

Fietsen

De meerdaagse wandelroute leent zich grotendeels ook als fietsroute (afbeelding 3.2.3). Met een aantal aanpassingen van het traject is de route ook geschikt voor fietsers. Ook hier is gekeken naar de mogelijkheden om op de bestaande knooppunten van het fietsnetwerk aan te sluiten. Zoals te zien is, sluiten de locaties van de elementen niet aan op het huidige fietsknooppuntensysteem (fietsen.groningen.nl). Een wijziging in dit fietsknooppuntennetwerk kan gerealiseerd worden door Routebureau Groningen in samenwerking met de gemeenten.

De groen-witte lijnen in de kaart zijn het fietsnetwerk, aangegeven in het veld met de groen/witte bordjes. De paarse lijn is de recreatieve fietsroute langs de elementen die in het project 'Groene parels van het Noorden' zijn opgenomen. Daarnaast zijn extra verbindingen gelegd zodat alle elementen aan bod komen. Ook is waar mogelijk de verbinding gelegd met het fietsnetwerk in Drenthe, met name richting de landgoederengordel van Eelde-Paterswolde.

⁴ Zie ook <http://wandeln.net/pieterpad-deel-1-law-9-1>.

⁵ Zie voor deze wandeling <http://paviljoenappelbergen.nl/pdf/wal.pdf>.

Groenstructuren

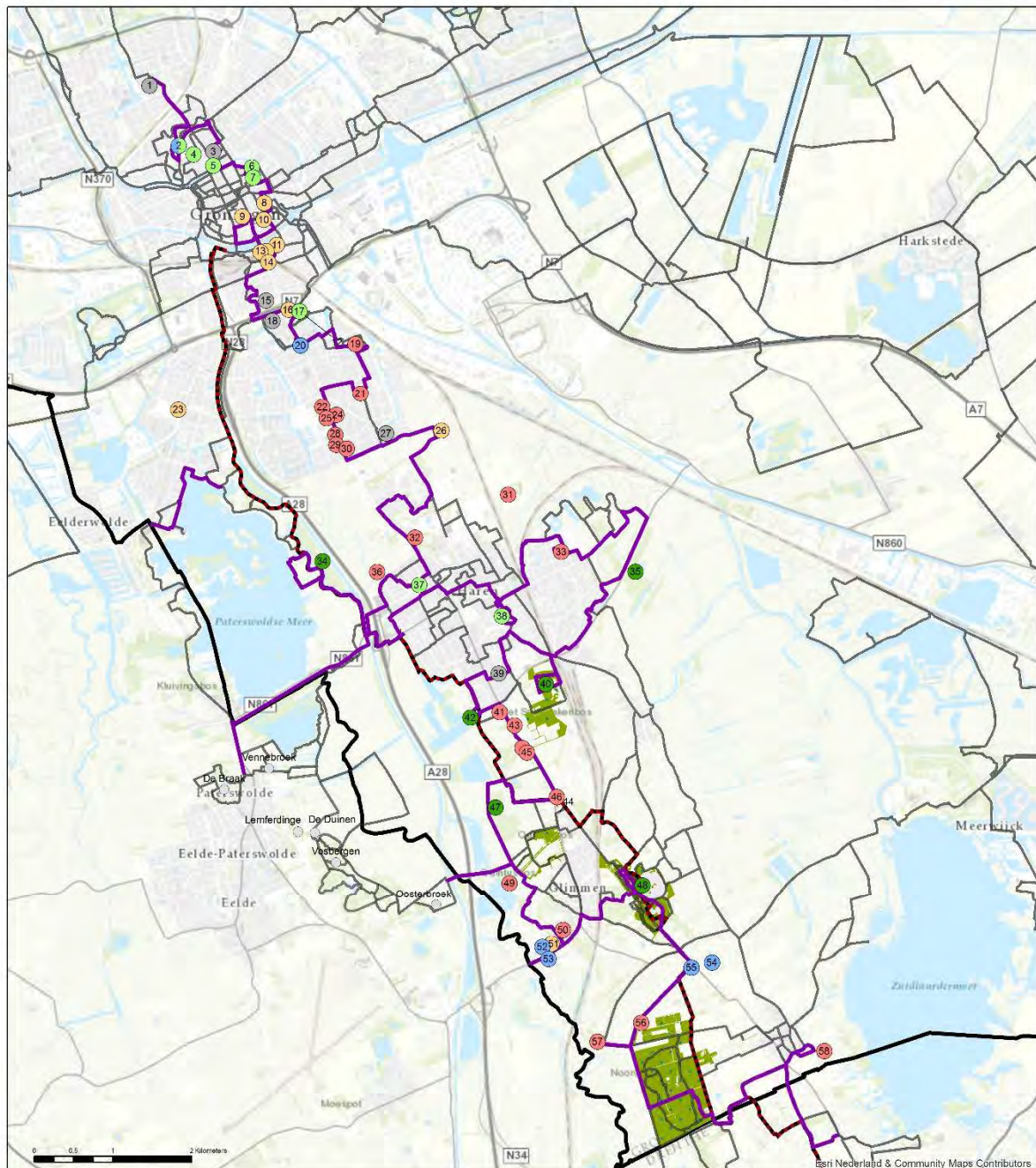
In het plangebied ligt een aantal grote groenstructuren (zie ook bijlage X). Het gaat hier niet om de parken en bosstroken maar om de grotere bossen. Deze groenstructuren kunnen dienen als verbindingszone voor recreatieve routes. Het betreft hier:

- *Scharlakenbos* – Eind negentiende eeuw bestond het gebied dat nu het bos vormt, voornamelijk uit veen- en heidegronden. Het gebied werd toen geleidelijk ontgonnen. In de loop der tijd werden er steeds meer stukken grond aangekocht. Rond 1900 werd het huidige eikenbos aangeplant ten behoeve van de bosbouw. Het bos heeft momenteel een recreatieve functie. De gemeente Haren is eigenaar van het grootste gedeelte van het bos.
- *Appèlbergen* – Zoals de naam verradt betreft dit terrein een voormalig militair oefenterrein, het vervult momenteel een bosfunctie met heide- en veenrestanten. Het terrein is in eigendom van Staatsbosbeheer. De zandweg 'de Hoge Hereweg' die dwars door het bos loopt, was in de Middeleeuwen onderdeel van de belangrijkste verbinding van Groningen naar Emmen en Coevorden.
- *Noordlaarderbos* – Het bos is ontstaan in de negentiende eeuw als productiebos. Sinds 1980 wordt het bos omgevormd tot een gemengd bos. Natuurmonumenten is eigenaar van het bos dat vele bijzondere elementen bevat zoals grafheuvels, de Galgenberg en hoogteverschillen die zijn ontstaan door oude karresporen.
- *Quintusbos* – Het bos is vanuit historisch oogpunt in te delen bij het Huis te Glimmen en is ook geïnventariseerd gezamenlijk met het huis (zie bijlage II).

Afbeelding 3.2.1 – Het Scharlakenbos rond 1930, zandverstuiving van de Appèlbergen (2016) en heide van het Noordlaarderbos rond 1900.

Wandelroute langs de Groene Parels van het Noorden

LEGENDA

- Landgoederen / Buitenplaatsen
- Cultuurhistorisch element
- Begraafplaats
- Robuuste groenstructuren
- Park
- Park / Verdedigingswerk
- Verdedigingswerk
- Drentse landgoederengordel
- Recreative route langs elementen (55 km)
- Wandelnetwerk (wandelen.groningen.nl)
- LAW Pieterpad
- Provincie grens
- Grote groenstructuren

NAAM ELEMENT

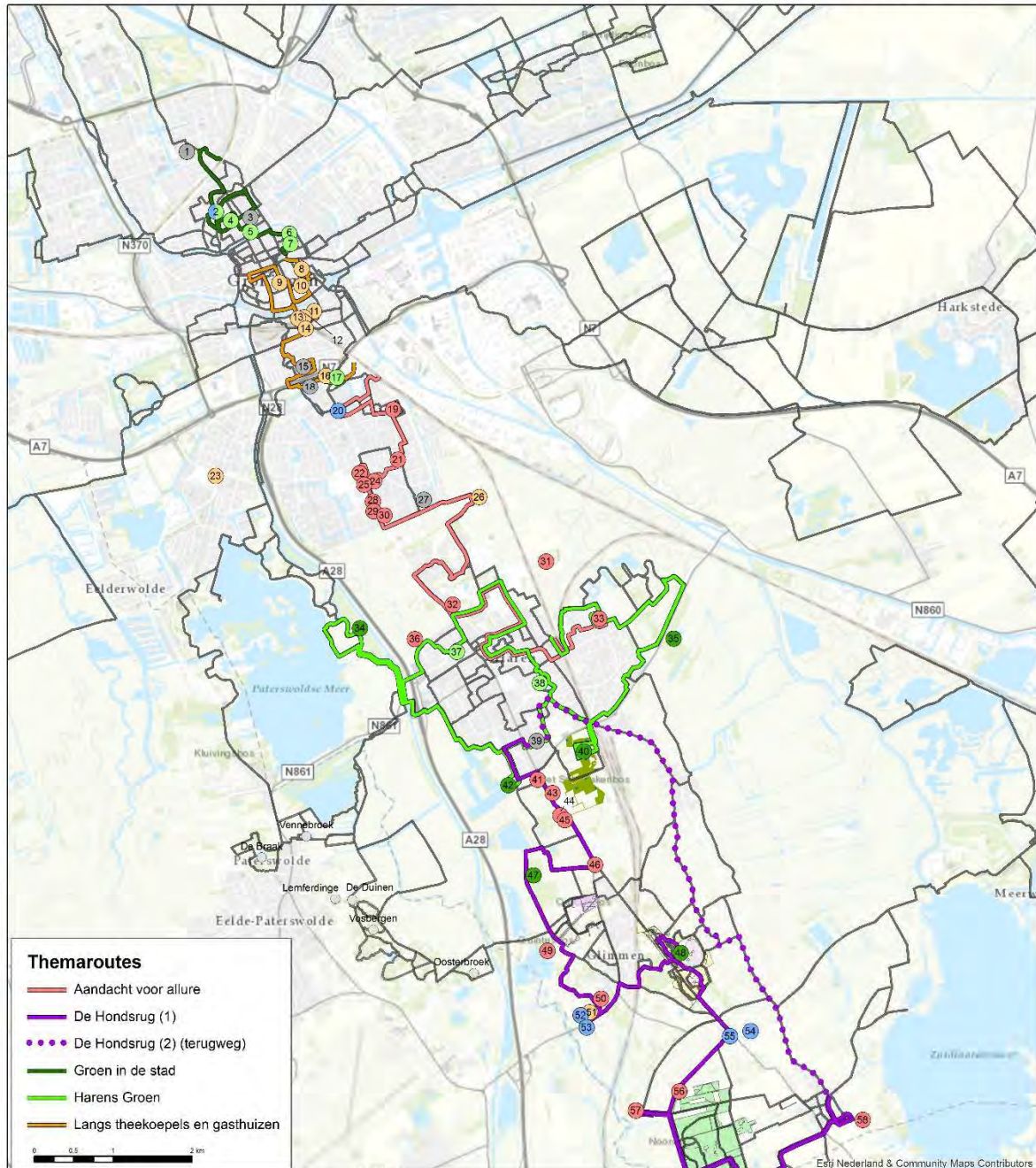
1. Noorderbegraafplaats	14. Koepel van Scholten	27. Esserveld	40. Scharlakenbos	53. Meerenbras
2. Noorderplantsoen	15. Zuiderbegraafplaats	28. Volonte	41. De Vennen	54. Het Bolwerk
3. Nieuwe Kerkhof	16. Theekoepel Sterrebos	29. Toornvliet	42. Sassenheim	55. Blankeweer
4. Herus	17. Sterrebos	30. De Kerno	43. Het Voorhout	56. Blauwenberch
5. Guyotplein	18. RK Begraafplaats	31. Emdaborg/Zorgvrij	44. Huis Voorveld	57. De Poll
6. Priesentuin	19. Groenestien	32. 't Huis de Wolf	45. Het Behouden Huys	58. Maarlust
7. Martinikerhof	20. Halperlinie	33. De Mickelhorst	46. Huize Weltevreden	
8. Binnentuin Papergasthuis	21. Coendersborg	34. Rosstrook Hoornse Dijk, molen De Helper	47. 't Henrik	
9. Binnentuin Pelstergasthuis	22. Vila Gelria	35. Haaren wildernis	48. Appelbergen en Kruising	
10. Binnentuin Sint-Anthoniegasthuis	23. Dan Hoorn	36. Huis te Hemmen	49. Huis te Glimmen	
11. Zuiderpark	24. Hagestede	37. Hendrik de Vriesplantsoen	50. Huize Welgelegen	
12. Theekoepel Hereweg	25. Insulinde	38. Burgemeester Boersmapark	51. Terrein Waterbedrijf	
13. Theekoepel Hereweg Claude	26. Essen (voormalig kloosterterrein)	39. Eshof	52. Blanken-voorde	

Afbeelding 3.2.1 - Wandelroute langs Groene Parels van het Noorden (55 km) (voor vergrote versie zie bijlage III)

Thema wandelroutes

Wandelen langs de Groene Parels van het Noorden

Themaroutes

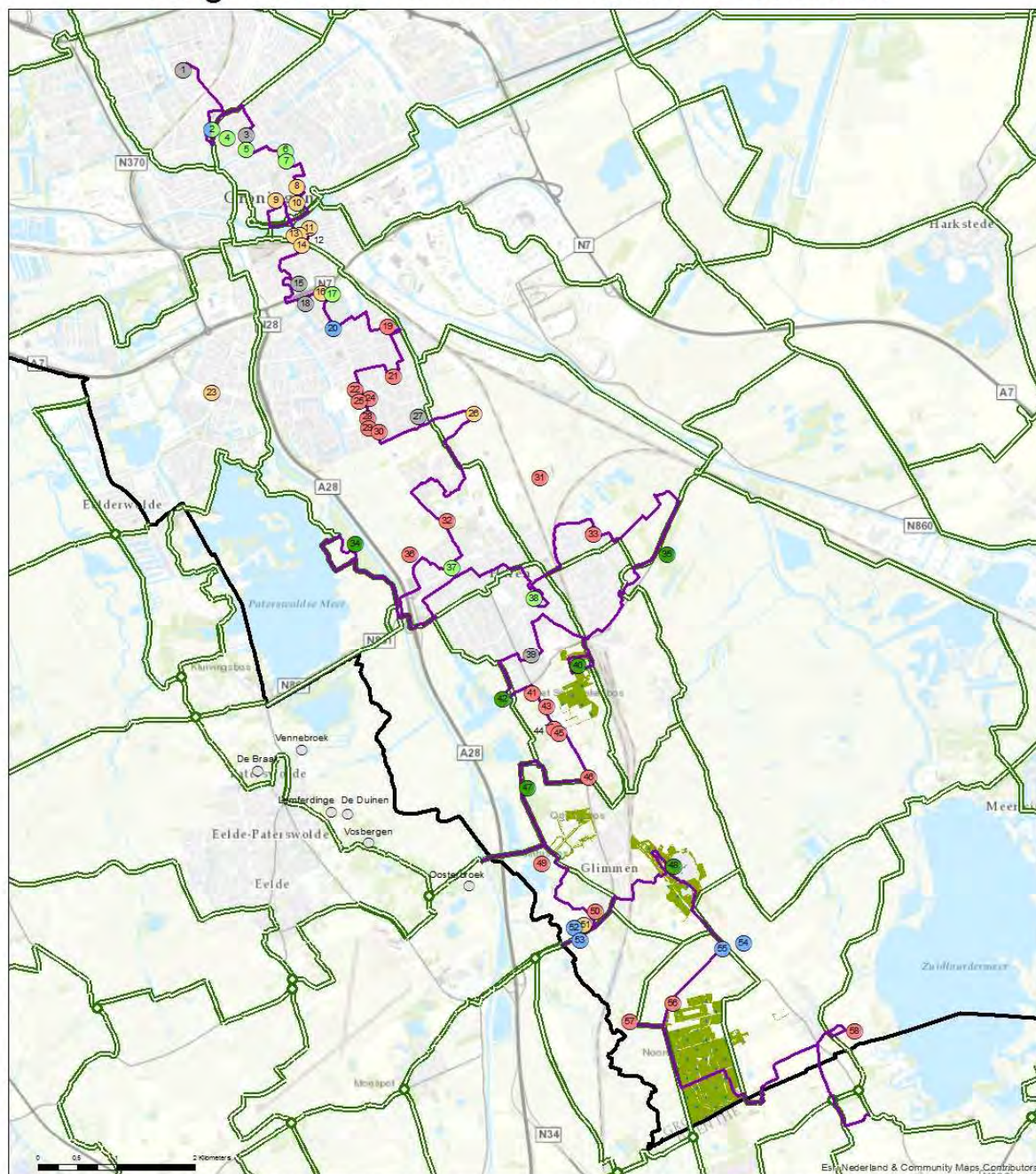
- Aandacht voor allure
- De Hondsrug (1)
- ⋯ De Hondsrug (2) (terugweg)
- Groen in de stad
- Harens Groen
- Langs theekeopels en gasthuizen

LEGENDA		NAAM ELEMENT		
●	Landgoederen / Buitenplaatsen	1. Noorderbegraafplaats	14. Koepel van Scholten	27. Esselveld
●	Cultuurhistorisch element	2. Noorderplantsoen	15. Zuiderbegraafplaats	28. Volonte
●	Begraafplaats	3. Nieuwe Kerkhof	16. Theekoepel Sterrebos	29. Toornvliet
●	Robuuste groenstructuren	4. Horuf	17. Sterrebos	30. De Kamp
●	Park	5. Guyotplein	18. RK Begraafplaats	31. Emdaborg/ Zorgvrij
●	Park / Verdedigingswerk	6. Prinsentuin	19. Groenestuin	32. 't Huis de Wolf
●	Verdedigingswerk	7. Martinikerkhof	20. Halperlinie	33. De Mickelhorst
●	Drentse landgoederengordel	8. Binnentuin Papergasthuis	21. Coendersborg	34. Bosstroek Hoornse Dijk, molen De Helper
●	Wandelnetswerk (wandelen.groningen.nl)	9. Binnentuin Peilergasthuis	22. Villa Gelria	35. Harense wildernis
■	Grote groenstructuren	10. Binnentuin Sint Antoniegasthuis	23. Den Hoorn	36. Huis te Hemmen
		11. Zuiderpark	24. Hagestede	37. Hendrik de Vriesplantsoen
		12. Theekoepel Hereweg	25. Insulinde	38. Burgemeester Boersmapark
		13. Theekoepel Hereweg Claude	26. Essen (voormalig kloostertuin)	39. Eshof
				40. Scharakenbos
				41. De Vennen
				42. Sasenham
				43. Het Voorhout
				44. Huis Voorveld
				45. Het Behouden Huys
				46. Huize Weltevreden
				47. 't Henrik
				48. Appelbergen en Kruising
				49. Huis te Glimmen
				50. Huize Welgelegen
				51. Terrein Waterbedrijf
				52. Blanken-voorde
				53. Meerdenbras
				54. Het Bolwerk
				55. Blankeweg
				56. Blanckenberch
				57. De Poll
				58. Waerlust

Afbeelding 3.2.2 - Wandelroute langs Groene Parels van het Noorden (55 km). Zie voor de vergrote versie en de afzonderlijke themaroutes bijlage IV.

Fietsroute langs de Groene Parels van het Noorden

LEGENDA

- Langsoederen / Buitenplaatsen
- Cultureel-historisch element
- Begraafplaats
- Rookvaste groenstructuren
- Park
- Park / Veredigingswek
- Verdedigingswek
- Dichtse landgoederengroep
- Recreatieve route langs elementen
- Fietsnetwerk
- Provinciale grens
- Grote groenstructuren

NAAMELEMENT

1. Noorderbegraafplaats
2. Noorderplantsoen
3. Nieuwe Kerkhof
4. Hortus
5. Gуйtobjen
6. Prinsentuin
7. Martinienhof
8. Binnenhuis Papergasthuis
9. Binnenhuis Peilergasthuis
10. Binnenhuis Sint Anthoniegasthuis
11. Zuiderpark
12. Theekoepel Hereweg
13. Theekoepel Hereweg Gloude

14. Koepel van Schonen
15. Zuidbegraafplaats
16. Theekoepel Sterreos
17. Sterreos
18. RK Begraafplaats
19. Groenestijn
20. Heperstijne
21. Coendersoorg
22. Villa Geirde
23. Den Hoom
24. Hightestede
25. Insulme
26. Eesen (voormalig kooptenterein)
27. Eesenveld
28. Vloorte
29. Toornvlot
30. De Kamp
31. Emdaorgri Zorgrij
32. Thuis de Wolf
33. De Mickelhorst
34. Bosstrook Hoomse Dijk, moen De Heber
35. Harenner Wiedema
36. Huiste Hemmen
37. Hendrik de Vriesplantsoen
38. Burgemeester Boerem apak
39. Eshof

40. Schraakenbos
41. De Vlieten
42. Sassenheim
43. Het Voornout
44. Huize Voorveld
45. Huize Behouden Huijs
46. Huize Weltevreden
47. Thuis
48. Appenberg en Kruising
49. Huize Glimmen
50. Huize Wegelegen
51. Tenen Waterdorg
52. Blanken-voorde

53. Weershorst
54. Het Bolwerk
55. Blankenveer
56. Blankenborom
57. De Pol
58. Meentust

Afbeelding 3.2.3 - Bestaande fietsroutes gecombineerd met elementen Groene Parels van het Noorden (zie ook bijlage V).

3.3. Vervolgfase project

In fase 2 zal worden gewerkt aan de uitvoering van herstel- en inrichtingsmaatregelen bij een selectie van de geïnventariseerde landgoederen om deze te versterken en meer herkenbaar en beleefbaar te maken. Ook worden maatregelen uitgevoerd en voorzieningen getroffen ter vergroting van de onderlinge verbinding en de verbinding met de landgoederengordel in Eelde-Paterswolde. Op deze wijze wordt de betekenis van deze bijzondere terreinen voor recreatie en toerisme en voor de regio optimaal versterkt.

De prioriteiten voor de invulling van fase 2 (selectie van terreinen en gewenste maatregelen) zijn besproken in een bijeenkomst met een groep van experts. Voor fase 2 gaan wij uit van uitvoering van maatregelen op circa zes terreinen. Om tot de selectie van terreinen te komen zijn criteria vastgesteld door een groep van experts (zie bijlage VII). De landgoederen binnen de landgoederen en andere (groene) historische terreinen zijn aan de hand van deze criteria beoordeeld (zie bijlage VIII). De top tien op basis van de vastgestelde criteria is weergegeven in tabel 3.1.1. De eigenaren van de landgoederen uit de top tien zijn benaderd en hun interesse voor deelname aan fase 2 is gepeild. De medewerking van de eigenaren is –uiteraard– een belangrijk selectiecriteria. Hiernaast zijn de mogelijke maatregelen per terrein geïnventariseerd. Dit geeft een indicatief beeld voor het vervolg (zie bijlage IX). Bij het verder uitwerken van het projectvoorstel van fase 2 zullen de maatregelen in overleg met de eigenaar per terrein in het veld worden opgenomen en begroot.

Naast de selectie van landgoederen is gekeken naar de mogelijkheden voor recreatieve routes. Een meerdaagse wandel- en fietsroute is samengesteld, die langs nagenoeg alle elementen voert en de Groningse landgoederen verbindt met die in Drenthe. In samenwerking met Routebureau Groningen, Marketing Groningen en De Verhalen van Groningen worden, mede gelet op de doelstellingen van dit project, in fase 2 producten ontwikkeld die passen bij de verbinding tussen stad en landgoederen en Drenthe.

Naast de toegevoegde waarde aan de belevingswaarde van de routes, verbinden ook groenstructuren de landgoederen met elkaar en Drenthe (zie ook bijlage X). Voor de maatregelen met betrekking tot de verbindende groenstructuren nemen we een stelpost op. Mede op basis van de uitgewerkte routes in het veld (fase 2), het mogelijk recreatief medegebruik en de gesprekken met eigenaren van de groenstructuren, zal in fase 2 een definitieve lijst met maatregelen worden vastgesteld voor deze gebieden.

In bijlage XI zijn de grotere groenstructuren in combinatie met de top tien van landgoederen weergegeven. Dit overzicht biedt de basis voor de herstelwerkzaamheden en de routemogelijkheden in fase 2.

Fase 3

Zoals in het projectvoorstel 'Groene Parels van het Noorden' reeds omschreven, kan dit project een sneeuwbal effect krijgen. Bij grote belangstelling tijdens de uitvoering van de selectie van terreinen in fase 2, kunnen we een vervolg geven aan herstelmaatregelen aan een tweede selectie van landgoederen en groene historische terreinen in dit gebied.

Elementen	Huis te Glimmen	Groenestein	De Vennen	Huis de Wolf	Coendersborg	Huize Weltevreden	Mikkelhorst	Villa Gelria	Hemmen	Welgelegen
Zichtbaar en-of herkenbaar: Cultuurhistorisch waardevol (uniciteit, hoge zeldzaamheidswaarde)	5	4	4	5	3	5	3	3	3	5
Zichtbaar en-of herkenbaar: Staat van onderhoud (matig of verdwenen met goede potentie om met relatief weinig maatregelen/kosten toegevoegde waarde te creëren)	5	4	5	4	2	5	2	4	3	5
Zichtbaar en/of weer herkenbaar maken: Medewerking eigenaren	5	5	4	4	4	5		4	5	1
Zichtbaar en/of weer herkenbaar maken: Staat van onderhoud (1=goed, 5 = slecht)	3	3	1	1	3	2	4	2	5	3
Versterken identiteit gebied: Mate van herkenbaarheid en in hoeverre het een aansprekend terrein is voor de (identiteit) van het gebied	5	3	4	5	2	3	4	5	3	4
Versterken identiteit gebied: Mate van impact op landschap, kwaliteit, beleving	5	4	3	4	3	4	3	5	5	4
Versterken identiteit gebied: Toegankelijkheid	4	5	5	3	5	2	5	1	2	1
(Recreatieve) ontsluiting: Mate van verbinding met Drenthe, stad Groningen en/of overige terreinen en hotspots	5	5	3	3	5	4	3	4	3	4
(Recreatieve) ontsluiting: Ligging ten opzichte van recreatief netwerk, openbare weg en in hoeverre zichtbaar te maken voor een breed publiek	3	3	4	3	3	5	3	3	3	4
(Recreatieve) ontsluiting: Toegankelijkheid. Waarbij tegen geen tegenprestatie hoger scoort dan tegen een vergoeding en waarbij de aanwezigheid van horeca de score positief beïnvloed.	4	3	5	3	3	1	4	1	1	1
Routemogelijkheden: Mede door groenstructuren	5	5	5	5	5	5	3	5	5	5
Draagvlak vanuit omgeving										
Koppelkansen: Ruimtelijke ontwikkelingen (kansen en bedreigingen)	5	5	1	4	5	3	4	1	1	1
Natuurwaarden: Ecologisch waardevol, ecologische meerwaarde van de maatregelen	5	4	4	3	4	3	3	4	3	3
Totaal aantal punten	59	53	48	47	47	47	41	42	42	41
Gemiddelde (eindoordeel)	4,5	4,1	3,7	3,6	3,6	3,6	3,4	3,2	3,2	3,2

Afbeelding 3.3.1 - Top 10 van geselecteerde terreinen.

BIJLAGEN

Bijlage I – Overzichtskaart terreinen

Bijlage II – Inventarisatiekaarten

Bijlage III – Wandelroutekaart

Bijlage IV – Themaroutekaarten

Bijlage V – Fietsroutekaart

Bijlage VI – Overzicht van bezienswaardigheden, horeca- en overnachtingsmogelijkheden in het projectgebied

Bijlage VII – Criteria voor selectie van terreinen

Bijlage VIII – Totale lijst van beoordeelde terreinen op basis van de vastgestelde selectiecriteria

Bijlage IX – Indicatie van mogelijke maatregelen

Bijlage X – Overzicht van groenstructuren

Bijlage XI – Selectie van landgoederen (top 10) in combinatie met groenstructuren

Groene Parels van het Noorden Landgoederen in de gemeente Haren en Groningen

Esri Nederland, Jan-Willem van Aalst - www.imergis.nl, CycloMedia, Aerodata, Geocart, Esri Nederland

LEGENDA

Type

- Landgoederen - Buitenplaatsen
- Cultuurhistorisch element
- Begraafplaats
- Groene terreinen
- Park
- Verdedigingsweg - Park
- Verdedigingswerken
- Drentse landgoederengordel
- Geopark de Hondsrug
- Gemeentegrenzen

NAAM ELEMENT

1. Noorderbegraafplaats
2. Noorderplantsoen
3. Nieuwe Kerkhof
4. Hortus
5. Guyotplein
6. Prinsentuin
7. Martinikerkhof
8. Binnentuin Pepergasthuis
9. Binnentuin Peilstorgasthuis
10. Binnentuin Sint Anthoniegasthuis

11. Zuiderpark
12. Theekoepel Hereweg
13. Theekoepel Hereweg Glaude
14. Koepel van Scholten
15. Zuiderbegraafplaats
16. Theekoepel Sterrebos
17. Sterrebos
18. RK Begraafplaats
19. Groenestein
20. Helperlinie
21. Coendersborg

22. Villa Gelria
23. Den Hoorn
24. Hilghestede
25. Insulinde
26. Essen (voormalig kloosterterrein Jesse)
27. Esserveld
28. Volonté
29. Toornvliet
30. De Kamp
31. Emdaborg/ Zorgvrij
32. 't Huis de Wolf

33. De Mickelhorst
34. Bosstrook Hoomse Dijk en molen De Helper
35. Harener wildernis
36. Huis/hof te Hemmen en Warmolts
37. Burgemeester Boeremaspark
38. Hendrik de Vriesplantsoen
39. Eshof
40. Scharlakenbos
41. De Vennen
42. Sassenheim
43. Het Voorhout

44. Huis Voorveld
45. Het Behouden Huys
46. Huize Weltevreden
47. 't Henrik
48. Appelbergen en Kruising
49. Huis te Glimmen
50. Huize Welgelegen
51. Terrain Waterbedrijf
52. Blankenvoorde
53. Weerdenbras
54. Het Bolwerk

55. Blankeweer
56. Blanckenborgh
57. De Poll
58. Meerlust

Landschapsbeheer
Groningen

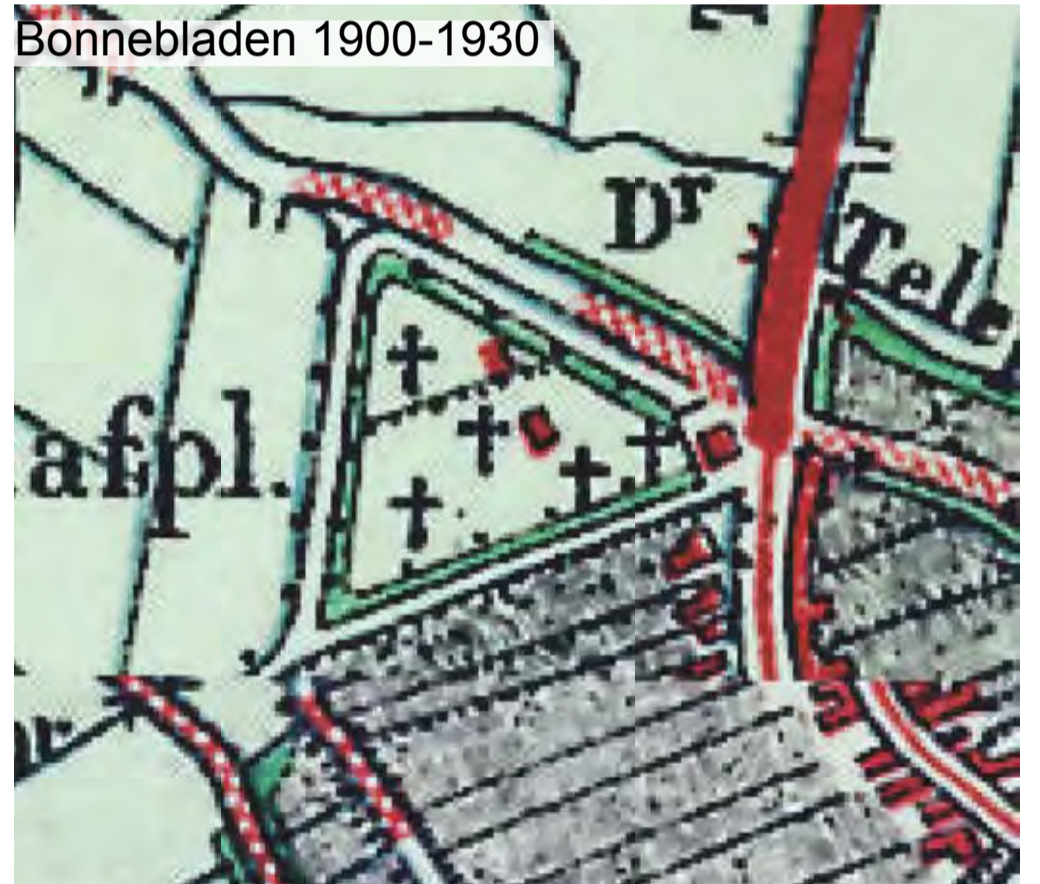
Bijlage II – Inventarisatiekaarten

Inhoudsopgave

1	Noorderbegraafplaats
2	Noorderplantsoen
3	Nieuwe Kerkhof
4	Hortus
5	Guyotplein
6	Prinsentuin/hof
7	Martinikerkhof
8	Binnentuin Pepergasthuis
9	Binnentuin Pelstergasthuis
10	Binnentuin Sint Anthoniegashuis
11	Zuiderpark
12	Theekoepel Hereweg
13	Theekoepel Hereweg GlauDé
14	Koepel van Scholten
15	Zuiderbegraafplaats
16	Theekoepel Sterrebos
17	Sterrebos
18	RK Begraafplaats
19	Groenestein
20	Helperlinie
21	Coendersborg
22	Villa Gelria
23	Den Hoorn
24	Hilghestede
25	Insulinde
26	Essen
27	Esserveld
28	Villa Volonté
29	Klein Toornvliet
30	De Kamp
31	Emdaborg/Zorgvrij
32	Huis de Wolf
33	Mikkelhorst
34	Bosstrook Hoornse Dijk, De Helper
35	Harener Wildernis
36	Hemmen
37	Burgemeester Boeremapark
38	Hendrik de Vriesplantsoen
39	Eshof
40	Scharlakenbos
41	De Vennen
42	Sassenhein
43	Het Voorhout
44	Voorveld
45	Het Behouden Huys
46	Huize Weltevreden
47	t Hemrik
48	Appèlbergen en Kruising
49	Huis te Glimmen
50	Welgelegen
51	Terrein Waterbedrijf
52	Blankenvoorde
53	Weerdenbras
54	Het Bolwerk
55	Blankeweer
56	Blackenborgh
57	De Poll
58	Meerlust

Zwart: Geïntervieweerd en A3 kaart aanwezig

Grijs: Niet geïntervieweerd

Beknopte historie van de Noordergegraafplaats.

De Noorderbegraafplaats aan de Moesstraat werd samen met de Zuiderbegraafplaats in 1827 in gebruik genomen. Zij werd aangelegd aan de noordkant van de stad, buiten de Boteringepoort. De begraafplaats ligt op het uiterste puntje van de Hondsrug. Daarom is het driehoekige terrein aan twee zijden voorzien van een gracht. Evenals de Zuiderbegraafplaats kenmerkt deze begraafplaats zich door rechte hoofdlanen met haaks daarop rechte zijpaden. Een apart deel aan de noordkant was tot 1909 in gebruik als Joodse begraafplaats. Het markante driehoekige terrein is stenig van karakter en omvat enkele oude monumentale bomen waaronder een treurbeuk, een gewone beuk en een goudenregen. De monumentale poort en de voormalige opzichterswoning zijn rijksmonument.

luchtfoto

Recente topografische kaart

Topografische Militaire Kaart 1855

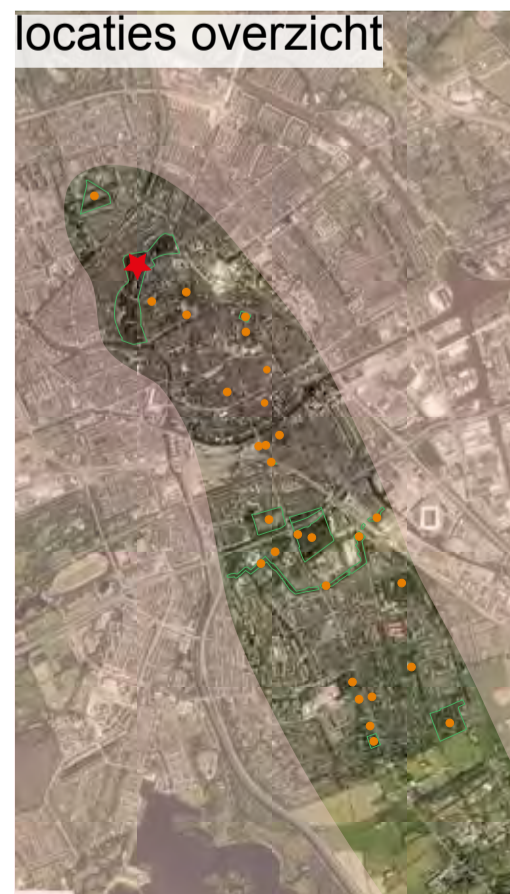
Bonnebladen 1900-1930

Actueel Hoogtebestand Nederland

locaties overzicht

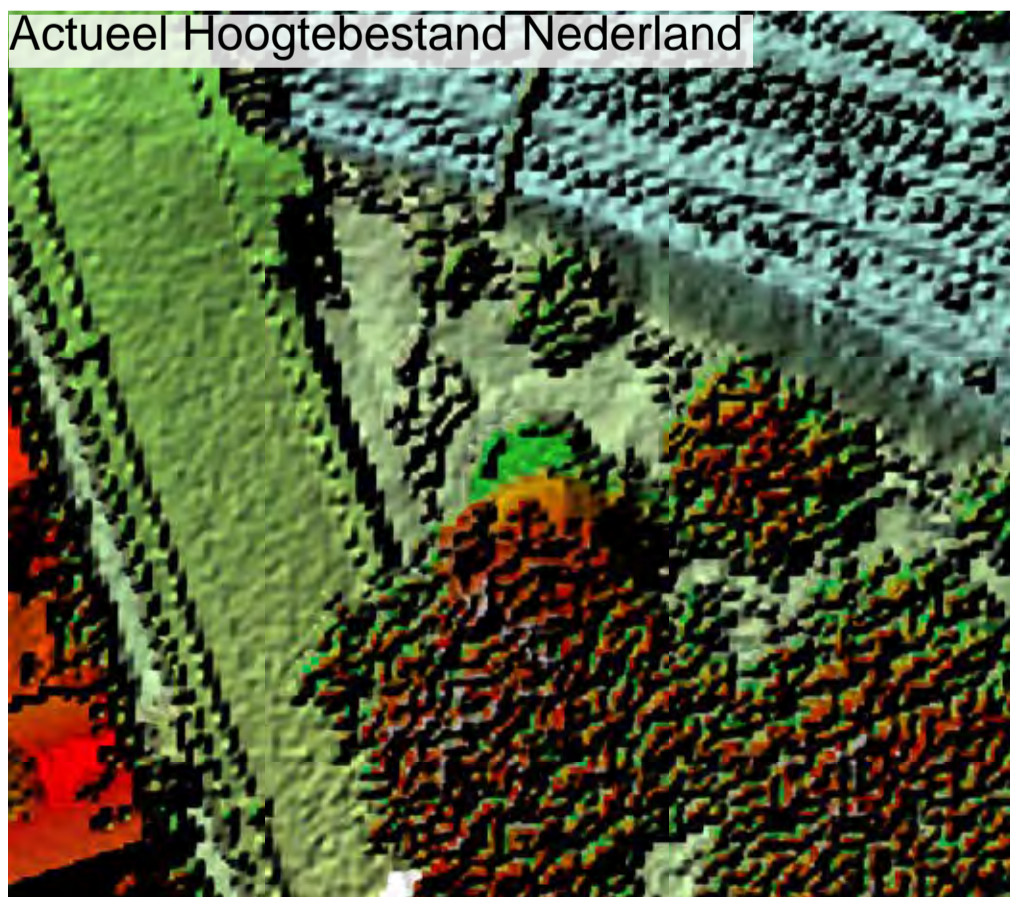
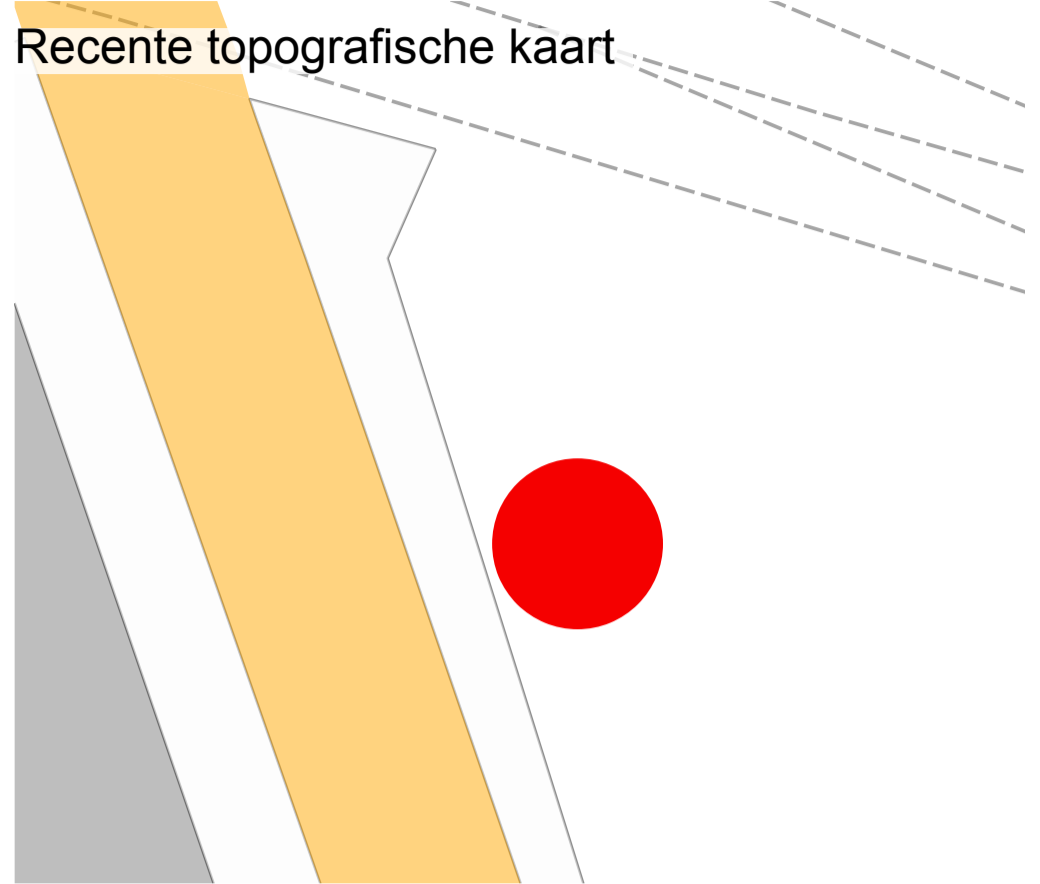
Beknopte historie Noorderplantsoen

Vanaf 1880 werd het noordwestelijke deel van de 17e eeuwse vestingterreinen tussen het Reitdiep en het Boterdiep omgevormd tot een romantisch wandelpark in Engelse landschapsstijl. De aanleg gebeurde in fasen: In 1880 het gedeelte tussen de Grote Kruisstraat en de Nieuwe Boteringestraat door stadsbouwmeester J.G. van Beusekom; in 1881 het deel tussen de Nieuwe Ebbinge- en Nieuwe Boteringestraat door plantsoenopzichter P.H. Harreveld. Vanaf 1882 was het grootste deel van het park aan de beurt, ontworpen door tuin- en landschapsarchitect H. Copijn. Kenmerkend zijn de slingerende paden, lange zichtlijnen, glooiende gazons, vijvers en hoogteverschillen. Copijn maakte gebruik van de deels nog bestaande vestinggracht en de oude wallen. Deze zijn nog herkenbaar aan de vorm van sommige vijverpartijen en heuvels. De centrale vijver kreeg in 1912 naar ontwerp van J.A. Mulock Houter een architectonische vormgeving met trappen en bloembakken. Het Noorderplantsoen bevat meer dan vijftig boomsoorten die zorgen voor een zeer gevarieerd beeld qua vorm en kleur. In 1994 werd bij referendum bepaald dat het plantsoen autovrij moest blijven.

Beknopte historie van de Prinsentuin

De huidige Prinsentuin is een reconstructie uit 1939 op basis van de bekende stadplattegrond van Egbert Haubois uit 1643. Na afbraak van de middeleeuwse stadsmuren en de dubbele grachten trok stadhouder Ernst Casimir in 1626 het daardoor vrijgekomen terrein bij zijn tuin achter de Prinsenhof, het stadhouderlijke hof. De nieuwe tuin werd ingericht als siertuin, een tuin om te pronken met nieuwe bloemen en planten uit de pas ontdekte landen Amerika en Indië en andere exotische oorden. De Prinsentuin was geheel omsloten. Aan de achterzijde aan de Turfsingel werd in 1626 een tuinmuur gebouwd; aan de linkerkant bevond zich het Turfhuys met de stallen. In 1632 was de tuin gereed. Nadien werd zij regelmatig verfraaid, o.a. met prieltjes, een doolhof, een volière en een pauwenhuis. Ook beelden, tuinvazen, een fraaie zonnwijzer boven de beeldhouwde tuinpoort en groen geschilderde of vergulde tuinornamenten complementeerden het geheel

Beknopte historie Koepel van Scholten

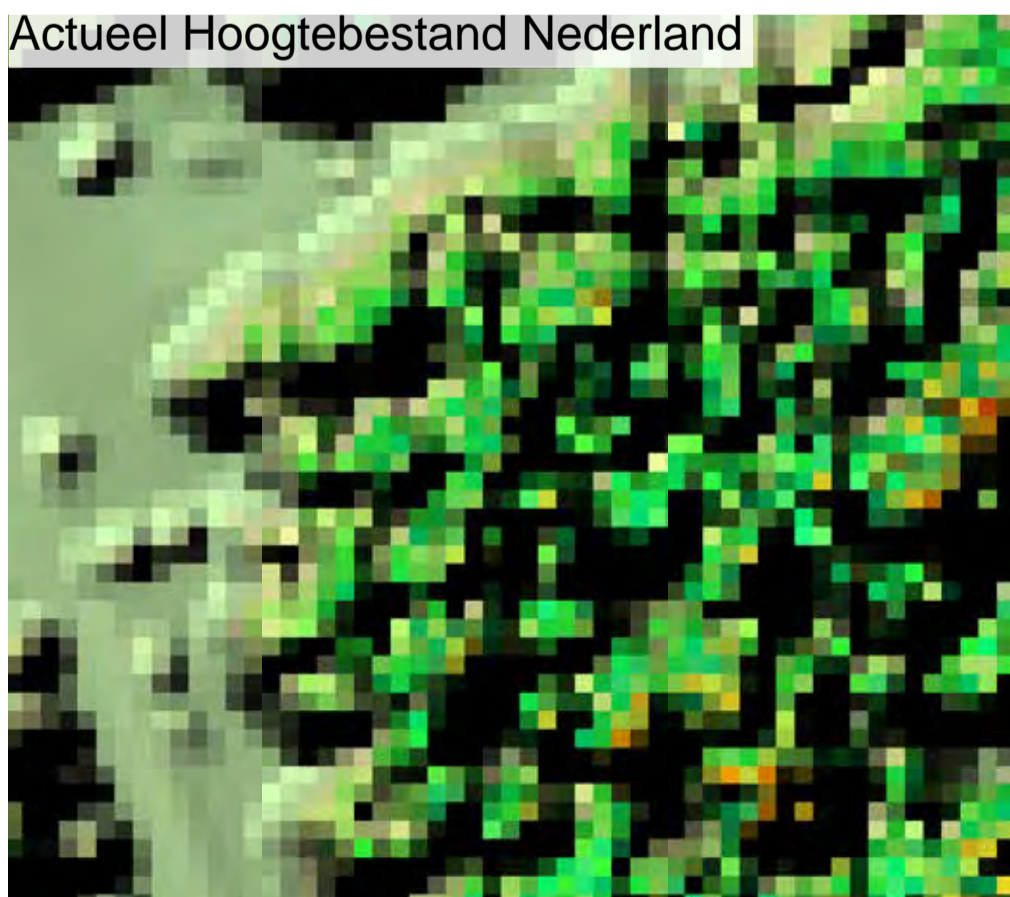
Ingeklemd tussen het Herewegviaduct en de spoorbaan staat op een driehoekig terrein de monumentale koepel van de familie Scholten. Oorspronkelijk was het terrein veel groter. De koepel werd gebouwd in 1868 in opdracht van W.A. Scholten als buitenverblijf naar ontwerp van architect J. Maris, die zich liet inspireren door het Franse barok-classicisme. De achtkantige koepel bestaat uit twee verdiepingen; basement en souterrain met de hal en aan de noord- en zuidzijde twee veranda's. In de nissen hiervan staan drie gietijzeren beelden die de (vier) jaargetijden verbeelden; dat van de Lente is helaas verdwenen. Op de verdieping bevindt zich de salon. Deze bevat een bijzondere parketvloer, lambriseringen en een beschilderd plafond. Het koperen koepeldak wordt bekroond door een beeld van Mercurius, god van de handel. Sinds 1979 is de koepel in gebruik als kantoor.

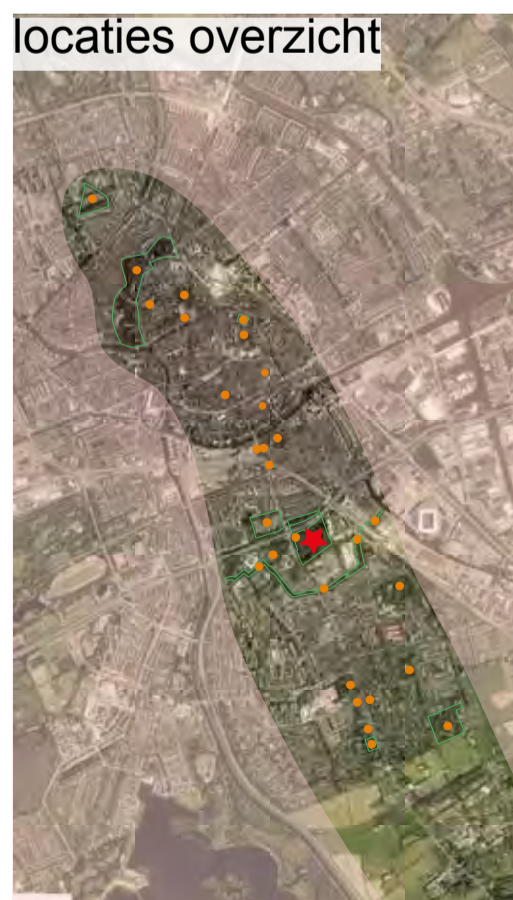
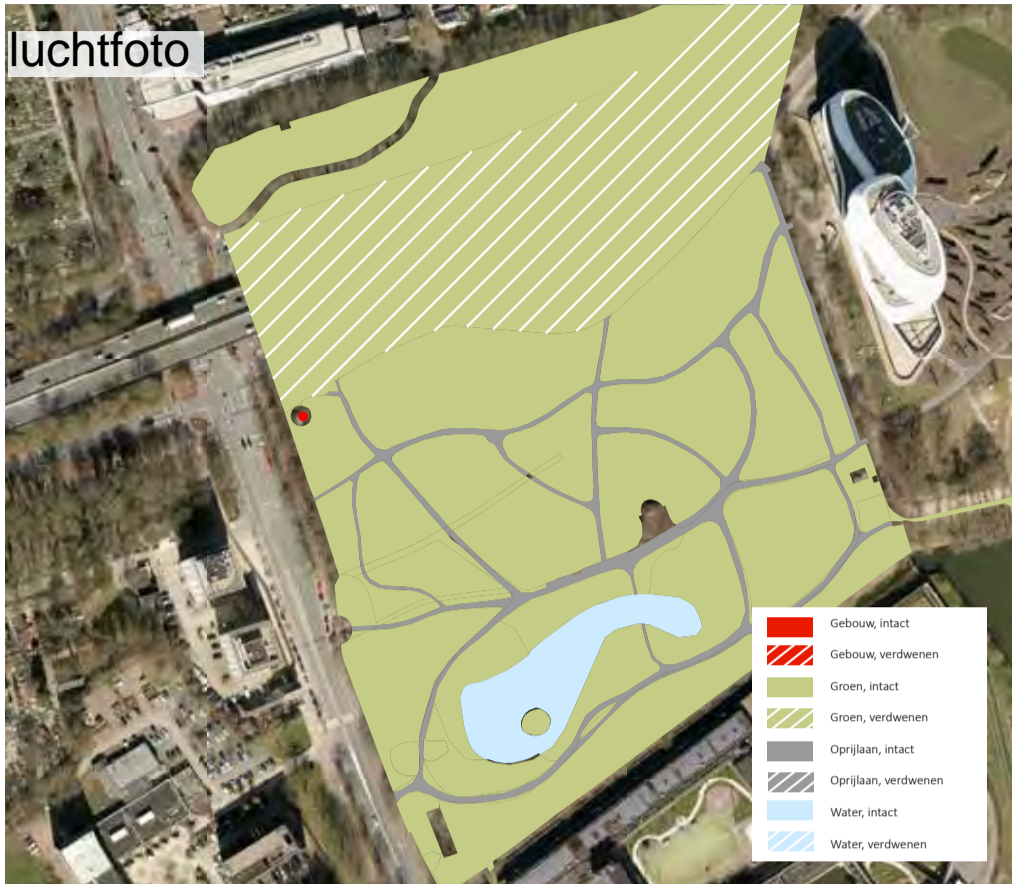
Beknopte historie van de Zuiderbegraafplaats

De Zuiderbegraafplaats aan de Hereweg werd in 1827 gelijktijdig met de Noorderbegraafplaats in gebruik genomen, buiten de stadswallen van Groningen. De inrichting van het 4 ha grote terrein is sober en doelmatig met kaarsrechte hoofdpaden en haaks daarop enkele zijpaden. Er werd 'op klasse' begraven, vooraan het vak van de 1e klas en verder naar achteren achtereenvolgens 2e tot en met 5e klasse. Op de Zuiderbegraafplaats liggen veel belangrijke Groningers begraven, met vooral patriciërs op de 'Eerste Klasse Eerste Rij'. Een aantal van hen geniet regionale of zelfs landelijke faam. Meest in het oog springend is het marmereen torenvormige grafmonument van de familie Scholten. Op de begraafplaats staan fraaie oude bomen zoals beuk, treurbeuk en rode beuk en langs de beide zijkanten twee rijen zomereiken. De oude dienstwoning op de Zuiderbegraafplaats is rijksmonument.

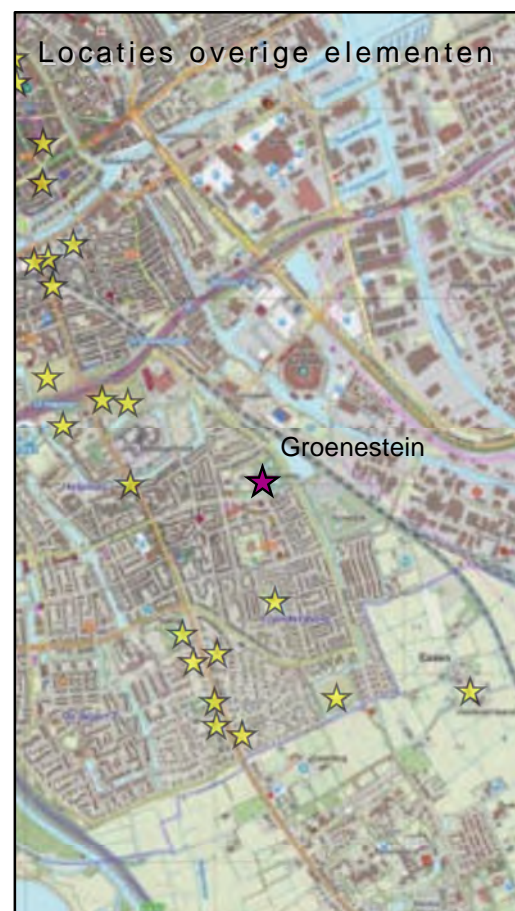
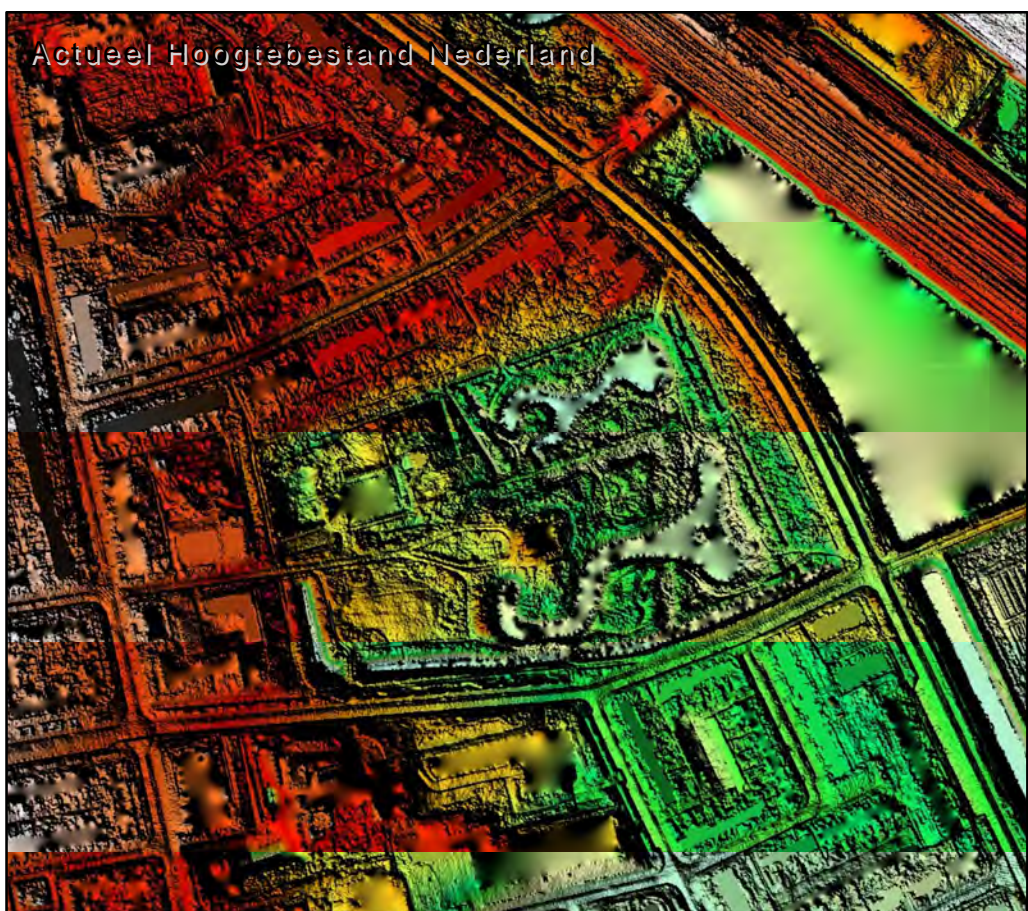
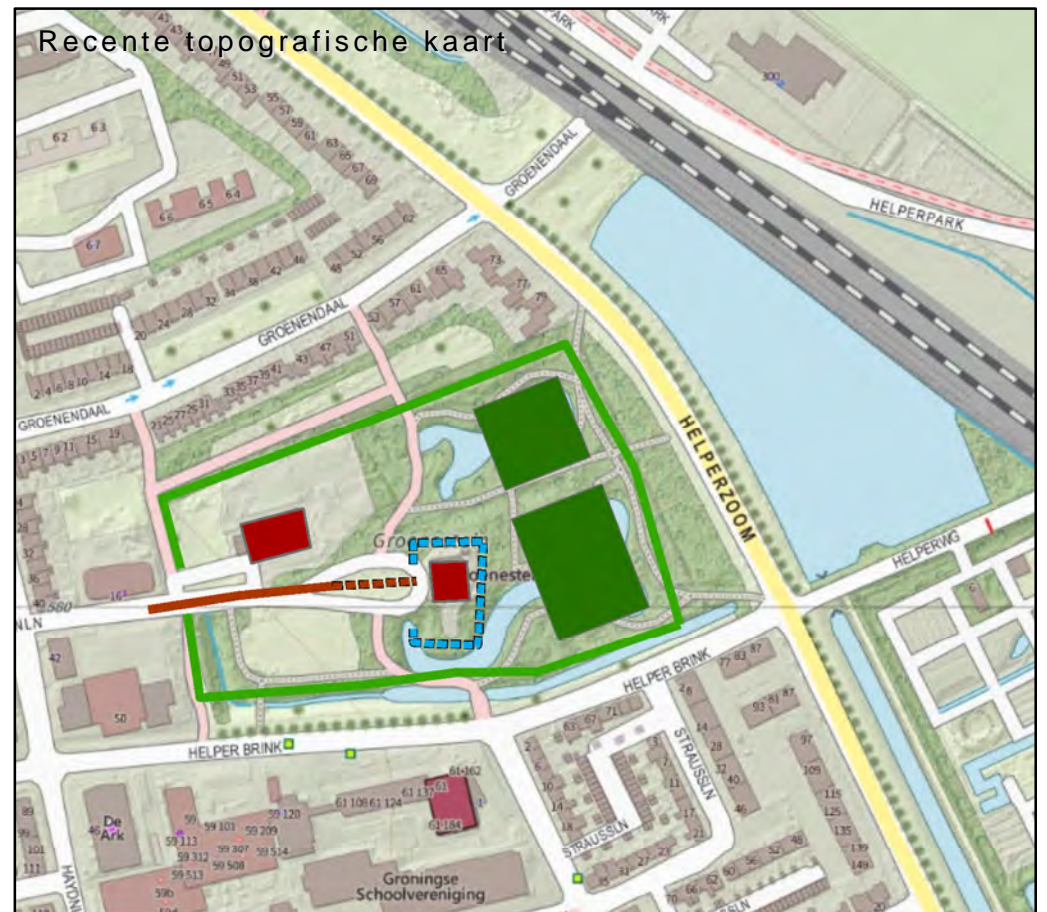
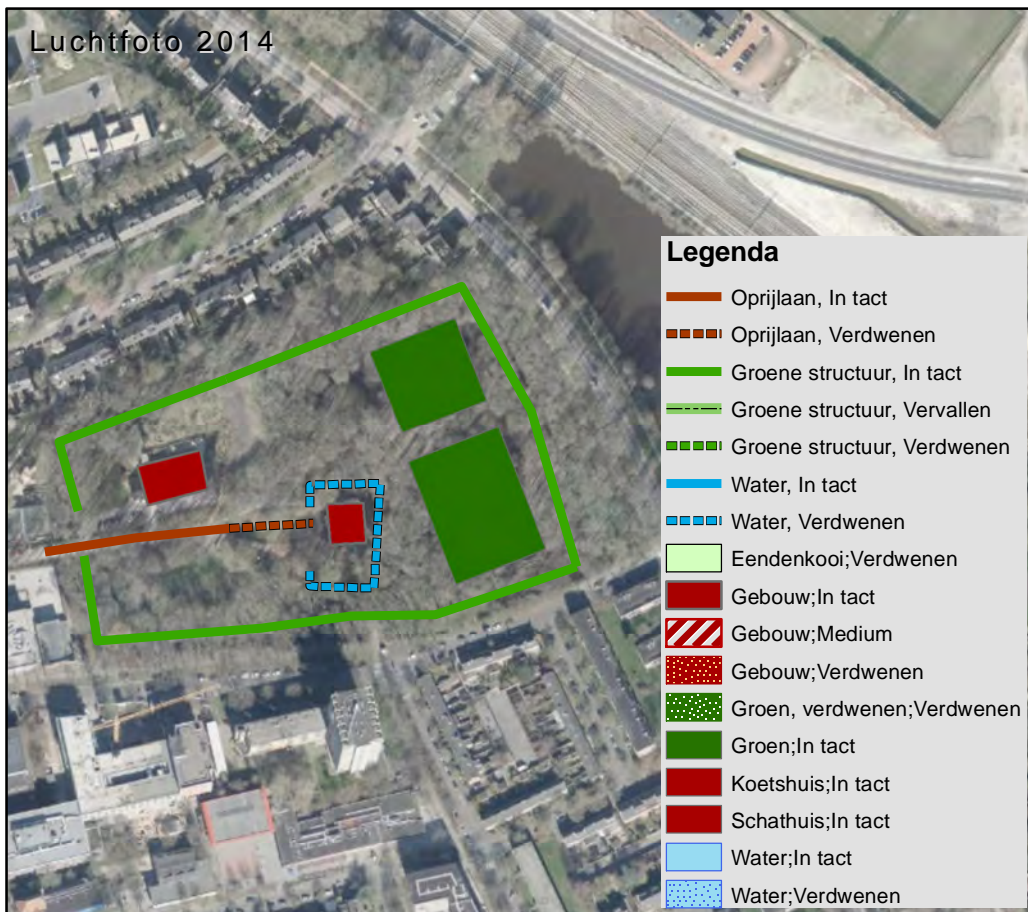
Beknopte historie Theekoepel Sterrebos

Een van de oudste van de zes nog resterende tuinkoepels in Groningen is die aan de rand van het Sterrebos. Tot 1964 stond de koepel aan de overzijde van de Hereweg, nabij de Papiermolen, maar zij moest wijken voor de aanleg van de Zuidelijke ringweg. Verplaatsing van koepels - veelal na verkoop - en wederopbouw op een andere locatie was lange tijd niet ongebruikelijk. De koepel is in 1818 gebouwd in opdracht van S. M.S. de Ranitz, provinciaal ontvanger der indirecte belastingen in Groningen en Drenthe. De koepel stond recht tegenover de laan die van oost naar west dwars door het Sterrebos liep. De koepel heeft een achthoekige plattegrond met een ver overstekend rieten, kegelvormig dak, aan de rand ondersteund door slanke, taps toelopende houten Toscaanse zuilen.

Beknopte historie van het Sterrebos

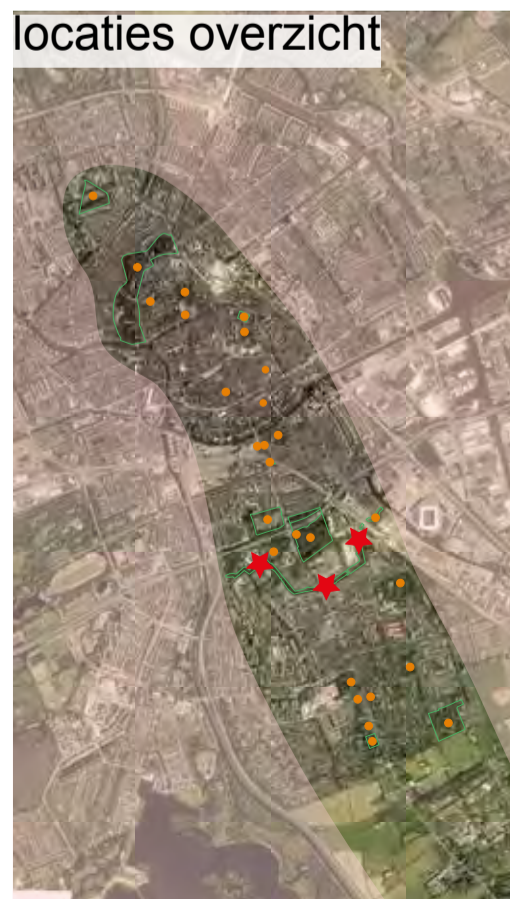
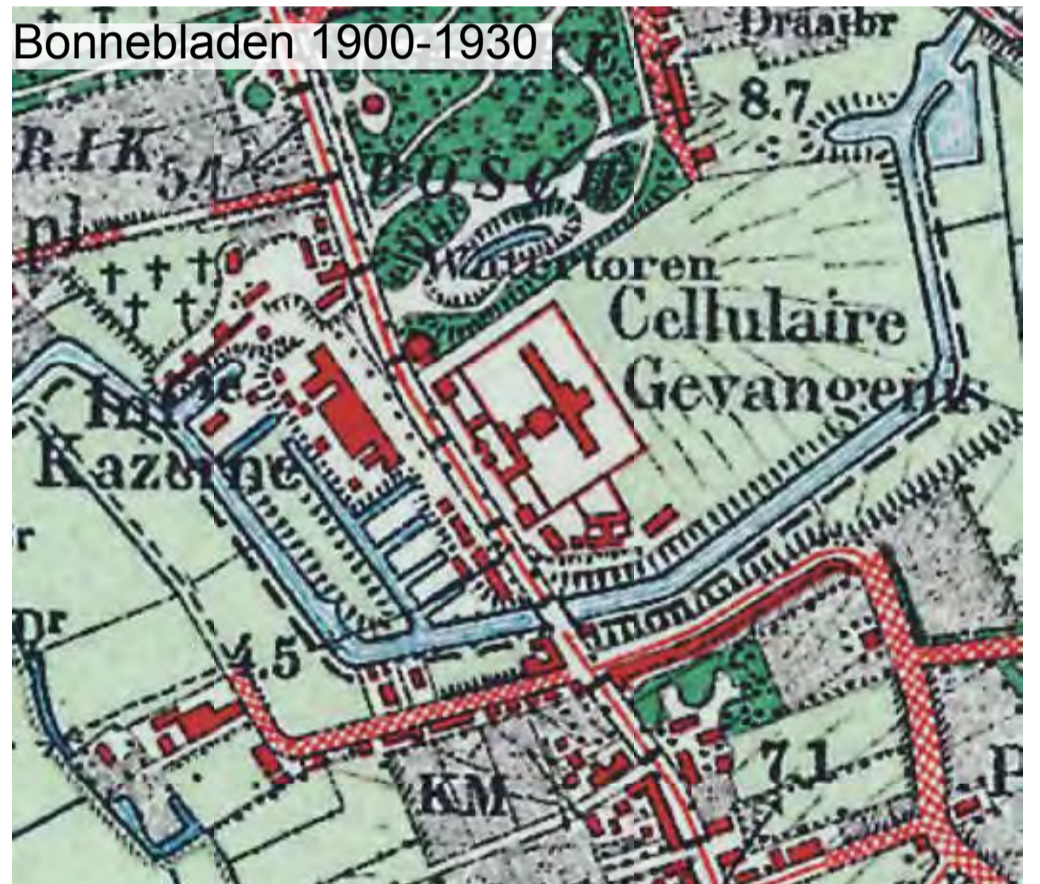
Het Sterrebos is het oudste bos van Groningen. Het is in 1765 aangelegd als wandelpark tussen de stadsmuren en de Helperlinie, een verdedigingswerk ten zuiden van de stad. Stadhovenier J.C. Becker ontwierp op een vrijwel vierkant terrein aan de oostzijde van de Hereweg een symmetrisch bos met een open ruimte in het midden. Door het park liepen acht rechte lanen in alle richtingen, zodat ze een ster vormden. Eén van de paden bood uitzicht op de Martinitoren. De lanen waren onderling verbonden door slingerpaadjes. Sterrenbossen waren in de achttiende eeuw zeer populair. In 1883 ging het park op de schop en werd het aan de zuidkant uitgebreid. De bekende landschapsarchitect L.P. Zocher uit Haarlem maakte een ontwerp in Engelse landschapsstijl. De stervorm verdween en de rechte lanen werden omgevormd tot slingerpaden, glooiende grasvelden en een vijver met rustiek bruggetje. Het Sterrebos kent een rijke stinzenflora met Oosterse sterhyacint, bosgeelster, holwortel, vingerhelmbloem en knopige ooievaarsbek. Uit de beginperiode van het park zijn enkele monumentale eiken, groene en bruine beuken, iepen en esdoorns bewaard gebleven.

Beknopte historie van Groenestein

Landgoed Groenestein is ontwikkeld rond het jaar 1685. Daarvoor was Groenestein een eenvoudig boeren erf met uitgestrekte landerijen. Toen Lucas Alting de boerderij kocht in 1679 bestond deze uit 100 grazen land en een hof met grachten en singels. In 1745 werd de buitenplaats verkocht aan de familie Quintus, die het geheel 200 jaar in bezit hebben gehad. In de 18e eeuw bestond de tuinaanleg van Groenestein uit een strakke, geometrische indeling: rechthoekige grachten en singels, een lange oprijlaan tot aan het huis en vierkante plantvakken met sier- en nutstuinen voor bloemen, groenten en fruit. Oorspronkelijk was deze lindelaan nog langer. Vanaf 1870 liet Onno Joost Quintus de tuin rigoureuus omvormen in de late landschapsstijl naar de mode van die tijd. De rechte lijnen maakten plaats voor slingerende paden, er werden grillig gevormde vijvers uitgegraven met een eilandje en er kwamen zichtlijnen over de vijvers en de open ruimten. Er is nooit een ontwerp tekening van het park gevonden. Wel is bekend dat hovenier/tuinarchitect Gerrit Vlaskamp (1834-1906) in 1871 en 1872 de beplanting voor de tuin heeft geleverd. Ook wordt de meer bekende tuinarchitect H. Copijn als mogelijk ontwerper genoemd.

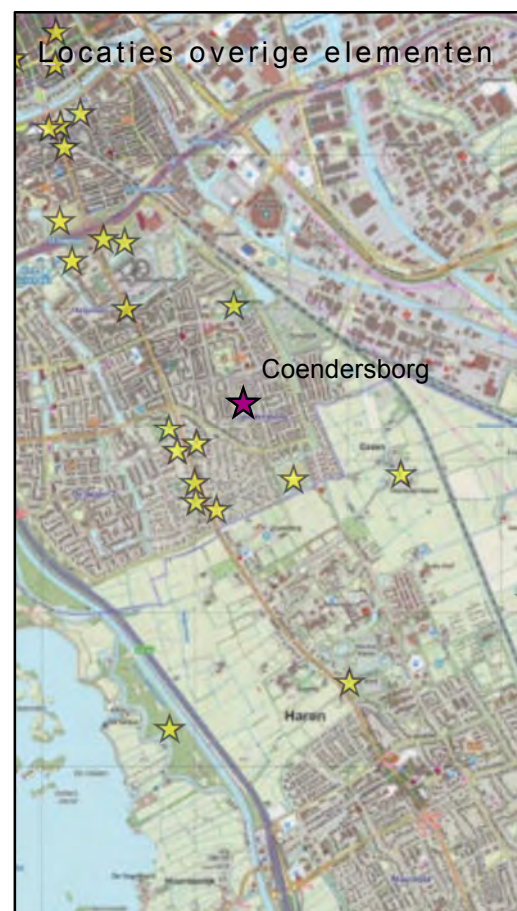
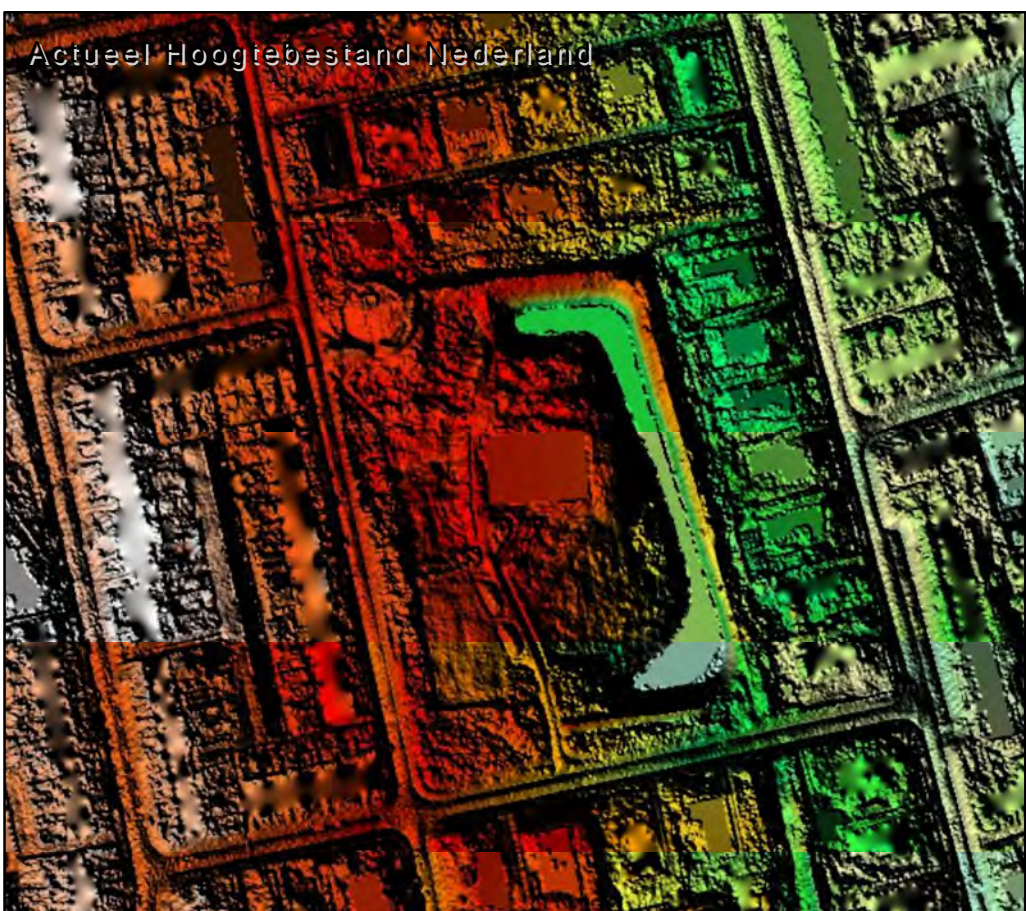
De structuren zijn gebaseerd op de Hottingerkaart van 1792.

Beknopte historie Helperlinie

Na het beleg van 'Bommen Berend' in 1672 besloot de stad Groningen dat de verdediging van de Stad fors verbeterd moest worden. Daarom werd in 1673 begonnen met het afgraven van voor de vijand gunstige hoge gronden, waaronder de meest gevaarlijke heuvel: de Kemkensberg. Vervolgens werd de Helperlinie aangelegd, die zich uitstrekte van het Winschoterdiep tot het Hoornsdediep.

De Helperlinie werd in 1698 ontworpen door de ingenieur-generaal van de fortificatiewerken der Nederlanden: Menno van Coehoorn. De linie is het eerste voorbeeld van zijn 'nieuw Nederlands stelsel' dat gebruik maakte van de natuurlijke eigenschappen van de Nederlandse lage gronden: brede natte grachten en een 'lage of natte horizon': een moerassig gebied waar de vijand geen loopgraven kon aanleggen. Begin 18e eeuw werd de linie voltooid, en rond de eeuwwisseling (1800) werd ten zuiden van de linie het Helperdiep(je) gegraven, dat nu nog steeds te herkennen is langs de Haydnlaan, de Bachkade en de Van Mesdagkliniek.

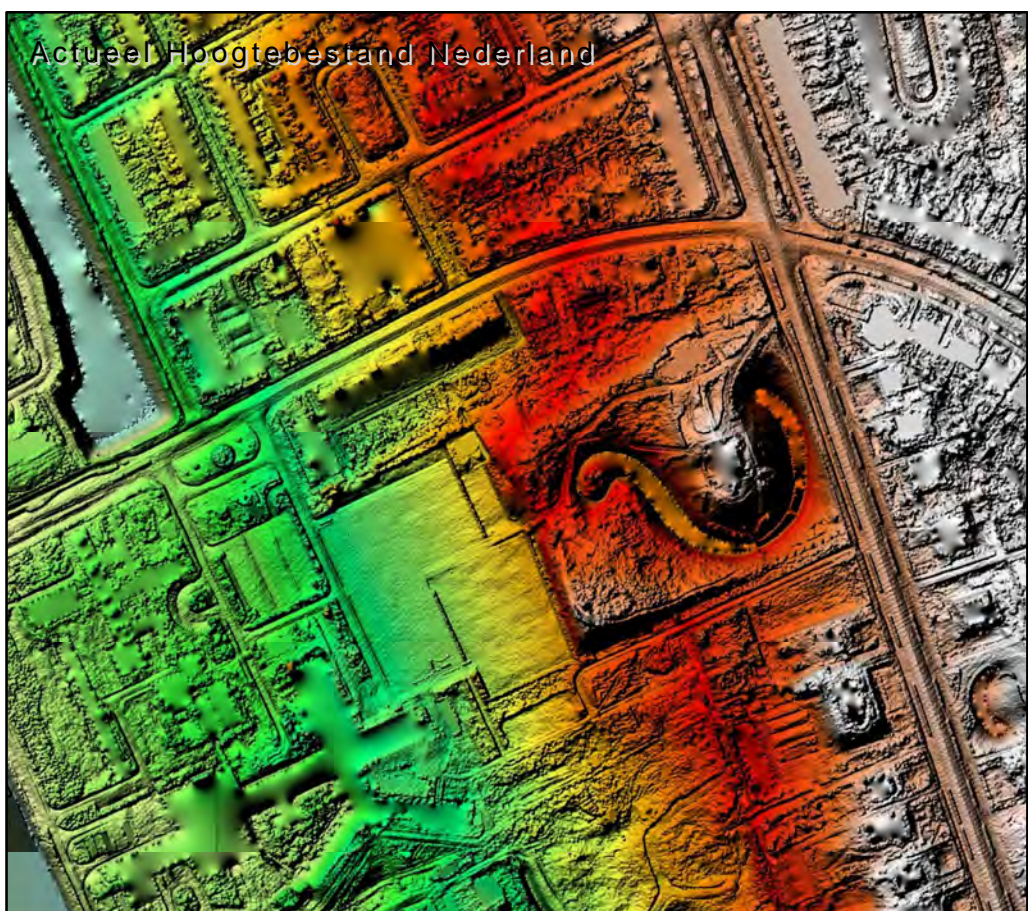

Beknopte historie van de Coendersborg

De Coendersborg, gebouwd in het midden van de 19e eeuw, was in het verleden een vrijstaande boerderij in de landerijen aan de zuidkant van de stad. Ooit stond hier een andere boerderij, die in eigendom was van de familie Coenders van Helpen. Deze machtige familie, die in de 16e en 17e eeuw actief was in de stad en ommelanden, heeft deze boerderij in de loop van de tijd verfraaid tot borg, met grachten, bruggen en poorten. In het begin van de 18e eeuw is de borg afgebroken. Waar deze precies heeft gestaan is niet bekend.

Het historische terrein Coendersborg is in de jaren '60 aangekocht door de gemeente Groningen en verbouwd tot theater en later restaurant. Inmiddels is het pand eigendom van een groep investeerders en wordt het verhuurd aan een horecaondernemer. Van de oorspronkelijke bebouwing is weinig meer te herkennen. Alleen het bintengedeelte in de stal en een gedeelte van de kapconstructie van het voorhuis zijn nog intact. Het park rondom de boerderij is nog steeds eigendom van de gemeente.

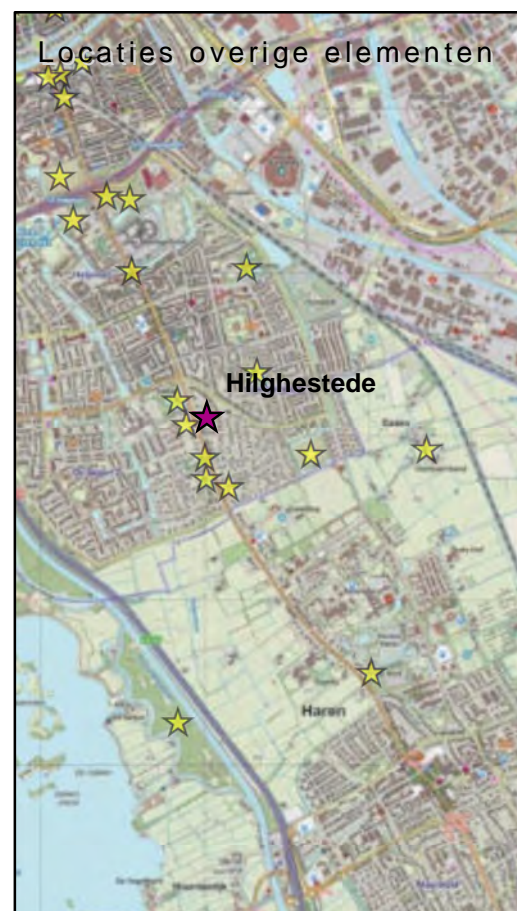
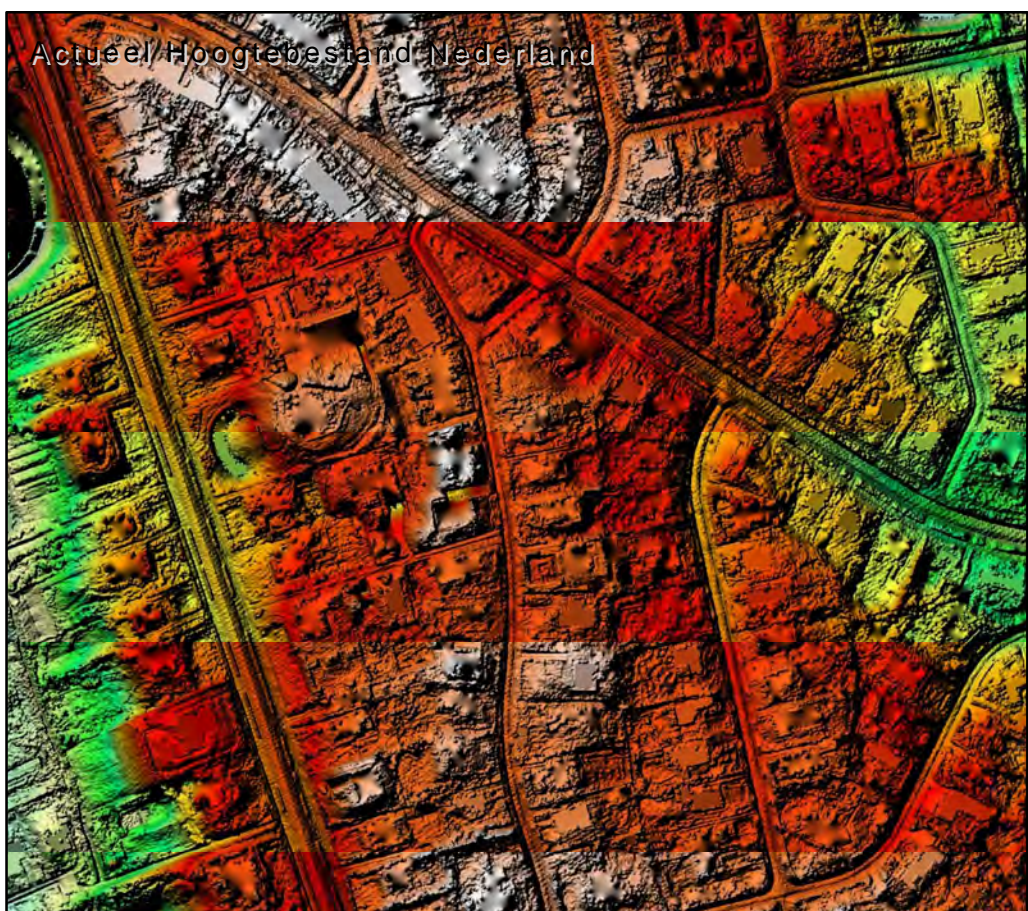
De weergegeven structuren zijn gebaseerd op zowel de TMK van 1850 als de Bonnebladen van rond 1900.

Beknopte historie van Villa Gelria

Villa Gelria werd in 1872 gebouwd naar het ontwerp van architect Jan Maris. De Villa, gebouwd in eclectische stijl, diende als buitenverblijf voor de Groningse industrieel Willem Albert Scholten. De villa dankt zijn naam aan Gelderland (latijn; Gelria), de geboorteprovincie van Scholten. De oorspronkelijke tuin strekte in het verleden veel verder naar achteren en er bevonden zich druiven- en bloemenkassen op het terrein. Ook stonden er nog een paardenstal en een manege. Inmiddels is het terrein veel kleiner. Zo is er in 1939 een stuk grond van de tuin aangekocht door het Diakonessenhuis (inmiddels gefuseerd met Rooms-katholiek ziekenhuis tot het Martiniziekenhuis). Op het terrein staan nog wel altijd het koetshuis en een tuinmanswoning, beide gebouwd in 1895.

De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de Bonnebladen van rond 1900.

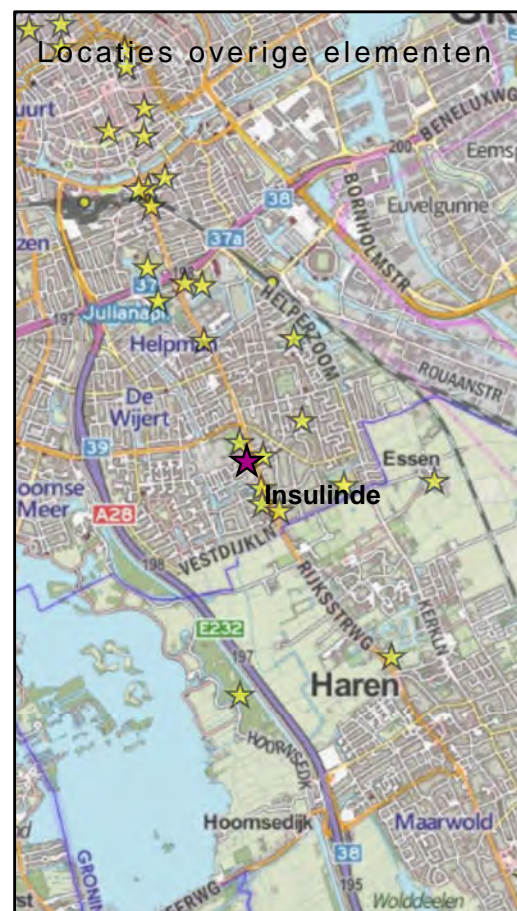
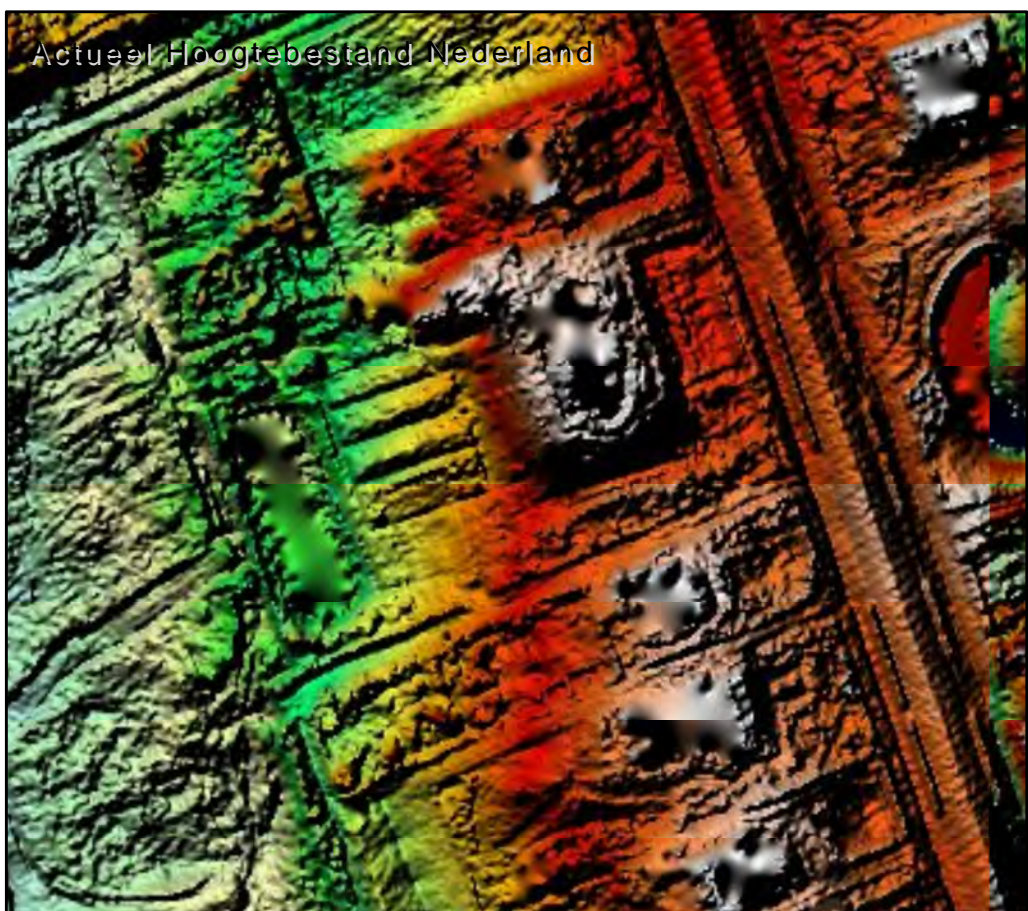
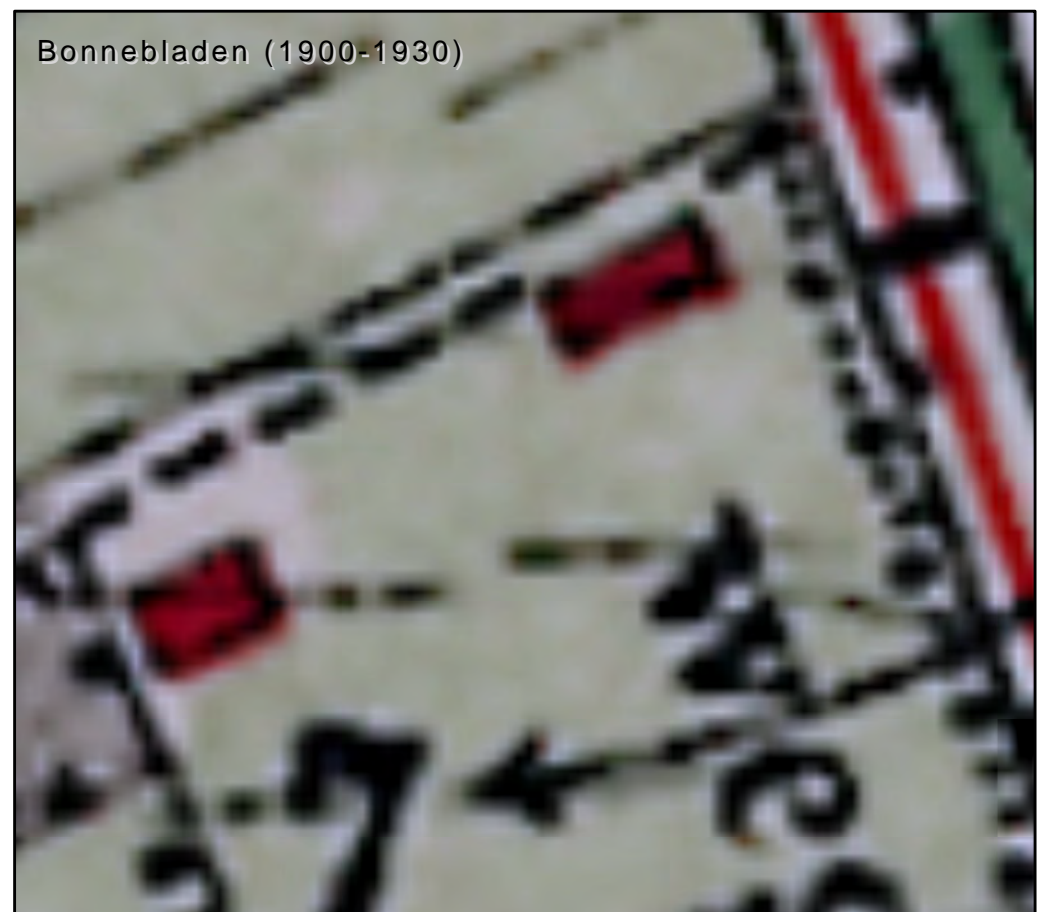
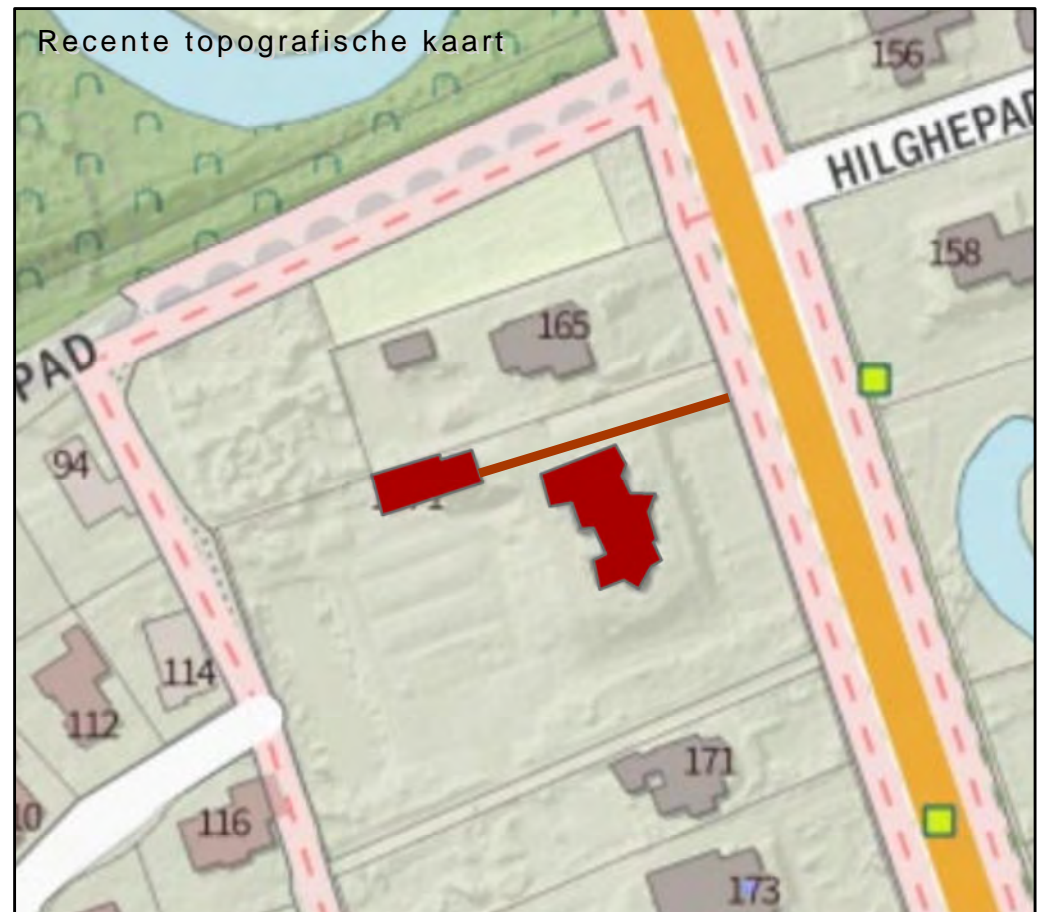

Beknopte historie van Hilghestede

Hilghestede is in 1895 gebouwd en dankt zijn naam aan een bijzondere gebeurtenis. Dieven stalen een aantal heilige voorwerpen, die ze begroeven op de plaats waar nu de villa staat. Deze zijn later opgegraven en weer teruggevonden, maar sinds die gebeurtenis zouden er een aantal wonderen gebeurd zijn, waardoor er steeds meer mensen op bedevaart kwamen. In 1895 besloot de toenmalige burgemeester van Zuidbroek om naar het terrein te verhuizen. Naar aanleiding van een conflict dat hij daar met een aantal bestuurders had, besloot hij zijn huis steen voor steen af te breken en het geheel op de plaats van het bedevaartoord weer te laten herrijzen. Na de oorlog heeft het gebouw dienst gedaan als weeshuis en sinds 1983 wordt het huis niet meer particulier bewoond en zijn er kantoorpanden gevestigd.

De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de oudst bekende situatie (1900).

Beknopte historie van Insulinde

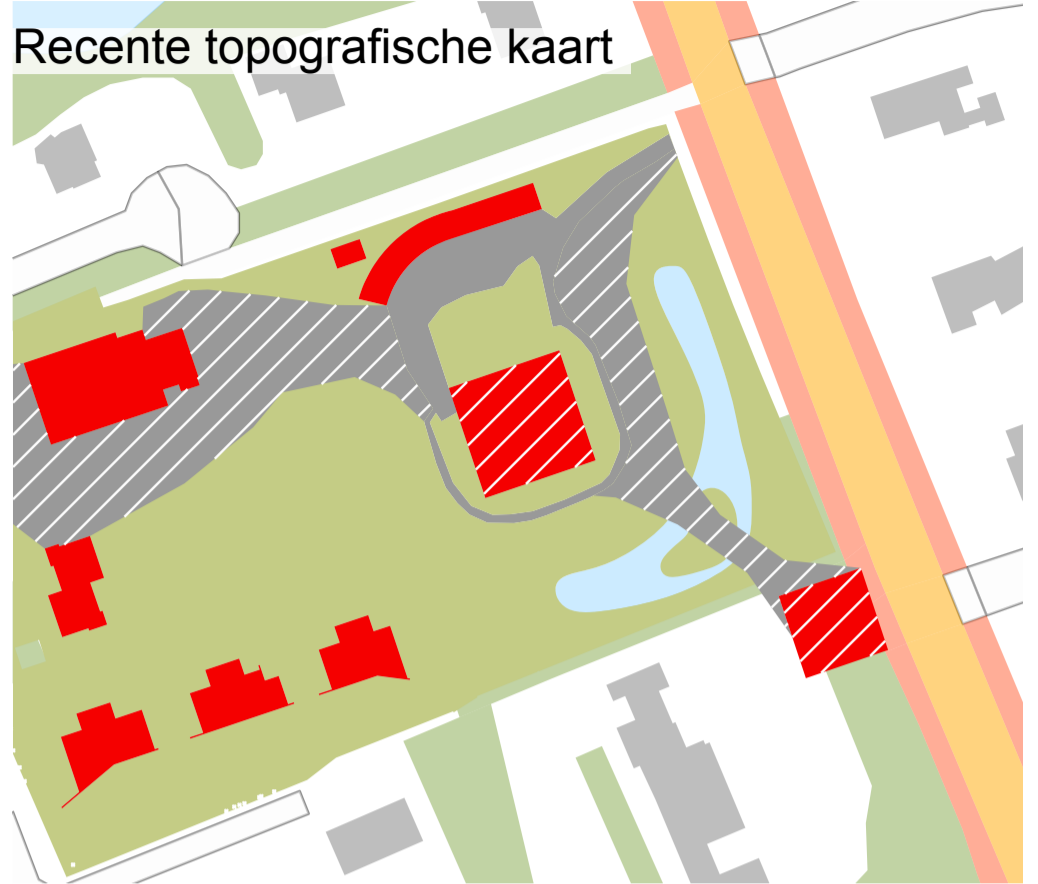
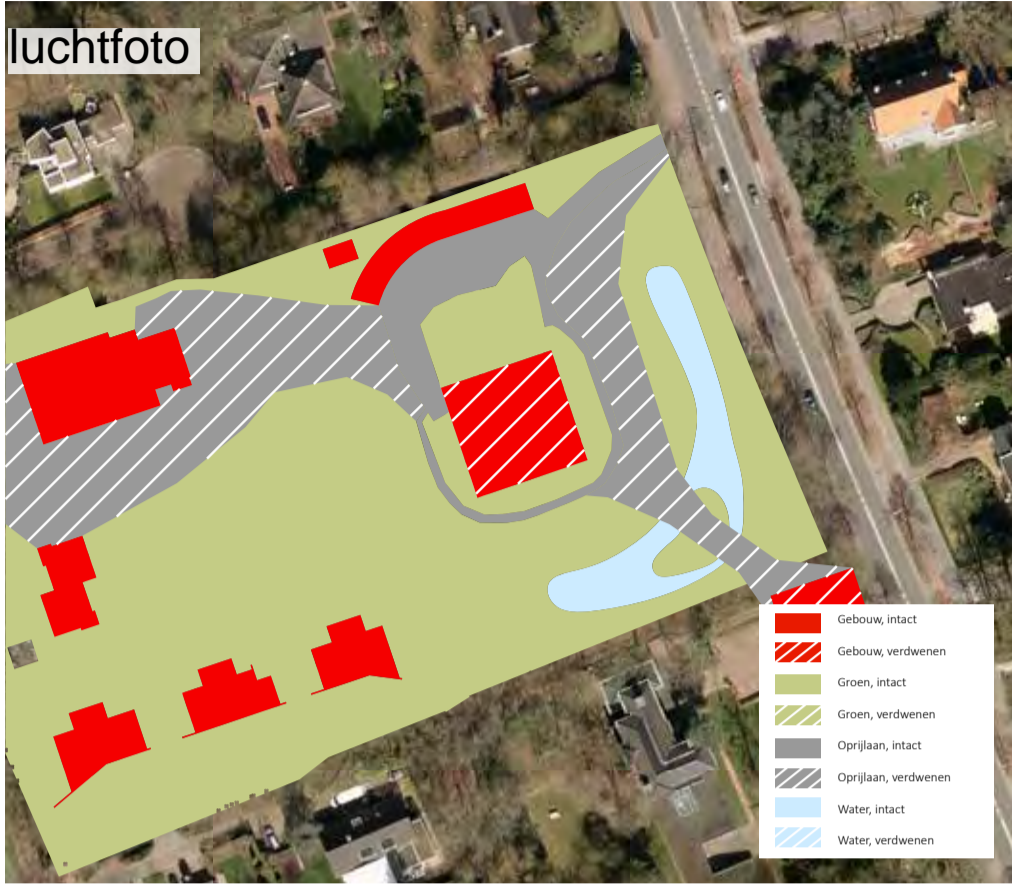
Villa Insulinde aan de Verlengde Hereweg is gebouwd in 1919-1920 o.l.v. architect P.M.A. Huurman (1863-1944) in een "verstrakte Amsterdamse School-stijl". Het is een rijksmonument. De villa is destijds gebouwd voor de reder-kapitein A.B. Schaap die met zijn schepen op Indië voer. De kamers in het huis zijn genoemd naar de eilanden waar op gevaren werd. Het gebouw heeft de vorm van een schip (eigenlijk een schip dat op z'n kop ligt). Later is de villa o.a. gebruikt als notaris- en advocatenkantoor. Het toenmalige Diakonessenhuis kocht het gebouw in 1963. De villa werd later gebruikt als opleidings- en vergadercentrum voor het Martini Ziekenhuis en daarna weer als kantoorgebouw. In 2007 werd een grote opknabbeurt uitgevoerd. (bron: Groningeninbeeld)

De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de huidige situatie.

Beknopte historie van het Esserveld

Begraafplaats Esserveld ligt tussen de stad Groningen en Haren aan de Esserweg op een uitloper van de Hondsrug. Deze werd in 1924 in gebruik genomen omdat de Noorder- en Zuiderbegraafplaats vol raakten. Het markante poortgebouw en de toegangsbrug over de gracht die het geheel omringt zijn een ontwerp van architect Siebe Jan Bouma in de stijl van de Amsterdamse School. Het terreinontwerp is symmetrisch rond een centraal assenstelsel met concentrische paden eromheen. De oorspronkelijke opzet is goed bewaard gebleven, alleen een geplande vijverpartij is nooit aangelegd. Er is een grote variëteit aan beplanting. Er staan eiken, tamme kastanjes, lariksen en blauwsparren maar ook veel soorten coniferen, waaronder de Sciadopitys, een bijzondere Japanse parasolden.

Topografische Militaire Kaart 1855

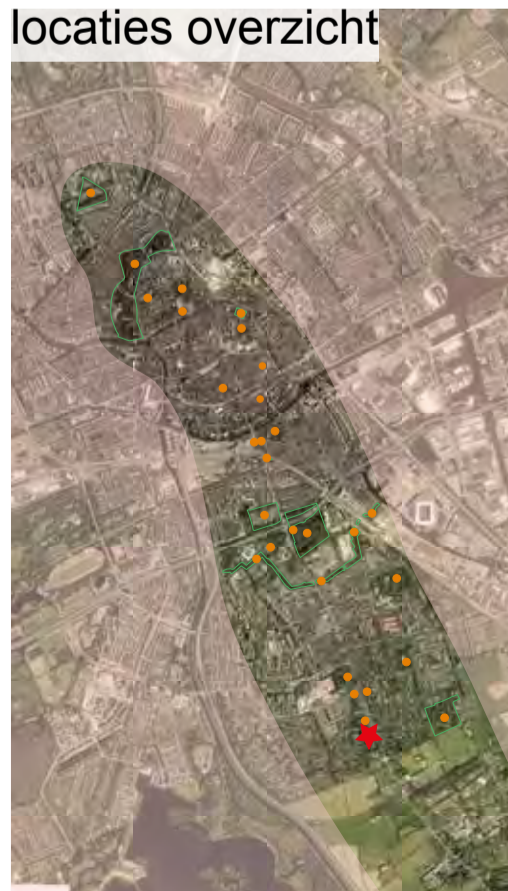
Bonnebladen 1900-1930

Actueel Hoogtebestand Nederland

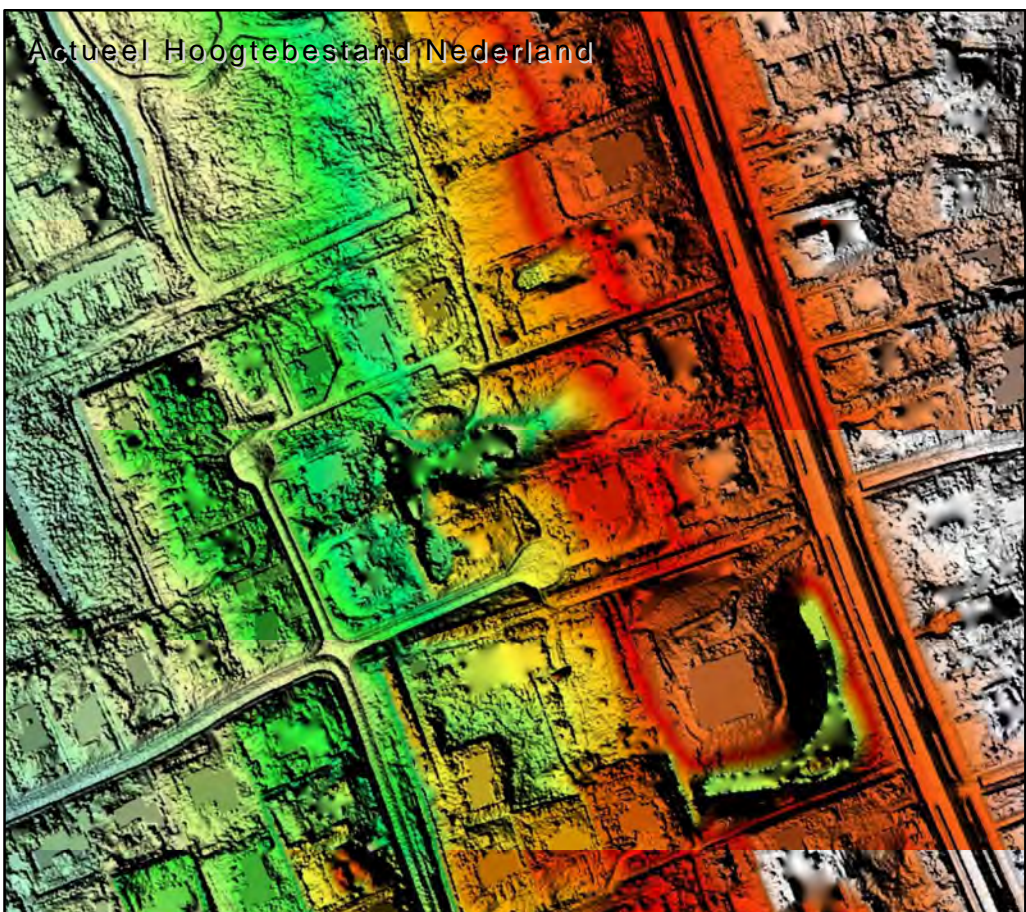
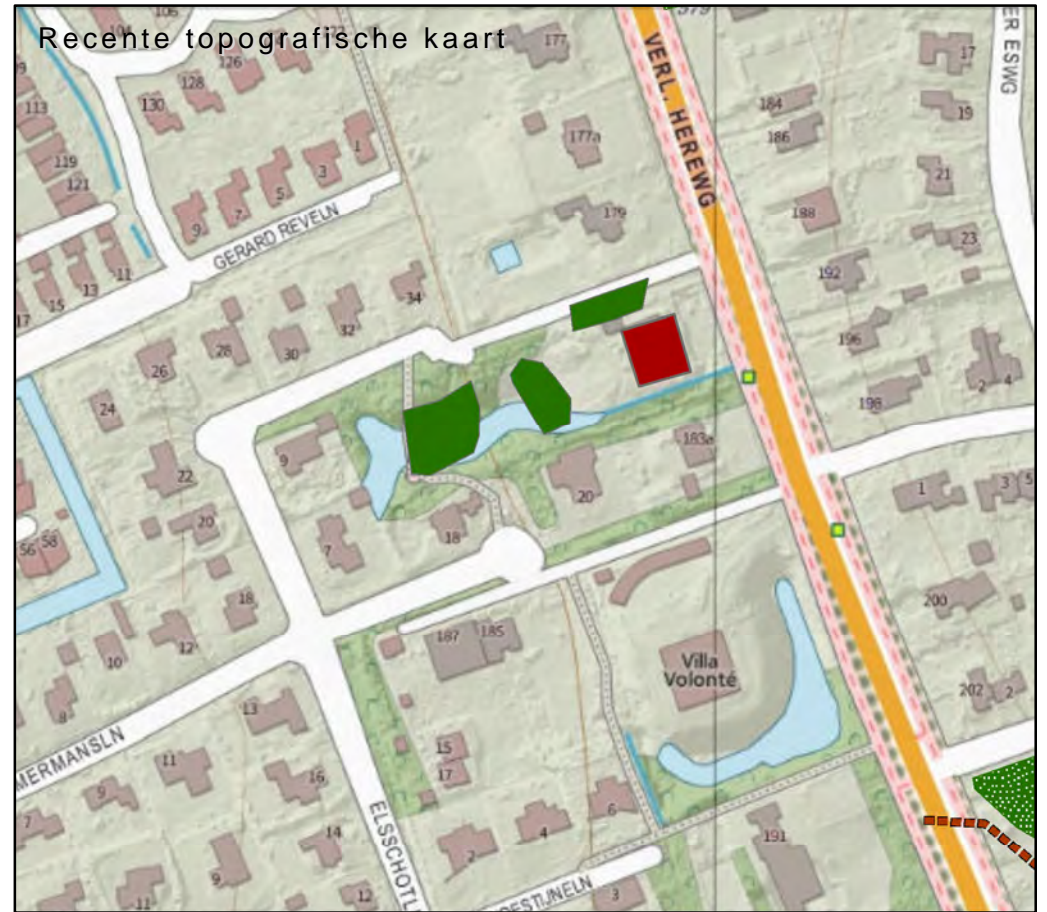

locaties overzicht

Beknopte historie Villa Volonté

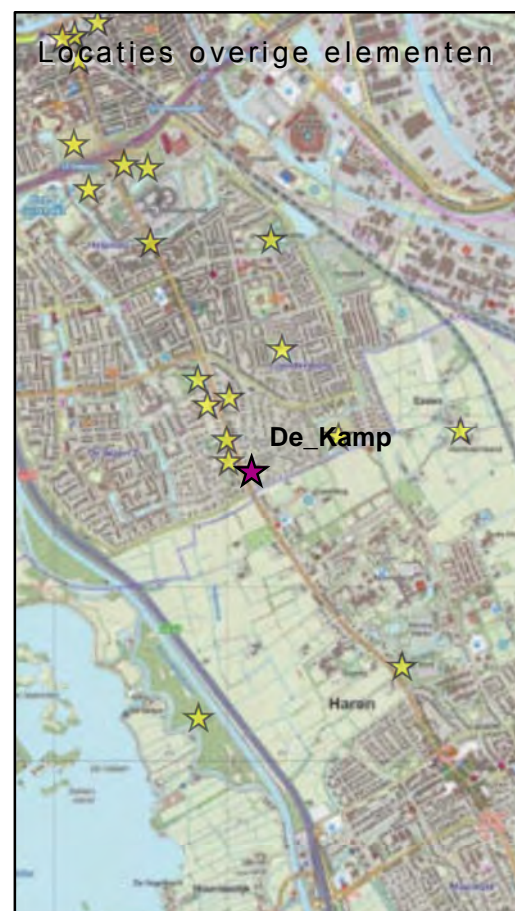
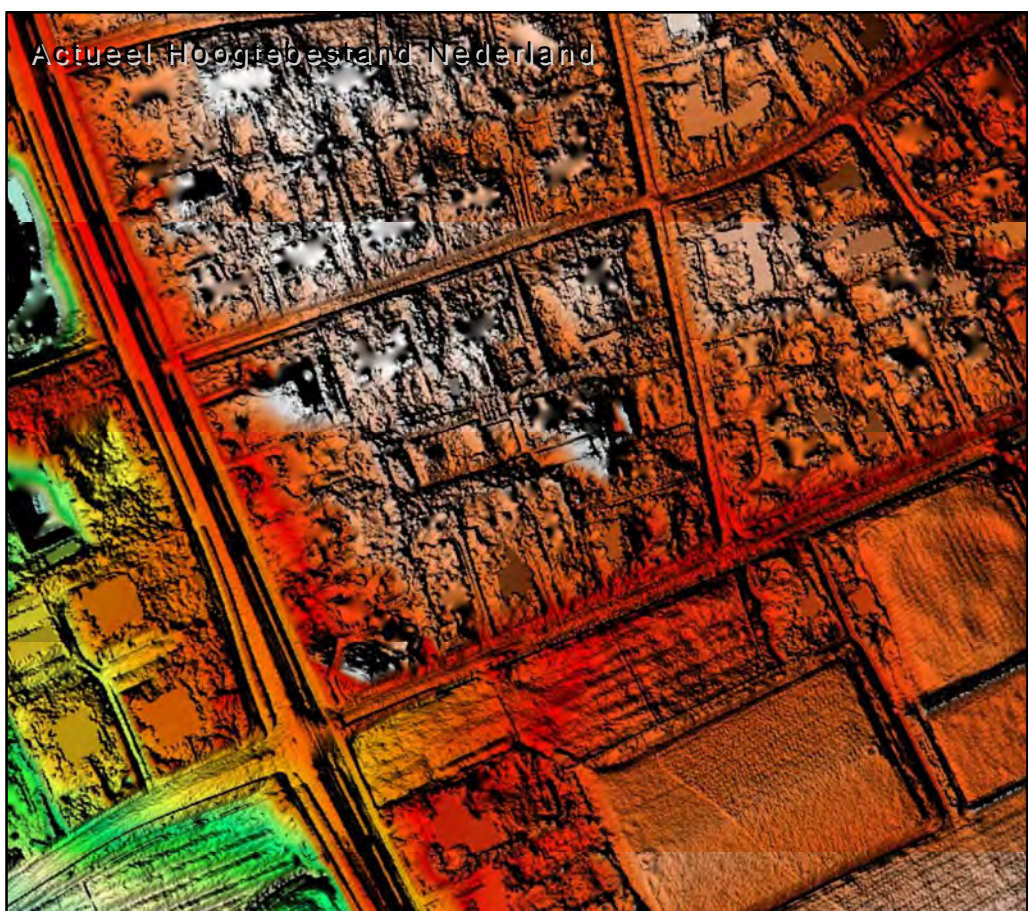
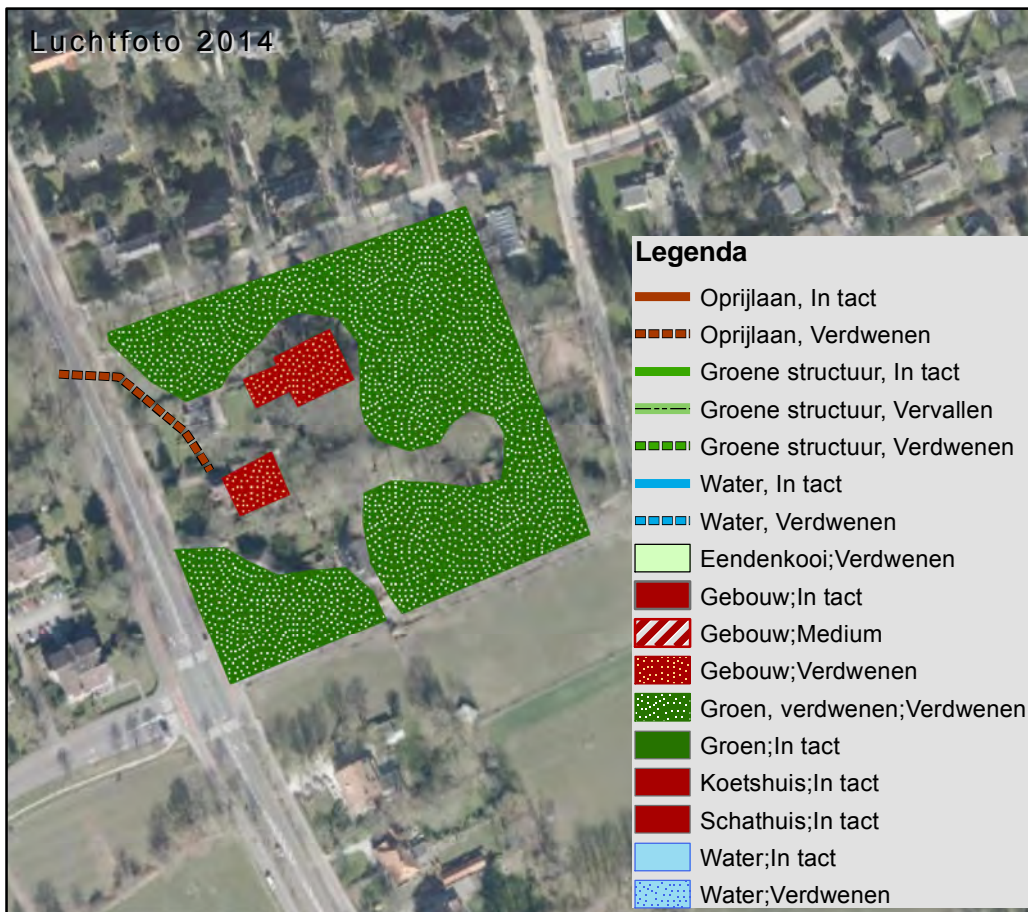
Villa Volonté werd gebouwd in 1895 als zomerhuis voor strokartonfabrikant A. Hooites Meursing; in de winter verbleef de familie in Villa Vredenrust (Huize Tavenier) aan de Ubbo Emmiusingel. Er werd een diep slingerende vijver uitgegraven en op gepaste afstand van de weg werd het bouwterrein met de vrijgekomen grond opgehoogd. De plantenlijst voor de tuinaanleg door bureau Vroom/Bosgra bevatte maar liefst 175 verschillende soorten bomen en heesters. De imposante villa was royaal voorzien van serres, erkers en een op het zuiden gelegen hoektoren, waardoor de bewoners optimaal van de buitenlucht en het uitzicht konden genieten. Op het terrein stonden vroeger een theehuis op een heuveltje, een bediendenwoning en een koetshuis met paardenstallen. De villa werd in 1990 gesloopt ten behoeve van een modern appartementencomplex. Van de oorspronkelijke aanleg resteren de oude boombeplanting aan de zij- en achterkant, een gedeelte van de omgrachting en het sierlijke gietijzeren toegangshek aan de weg.

Beknopte historie van Klein Toornvliet

Klein Toornvliet is gebouwd in 1905 en kent daarmee niet een lange historische geschiedenis. Het gebouw is ontworpen door de Groninger architect Huurman. Van 1911 tot 1914 heeft de bekende historicus Johan Huizinga in de villa gewoond en aan hem dankt de villa ook zijn naam, die is herleid naar de villa van Familie van Huizinga, die een villa in Middelburg hadden die Toornvliet heette. De tuin is niet heel groot en heeft de kenmerken van een Engelse landschapstuin. Vanuit het huis is een zichtlijn aangelegd die loopt tot aan de vijver en het park achter het terrein. De ronde vormen van de vijver en de tuinen geven het terrein een gesloten karakter.

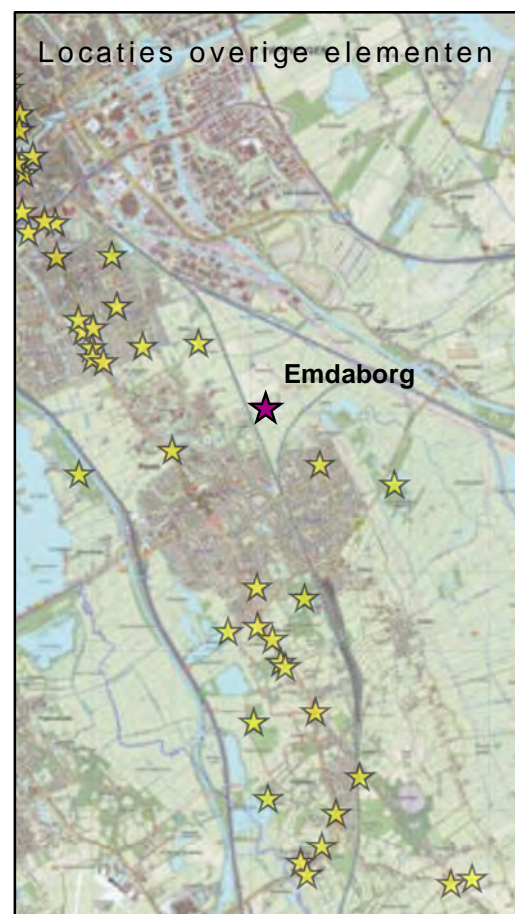
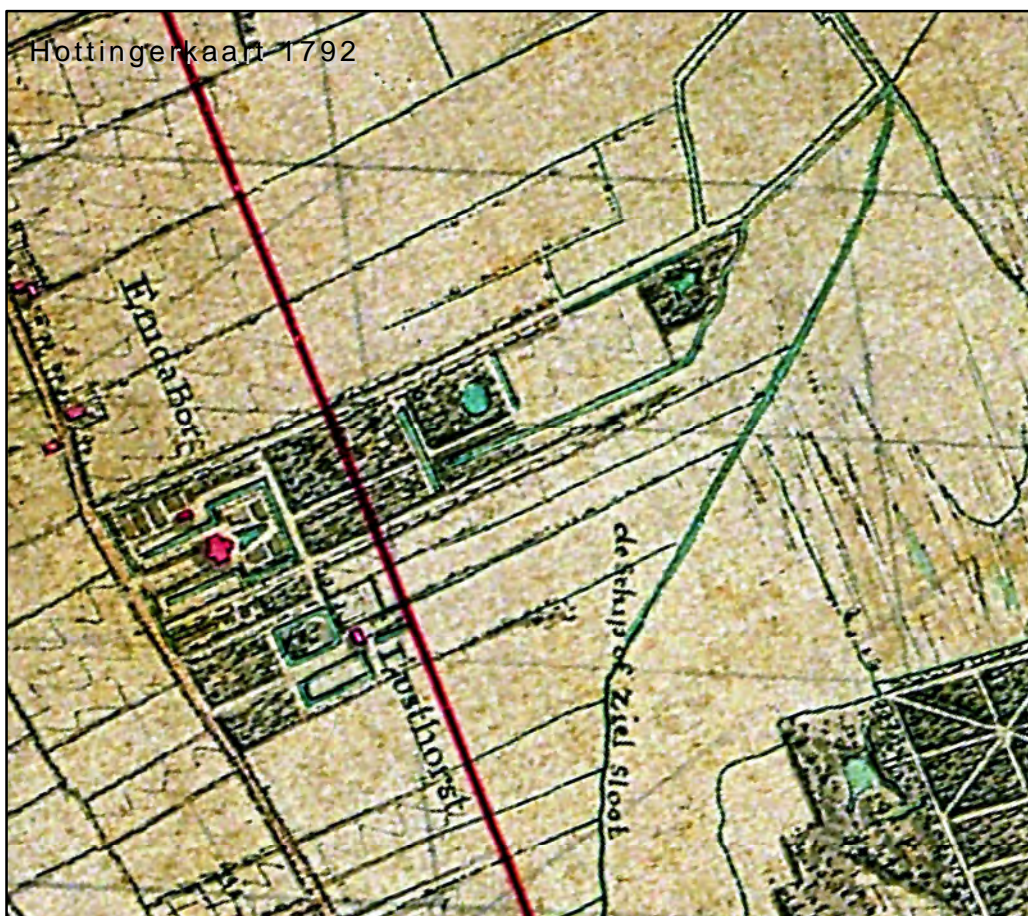
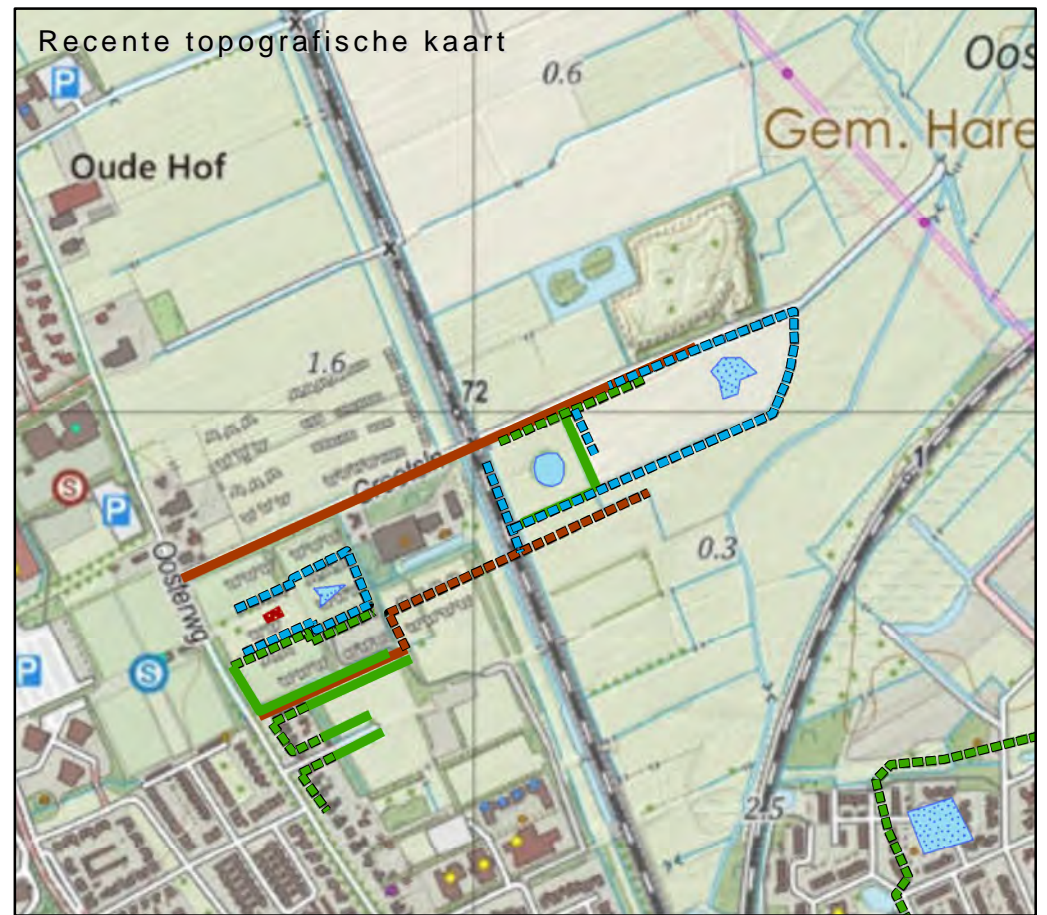
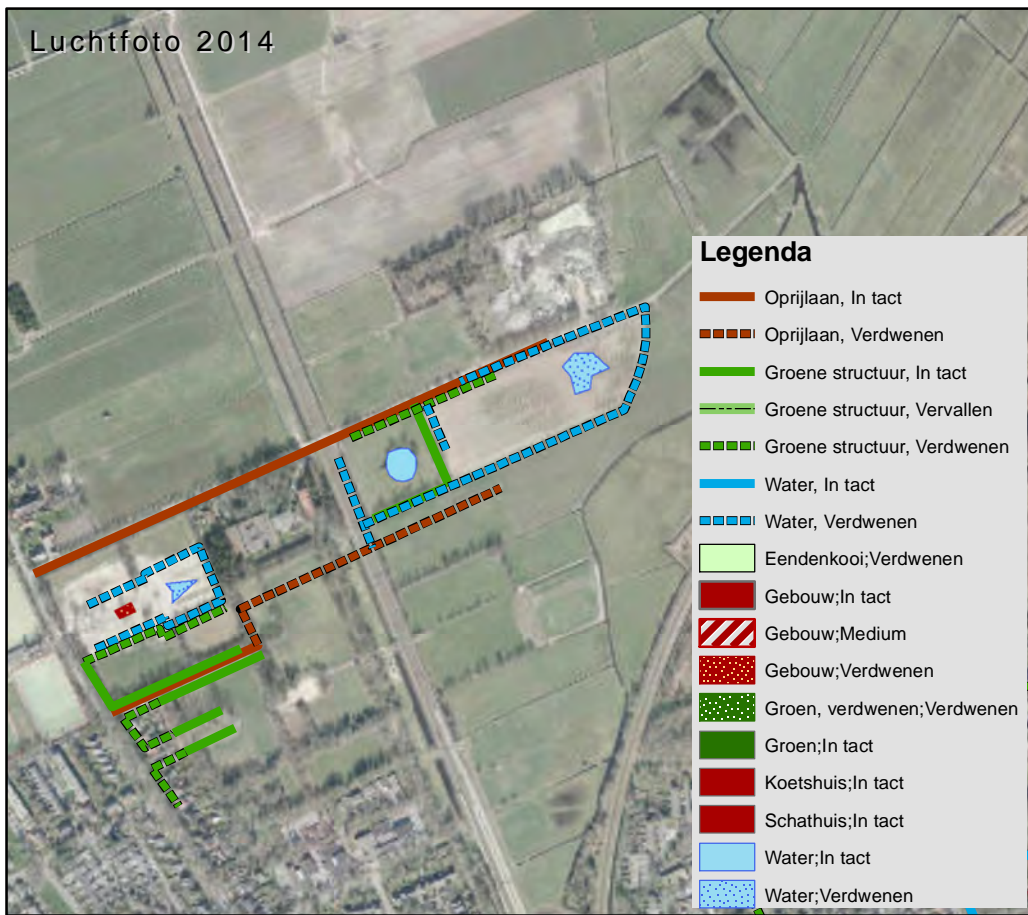
De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de oudst bekende situatie (1900).

Beknopte historie van de Kamp

Het voormalige landgoed de kamp is eigendom geweest van de familie Quintus. Tegenwoordig staat er een blokvormige bungalow op het terrein. In de jaren '30 heeft de gemeente een plan gemaakt om op het landgoedterrein grote villa's te bouwen (Uitbreidingsplan 'Villapark'). Omdat men na de oorlog geen belangstelling meer had voor deze grote kavels, zijn de percelen opgedeeld in kleinere kavels, waarvan het terrein van de huidige bungalow er één is. Van de oorspronkelijke bebouwing en tuinaanleg is nog maar weinig intact. Het terrein kende glooiingen, de huidige villa is aangelegd op het hoogste punt van deze glooiing. Ook staat er in de tuin nog één monumentale boom, waar de villa op uitkijkt. Voor de bouw van de bungalow stonden er nog 3 monumentale eiken, maar die zijn voor de aanleg omgehakt om plaats te maken voor de bebouwing.

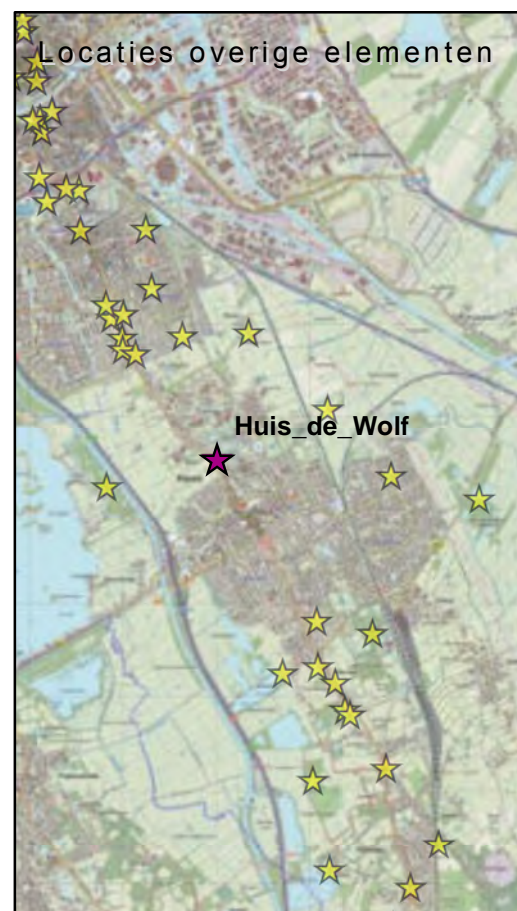
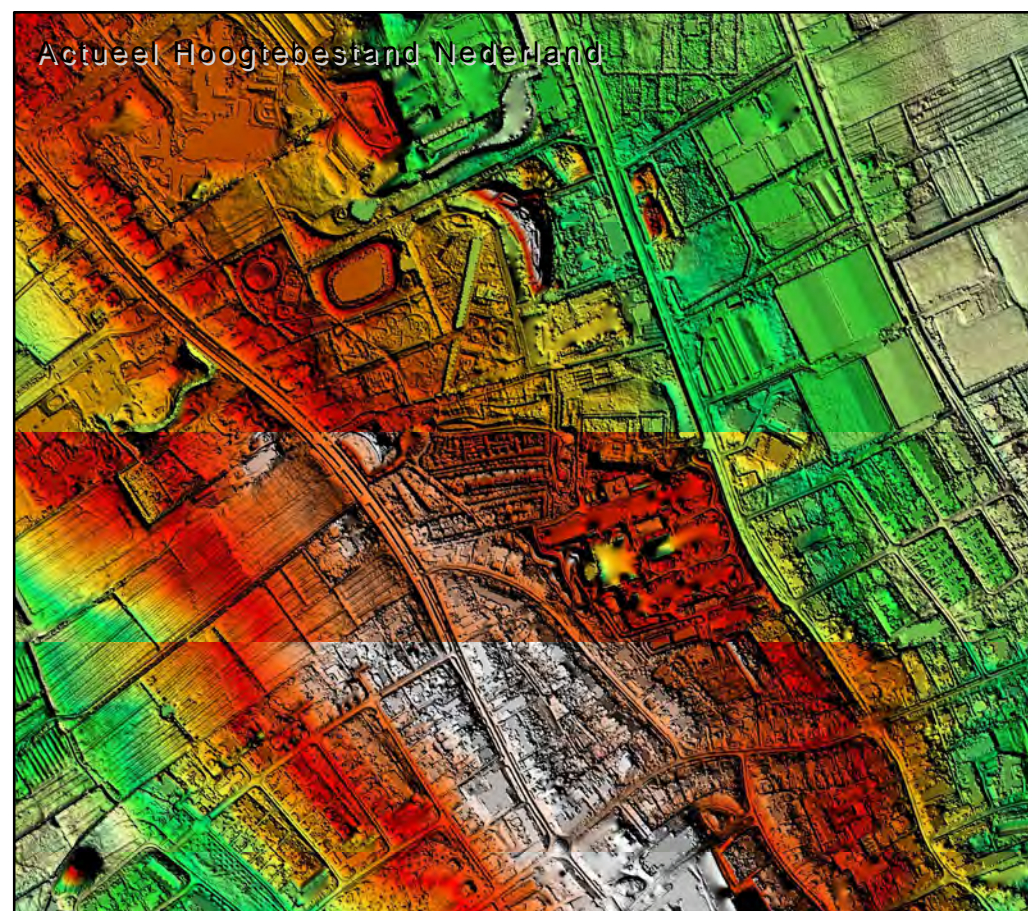
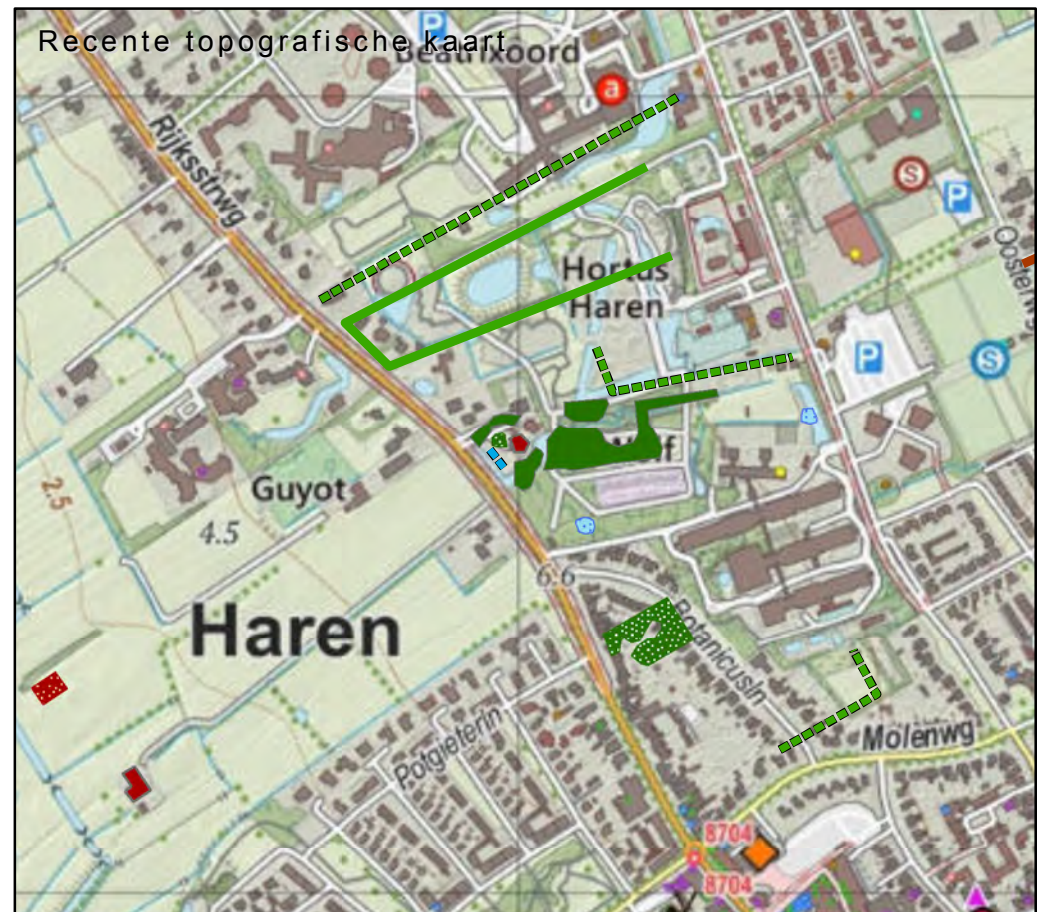
Aangezien de TMK uit 1850 te onduidelijk is, zijn de weergegeven structuren gebaseerd op de Bonnebladen van rond 1900.

Beknopte historie van de Emdaborg

Op het terrein van de Emdaborg hebben verschillende buitenhuizen gestaan. Het eerste huis is waarschijnlijk al gebouwd in de loop van de 15e eeuw en werd de Popkenhof of Oldenburg genoemd. Dit huis is in 1739 afgebroken. In datzelfde jaar nog wordt op dezelfde plaats de Emdaborg gebouwd. Het was een groot symmetrisch herenhuis dat door verschillende families is bewoond. Het huis staat ook beschreven op de Beckeringkaarten. Rond 1800 is de Emdaborg afgebroken en liet men een nieuw buitenhuis bouwen, Zorgvrij genaamd. Nadat het in 1830 verschillende malen is geprobeerd te verkopen, is het in 1832 op afbraak verkocht en in 1833 waarschijnlijk gesloopt. Later heeft op de plaats van het tuinhuis nog een klein buitenhuis gestaan met een rieten dak, dat dienst deed voor de opslag van bloedzuigers die in de vijver werden gekweekt. Op het terrein stonden destijds ook een horige boerderij en ook bevond er zich een hakbos, wat ook voor financiering van de borg gediend heeft. Ook staat er nog een vijver op het terrein van het voormalige landgoed. Deze werd in eerste instantie gegraven om dienst te doen als eendenkooi.

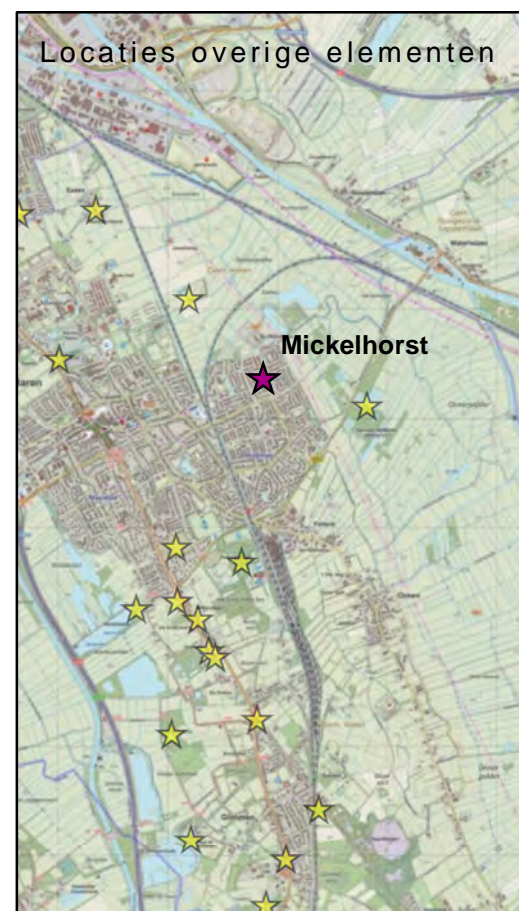
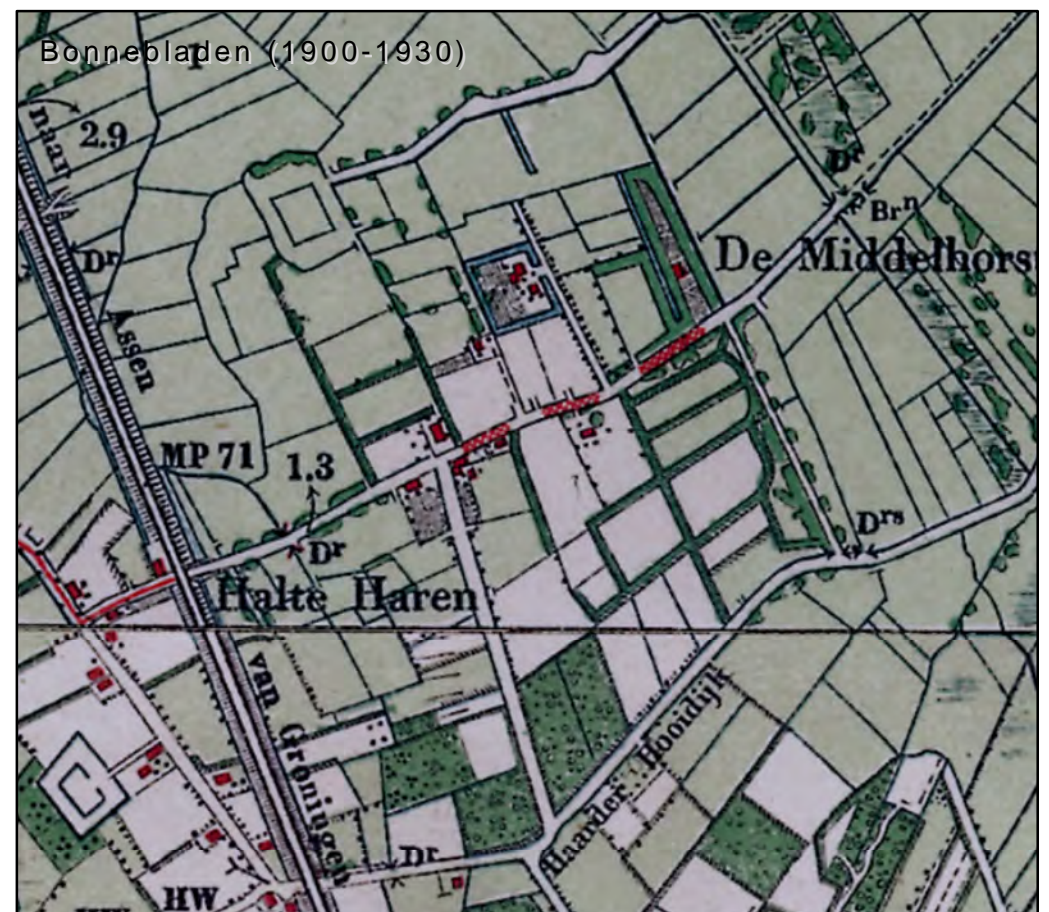
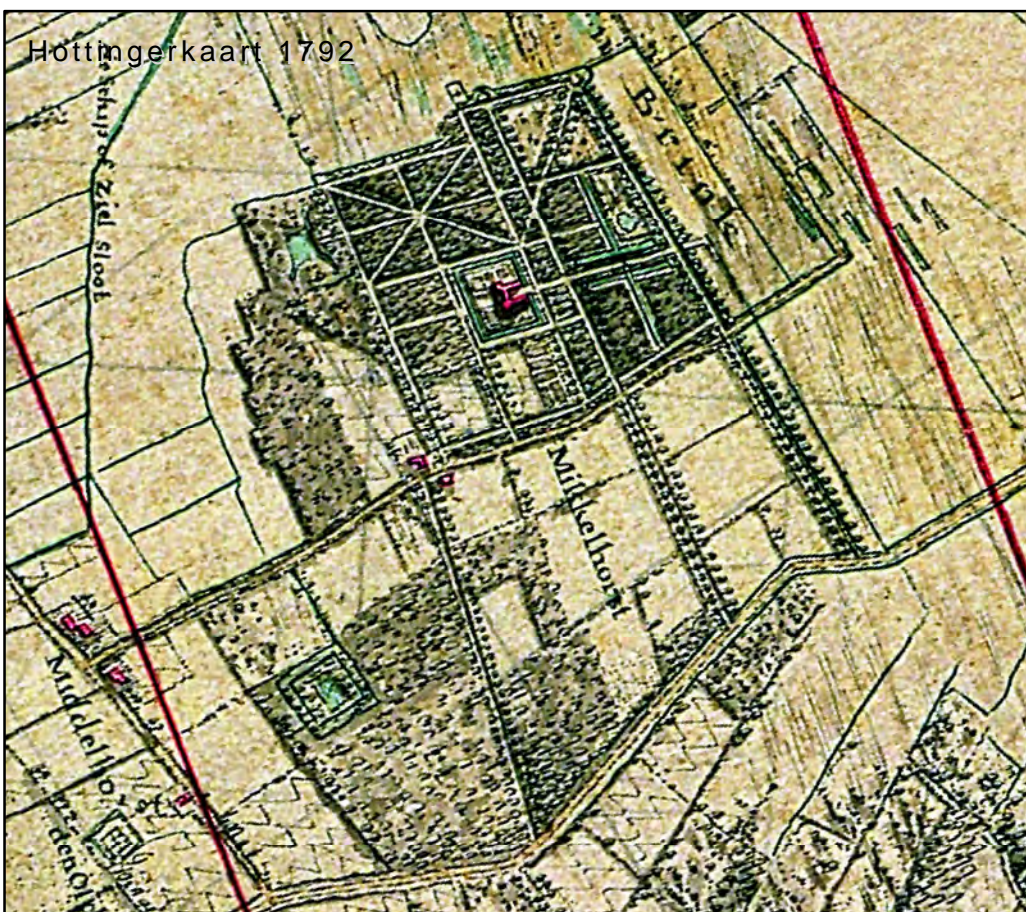
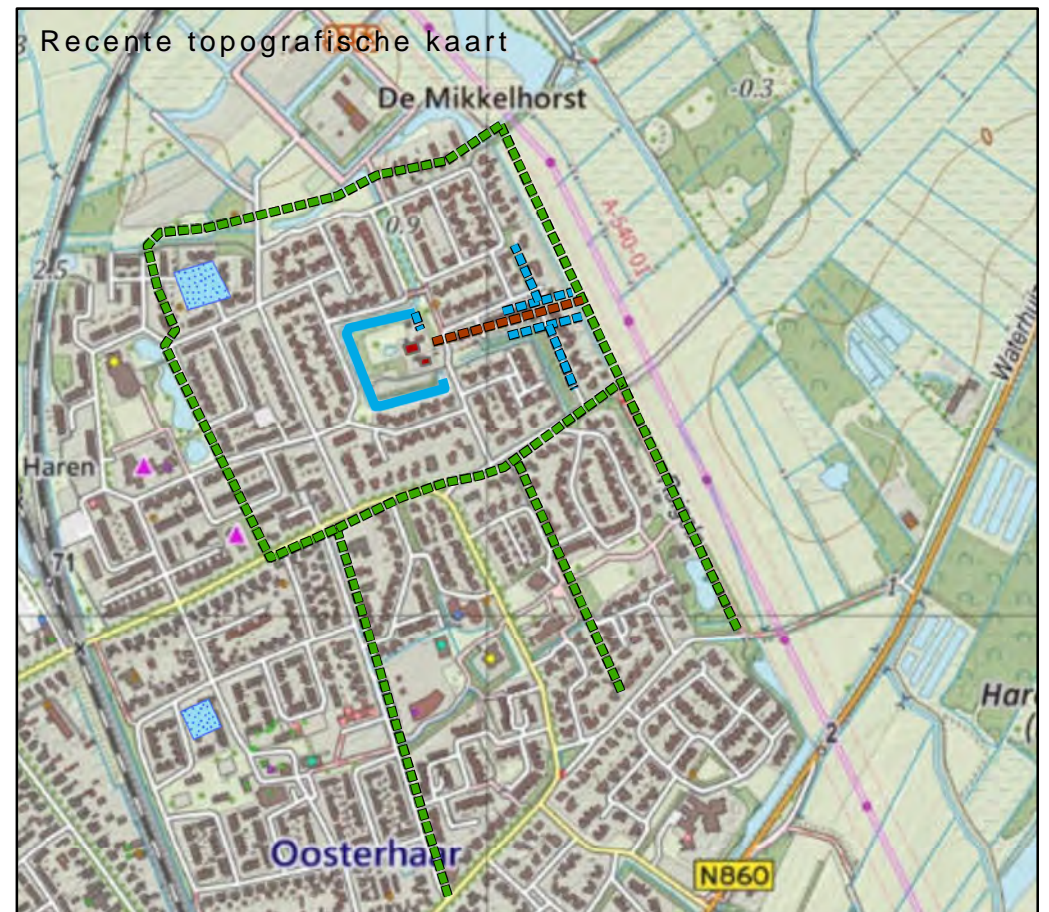
De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de oudst bekende situatie (1792).

Beknopte historie van de Huis de Wolf

Huis de Wolf is in 1892 gebouwd en is daarmee een relatief jong buitenhuis. De naam van het buitenhuis is afgeleid van een herberg die waarschijnlijk als sinds 1891 op dezelfde plaats stond als waar nu het buitenhuis gebouwd is. In 1891 is de herberg gesloopt door A. Wassenaar die er de huidige villa op liet bouwen. Het huis en de tuin zijn destijds aangelegd in Neoclassicistische stijl. Na het overlijden van Wassenaar zijn het huis en de tuin verkocht aan de Nederlandse Staat, die het terrein bestemde voor een botanische tuin voor de Rijksuniversiteit van Groningen. Het gebouw zelf heeft die tijd verschillende functies gehad, tot het begin jaren '90 is verkocht aan B. Hoogakker, die het huis in oorspronkelijke staat hersteld heeft.

De weergegeven structuren zijn gebaseerd op TMK van 1850 en de Bonnebladen van rond 1900.

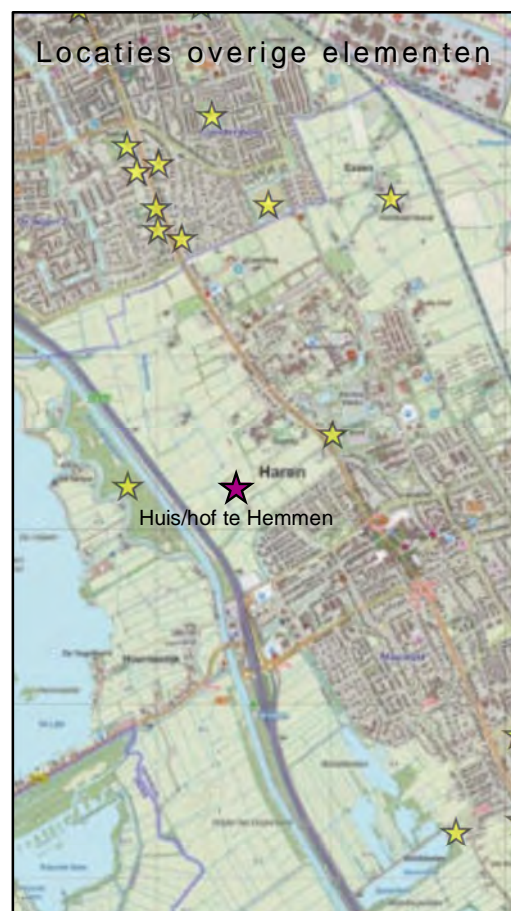
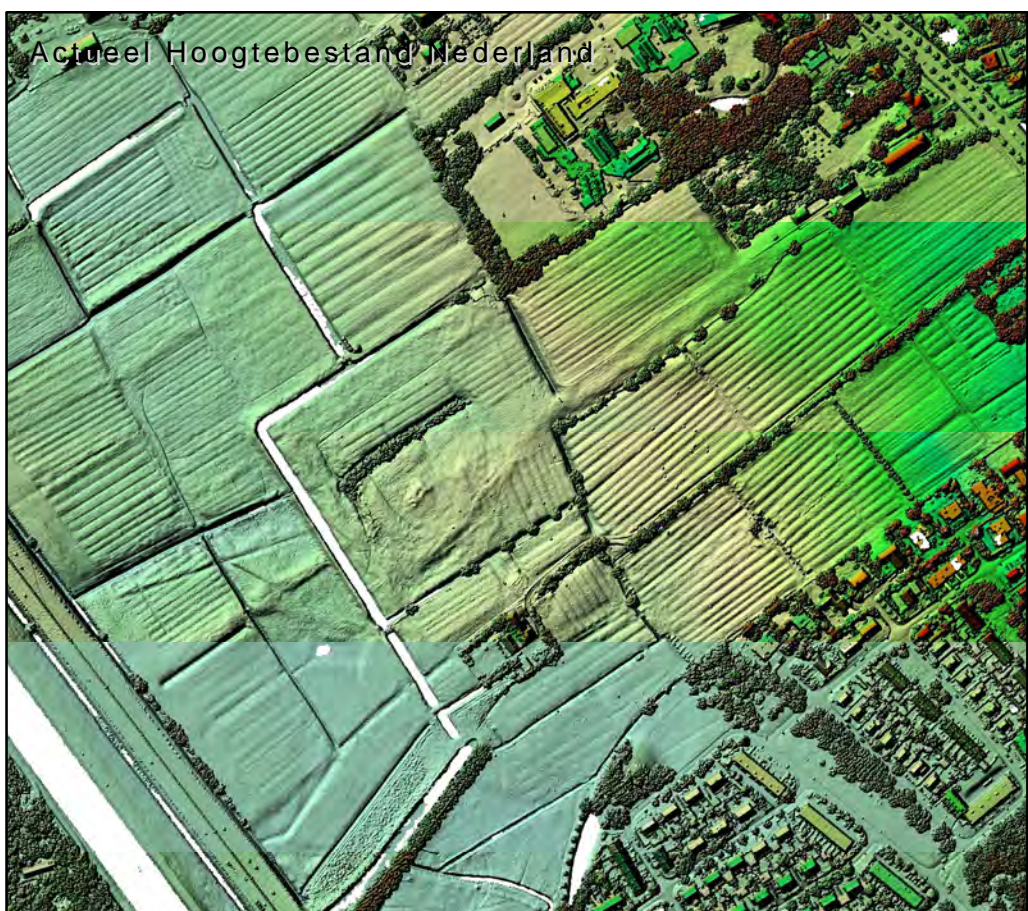
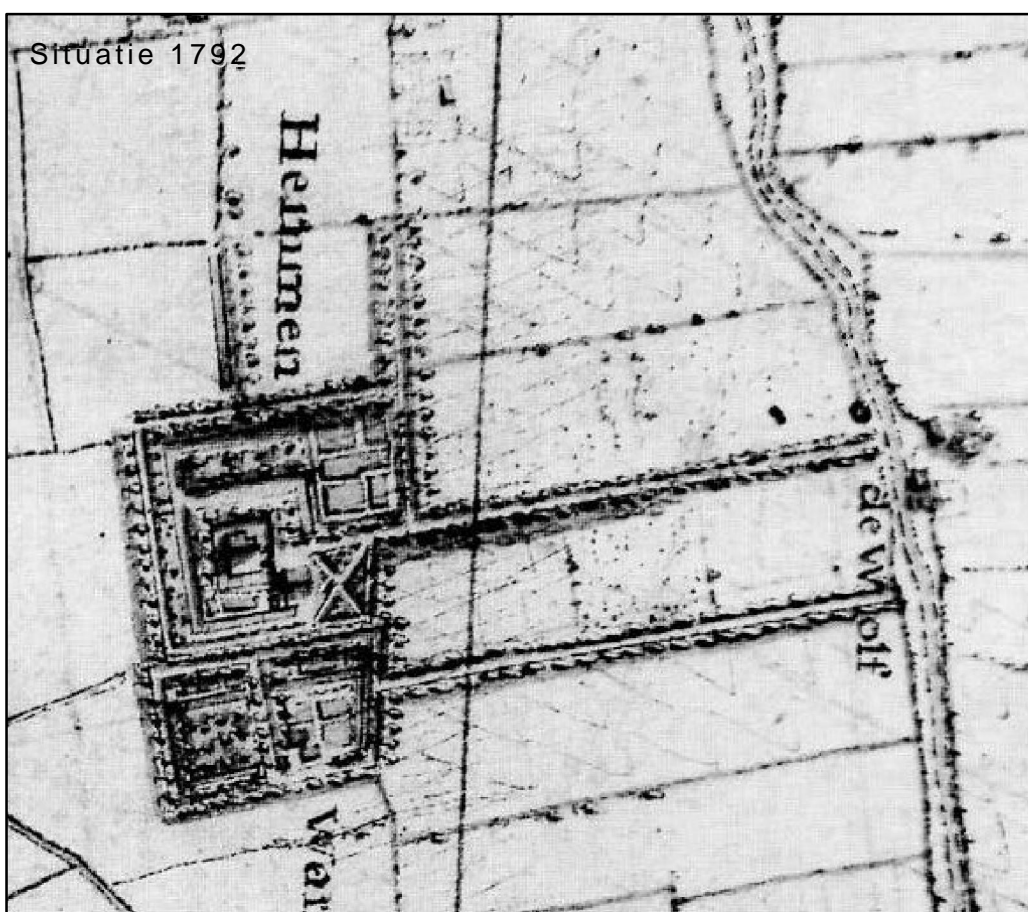
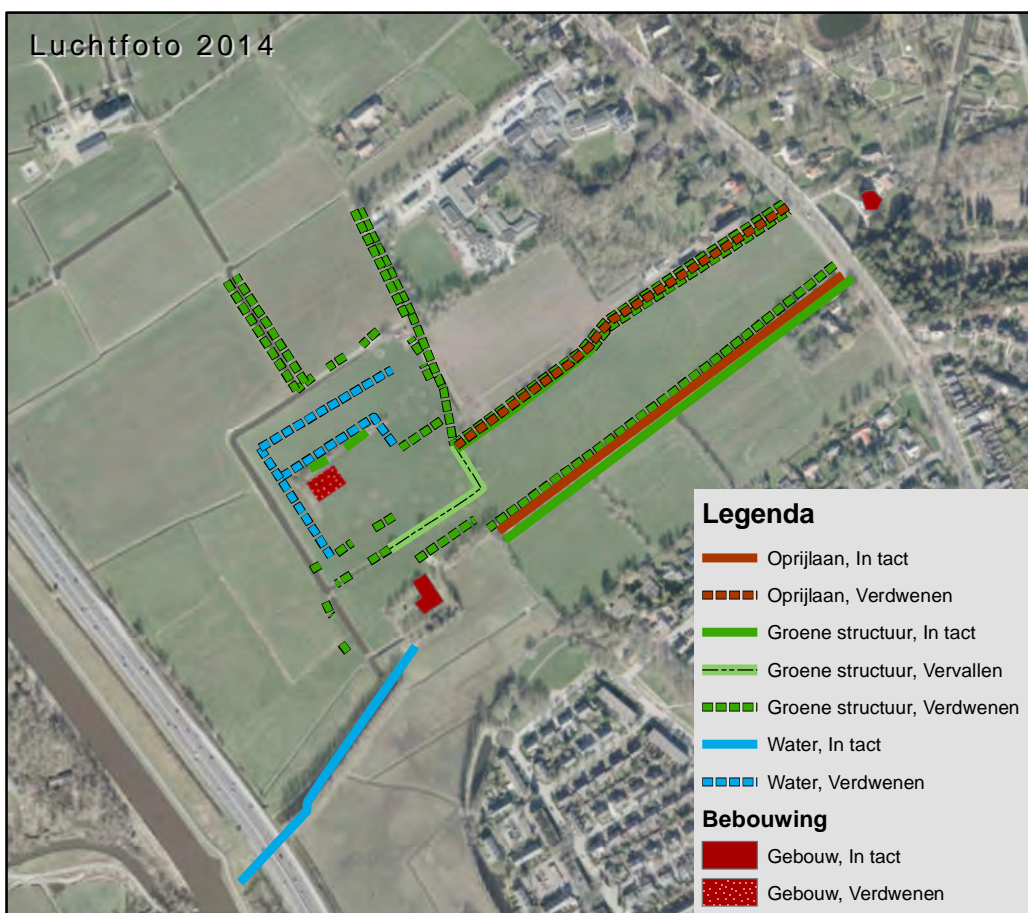
Beknopte historie van de Mickelhorst

Rond 1640 is landgoed Mickelhorst gebouwd. Ondanks dat het ver buiten het dorp en van de bewoonde wereld werd gebouwd, was het geenszins een primitief bouwwerk. Het huis, te midden van een groot park, wordt omringd door een gracht en een aantal tuinen. Naast dat er in de parken een groot aantal fruitbomen hebben gestaan, was ook een groot deel van de houtopslag bedoeld voor kap. In 1839 is het terrein verkocht en is een groot deel van het park gekapt. Het buitenhuis heeft nog een tijdje bestaan, maar viel uiteindelijk in 1861 ook ten prooi aan de sloophamer. Het hele terrein is daarna veranderd in weiland. Doordat er geen afbeeldingen van het landgoed zijn, is het lastig om een beeld te krijgen van hoe het landgoed eruit heeft gezien. Alleen de details op de Höttingerkaart geven enigszins weer hoe groot het landgoed moet zijn geweest. Met de aanleg van de wijk Oosterhaar in 1990 heeft men geprobeerd om een aantal landschappelijke elementen van het landgoed in het ontwerp van de wijk mee te nemen. Op ongeveer dezelfde plaats als waar het landgoed heeft gelegen bevindt zich momenteel een zorgboerderij.

De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de oudst bekende situatie (1792).

Hemmen

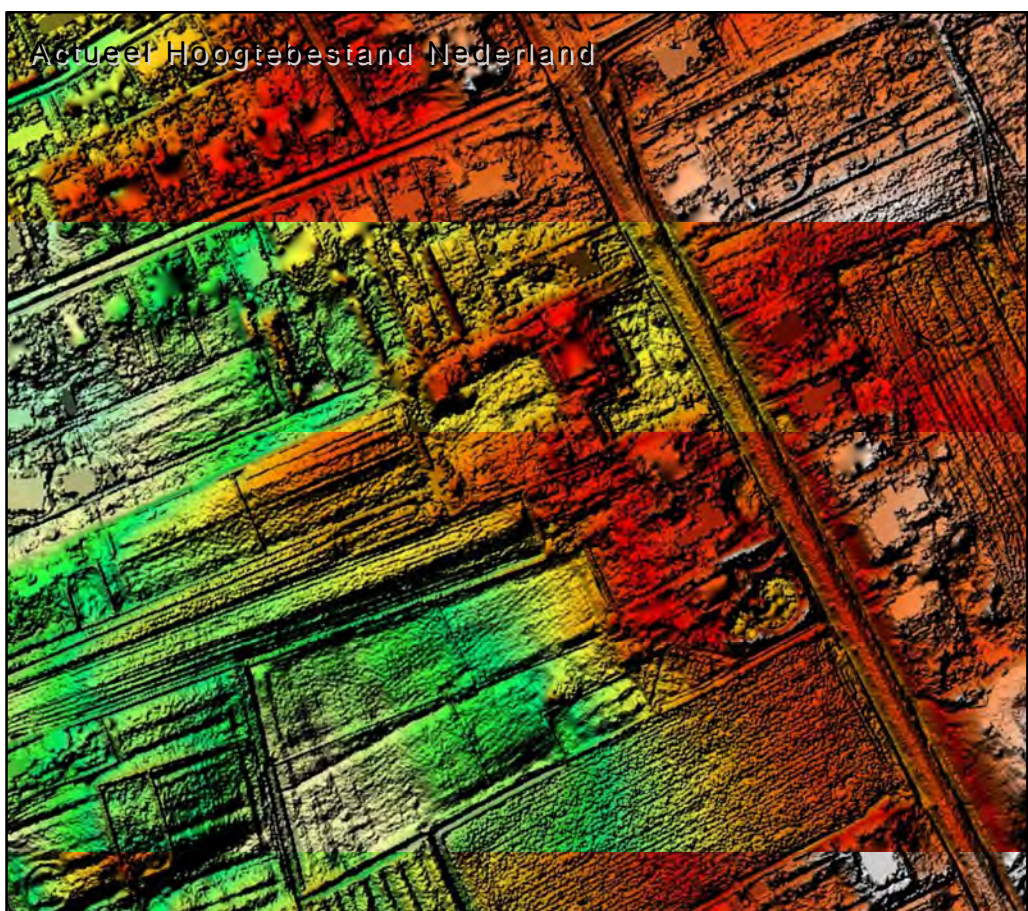
Beknopte historie van Hemmen

Hemmen is een gehuchtje tussen Helpman en Haren. De funderingen van Huis Hemmen stammen vermoedelijk uit 1840. Het Hof te Hemmen bevindt zich achter het Gytinstituut uit omstreeks 1381.

In 1805 verkoop en afbraak. De oprijlaan en het reliëf zijn tegenwoordig nog zichtbaar, tegenover oprijlaan ligt 't Huis de Wolf. Hemmen is in twee stukken verdeeld, noord (Hemmen, het Hof) en zuid (Warmolts, de boerenplaats). In 1918 laatste Huis Hemmen gebouwd.

Zuidelijk deel:
Boerderij zuidelijk deel (Warmolts) rond 2011 gesloopt. De bijbehorende voormalige boerenschuur is in 1986 tot woonhuis omgebouwd. Op ca. 1 ha grond met dichtgeslibde gracht en vervallen houtwallen.

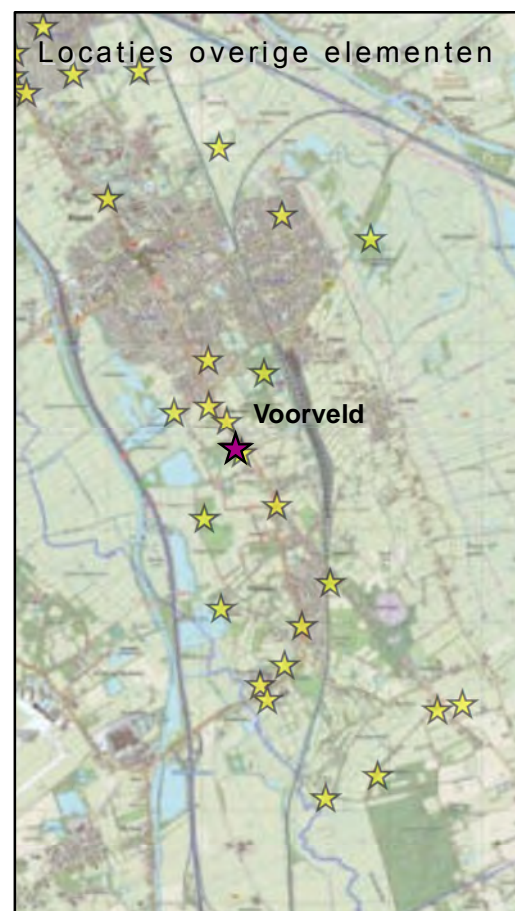
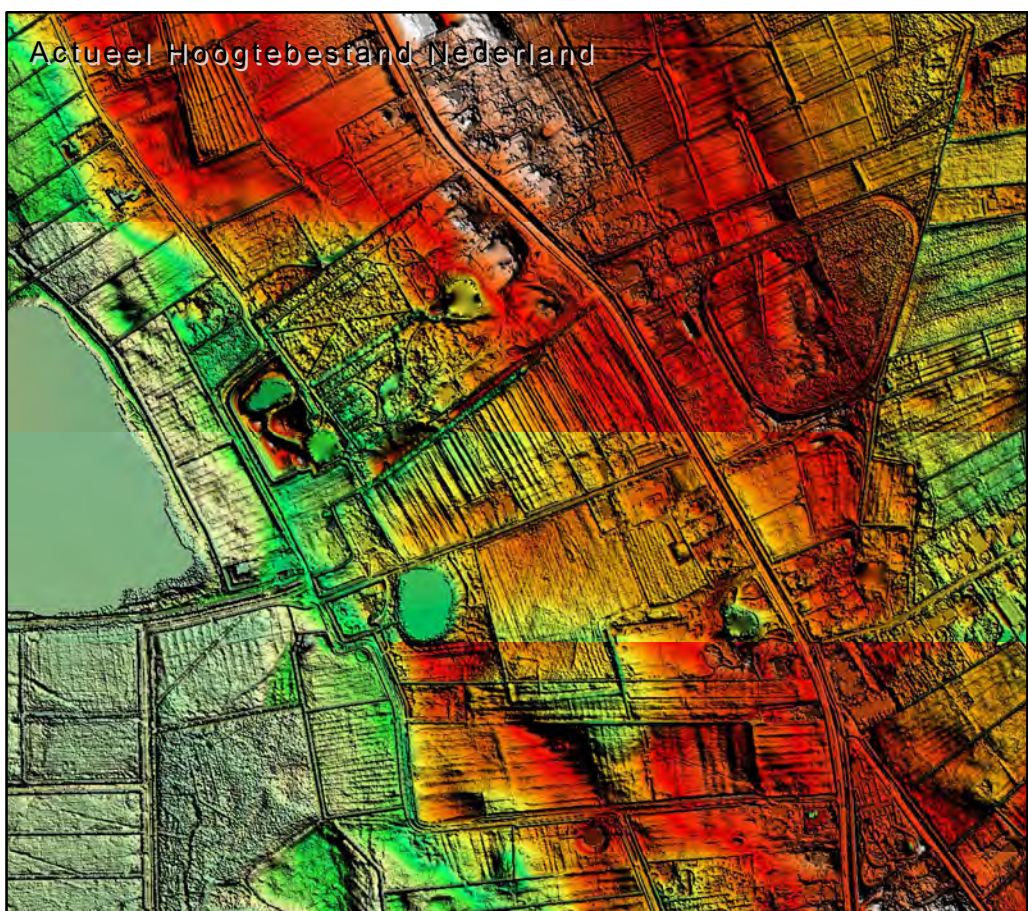
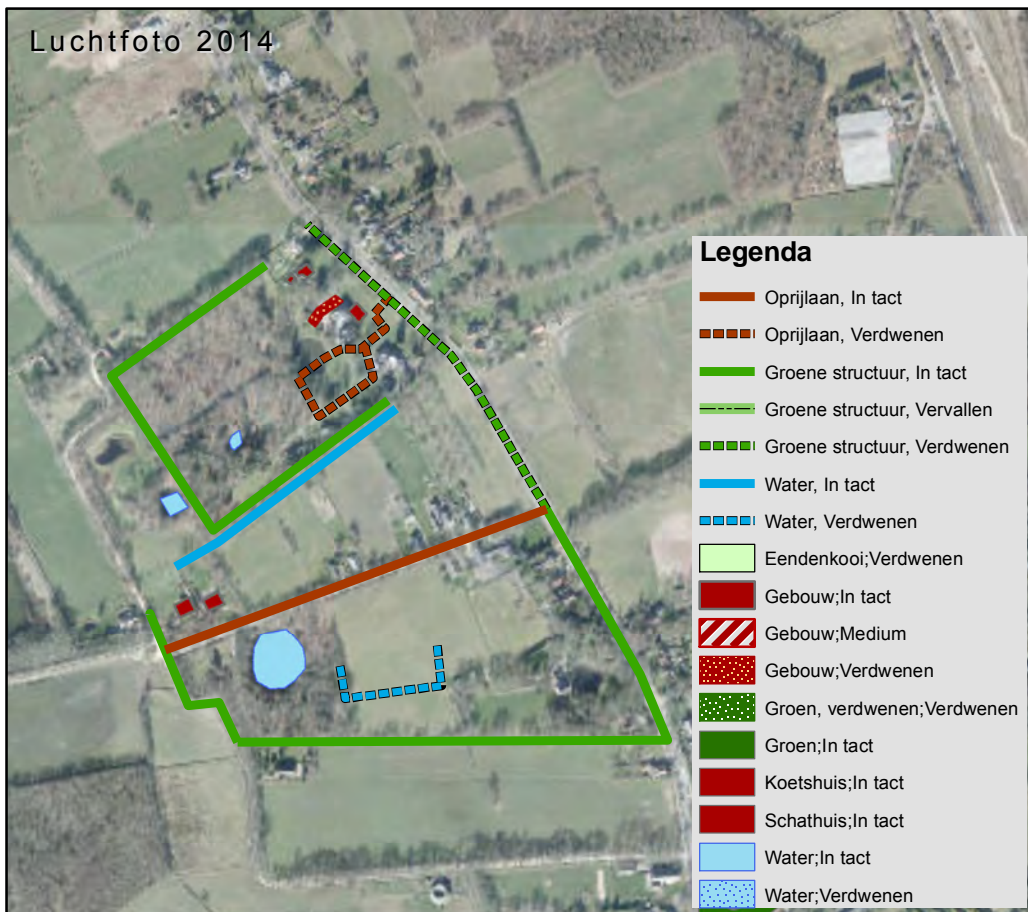
De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de oudst bekende situatie (1792).

Beknopte historie van De Vennen

De Vennen is gebouwd in 1921 in opdracht van de directeur van de Groninger tabaksfabriek, H.H. Niemeyer. Hij liet het huis ontwerpen door Wittop Koning, Die meerdere grote villa's in Groningen en Haren heeft ontworpen. De tuin is ontworpen en aangelegd door Jan Vroom en geldt als één van de best bewaarde Vroomtuinen. Veel van de originele beplanting in de tuin is bewaard gebleven. Tot de jaren '50 heeft er op het terrein een tennisbaan gelegen die plaats moest maken voor de aanplant van een boomgaard. Doordat dit geen succes bleek, is dit deel van de tuin in 1990 opnieuw ingericht.

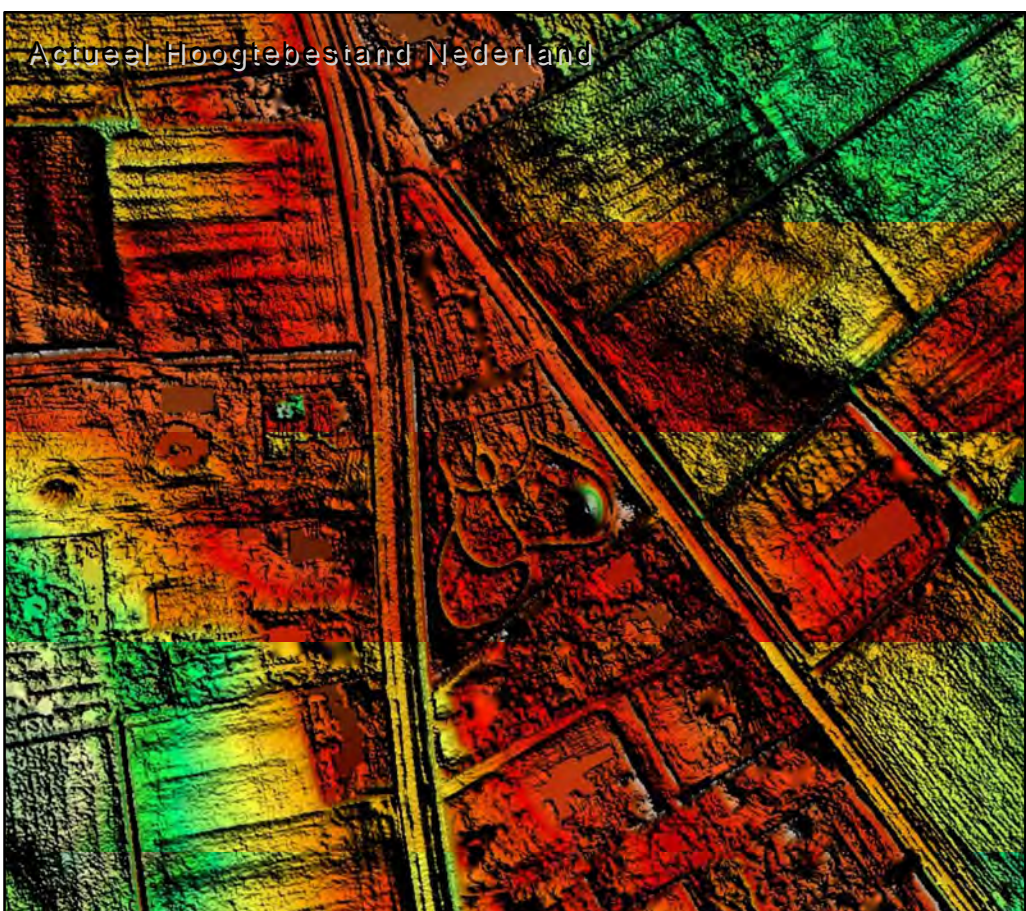
De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de oudst bekende situatie (1900).

Beknopte historie van Voorveld

De eerste vermelding van Voorveld wordt gedaan in 1778. Het huis had destijds een tuin en een park en ook was er een tuinmanswoning op het terrein gebouwd. Ook hoorden een aantal boerderijen bij het landgoed. Deze boerderijen waren nodig om het landgoed rendabel te houden. In 1919 heeft G. Mesdag Opdracht gegeven om het buitenhuis af te breken en er het huidige pand op te laten bouwen. In de jaren '60 heeft er een priesteropleiding en een internaat op het landgoed gevestigd gezeten. Het huidige terrein van Voorveld is maar een derde van het origineel, tweederde was boerenland dat zich uitstreekte tot voorbij de Boerlaan.

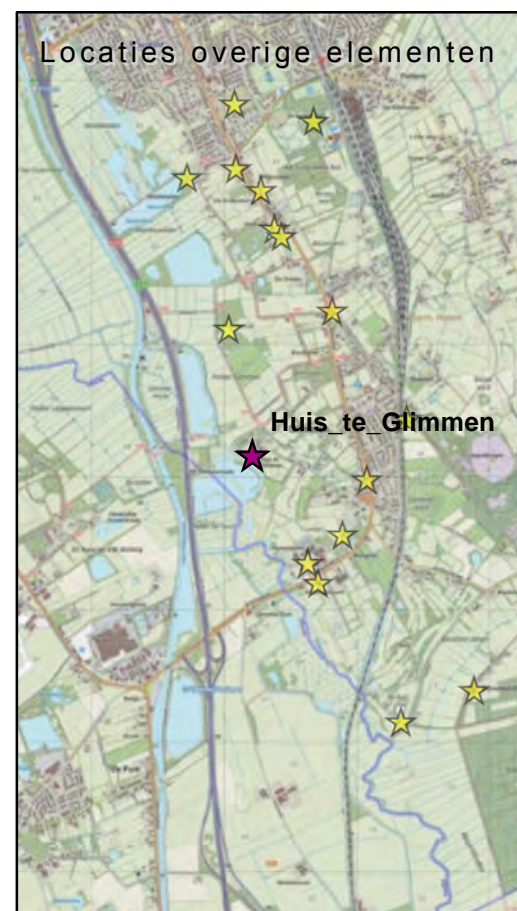
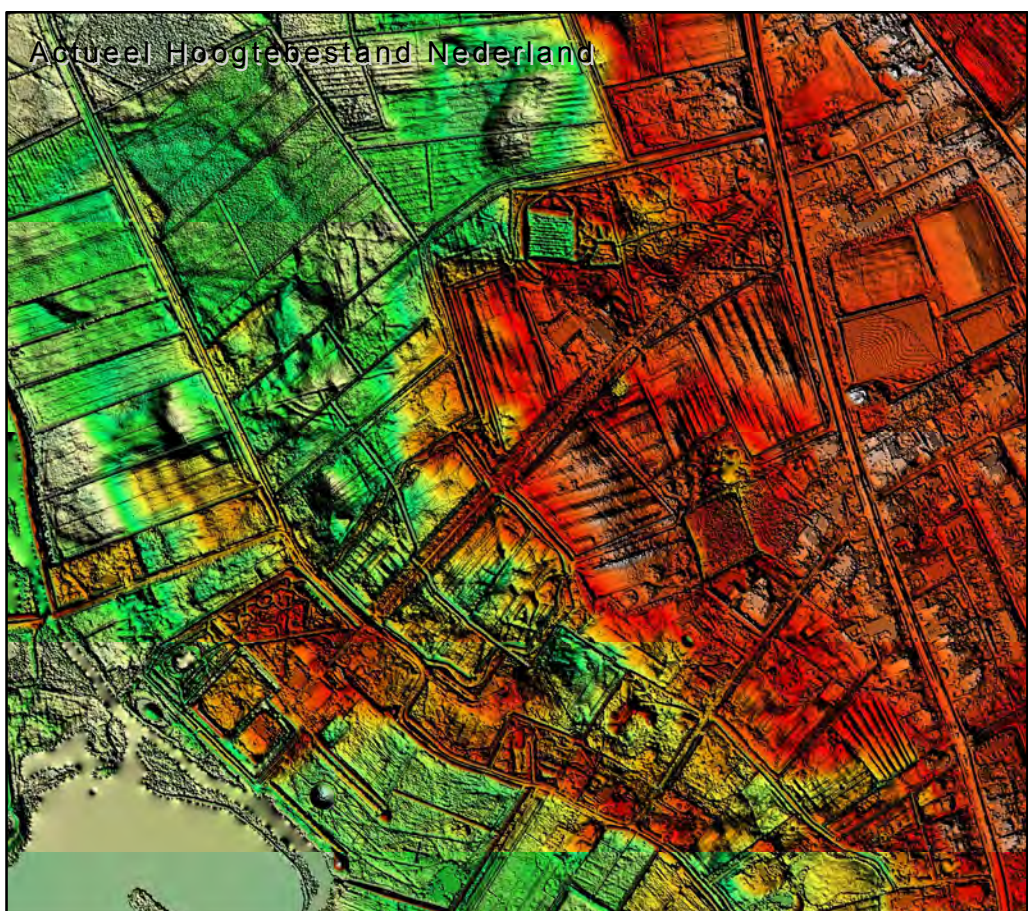
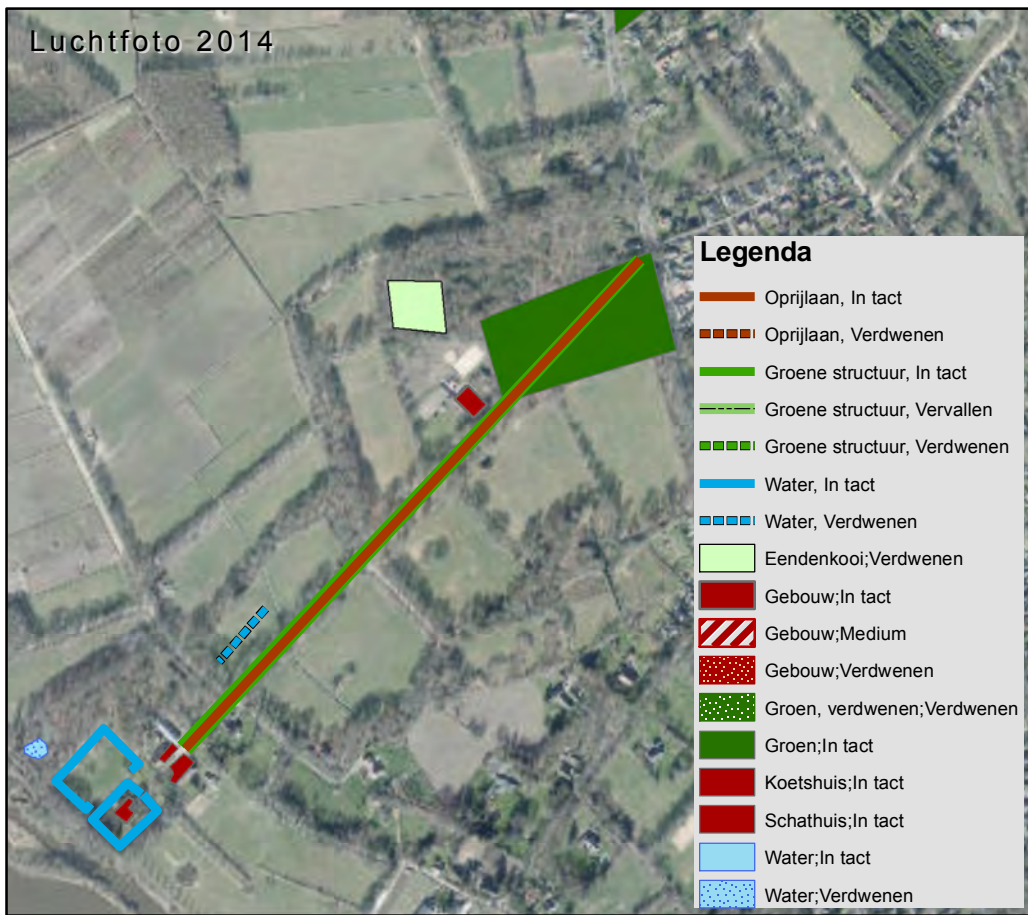
De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de oudst bekende situatie (1792).

Beknopte historie van Huize Weltevreden

Huize Weltevreden is in eerste instantie gebouwd als café in 1806 door Jan Folkert de Vries. Toen het café gebouwd werd, kreeg het de naam Café de Kroon. In 1828 vertrok de Vries en werd de kroeg verkocht aan Geertruida Johanna Elizabeth Jullens. Zij verbouwde het geheel tot woonhuis en daarna kreeg het gebouw ook zijn huidige naam 'Weltevreden'. In 1866 is het gebouw nog een keer stevig gerenoveerd en is er ook een vleugel aan de achterzijde bijgebouwd. De reden hiervan was dat na de dood van Jullens in het testament was opgesteld dat het een 'huis van weldadigheid' moest worden, waar ouderen verpleegd konden worden. Tot op de dag van vandaag is er aan het terrein niet veel veranderd. Er heeft nooit veel tuin op het perceel gelegen.

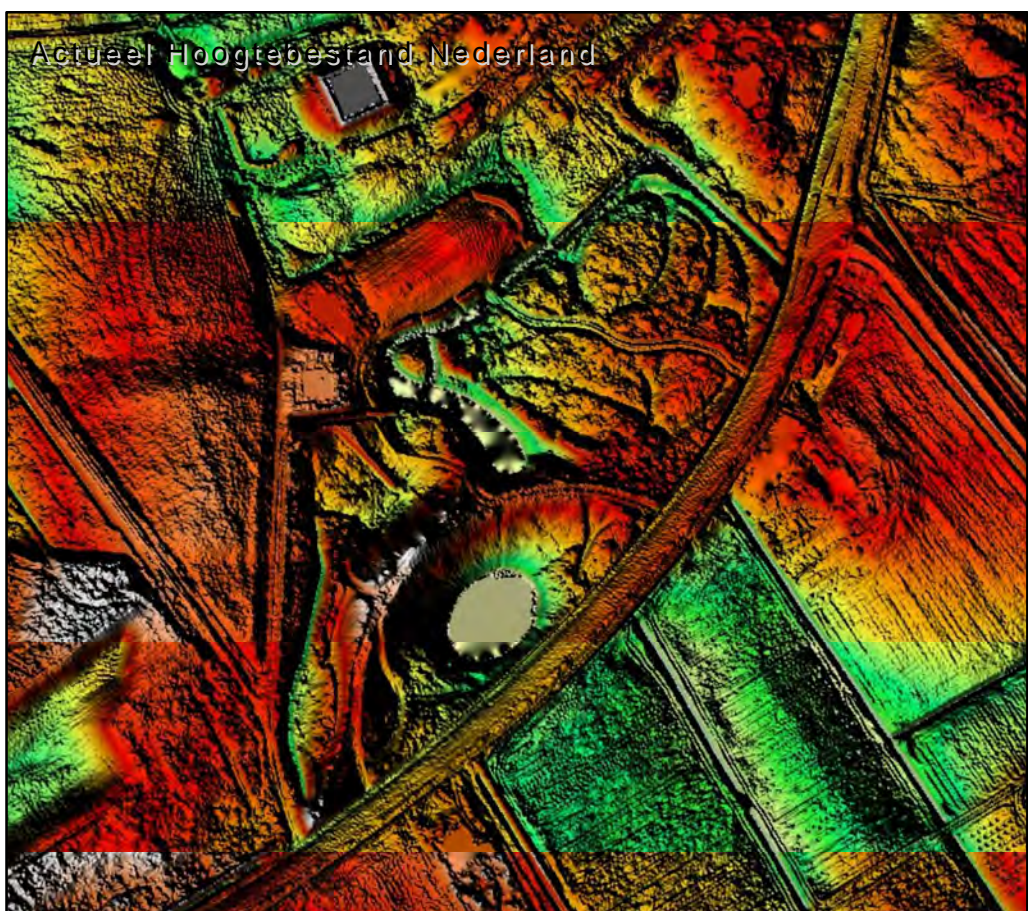
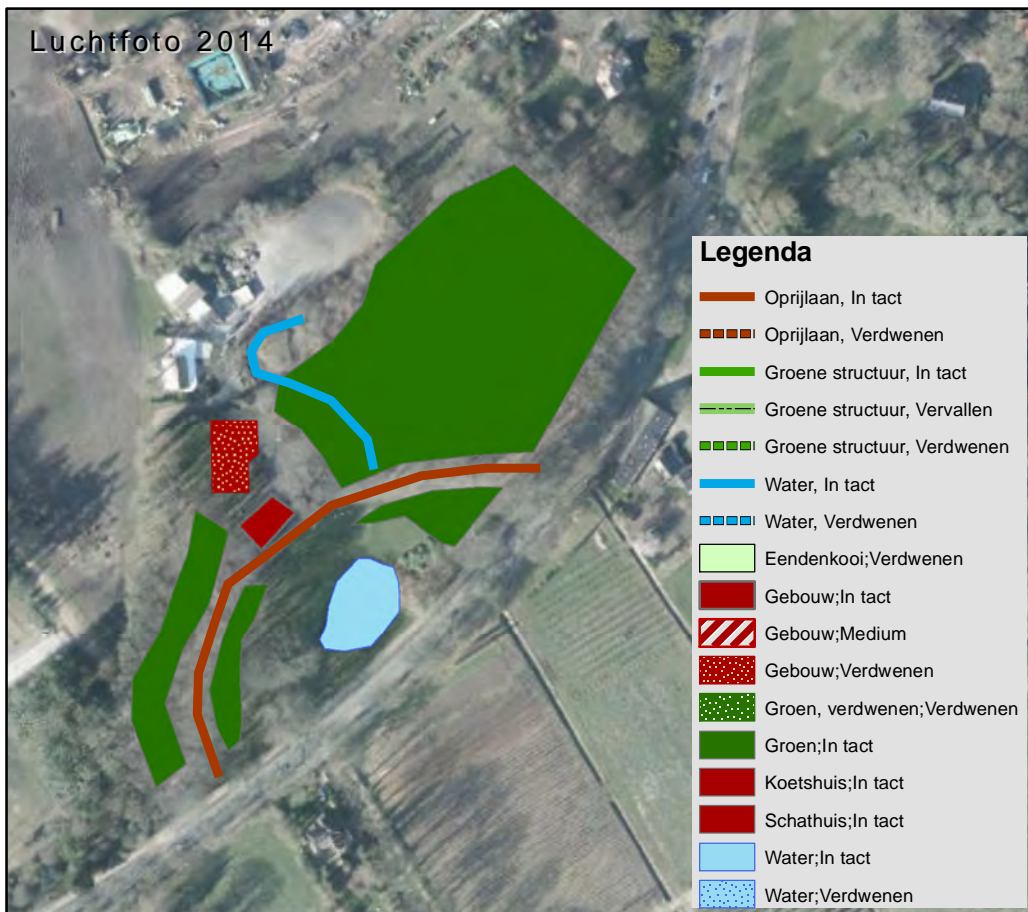
De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de TMK uit 1850 en de Bonnebladen van 1900.

Beknopte historie van Huis te Glimmen

Op de plaats waar nu het landgoed ligt, is waarschijnlijk al in de 13e eeuw een versterkt huis gebouwd waar later ook een gracht omheen is aangelegd. Delen van het huis dat er nu nog staat dateren uit de 16e eeuw. Bijzonder op dit landgoed is de lange oprijlaan van zo'n 800 meter, die loopt vanaf de Rijksweg tot aan de voordeur van het huis. Bij het landgoed horen ook een aantal oude boerderijen en landerijen, die door oude eiken worden omzoomd. De oude boerderijen die voor het landhuis staan, waren vroeger het schathuis en het koetshuis. Van de oorspronkelijke bewonersfamilie Quintus, zijn de banden met het landgoed alleen nog terug te vinden in de naam van het bos voor het landgoed, het Quintusbos. In dit Quintusbos zijn recentelijk (1991) nog oude overblijfselen van een eendenkooi gevonden. Oude eendenkooien zijn vrij uitzonderlijk en zeker op deze locatie maakt het bijzonder dat hier een eendenkooi zit.

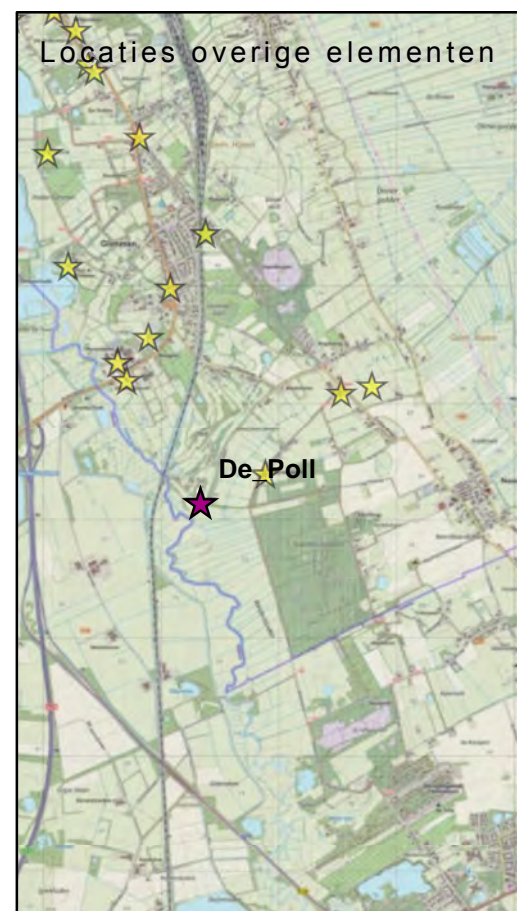
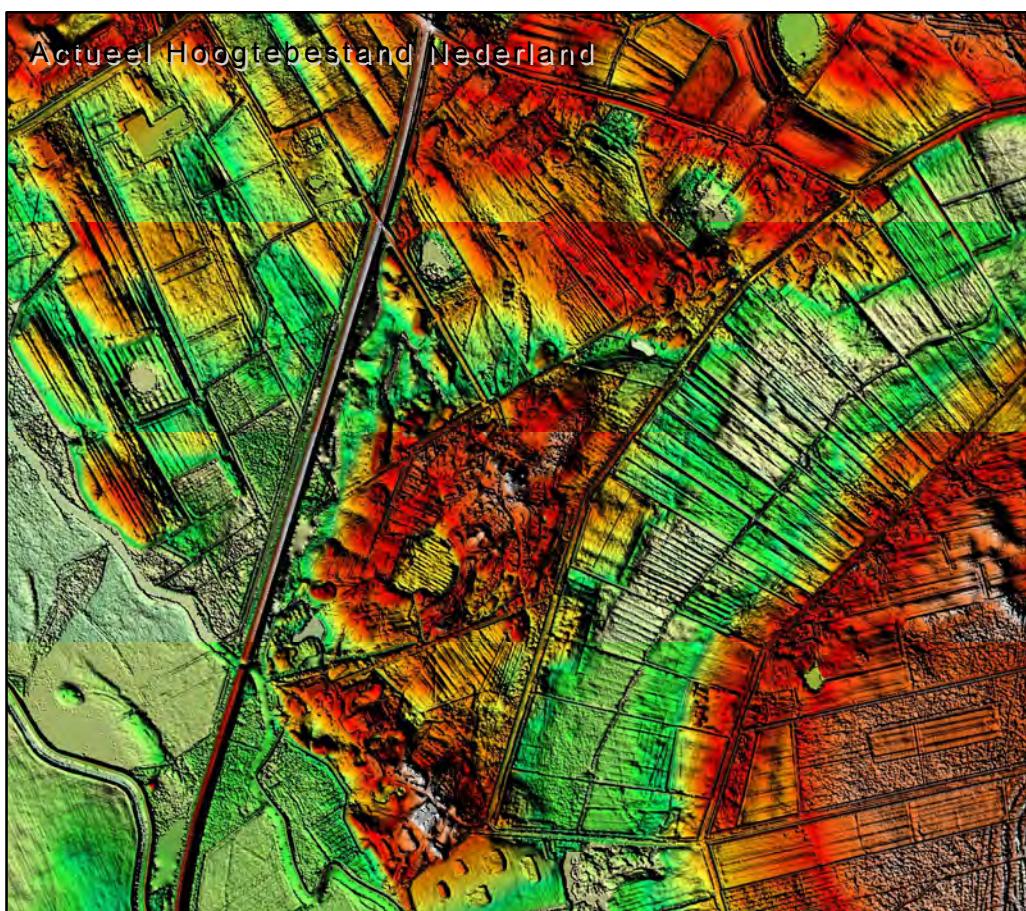
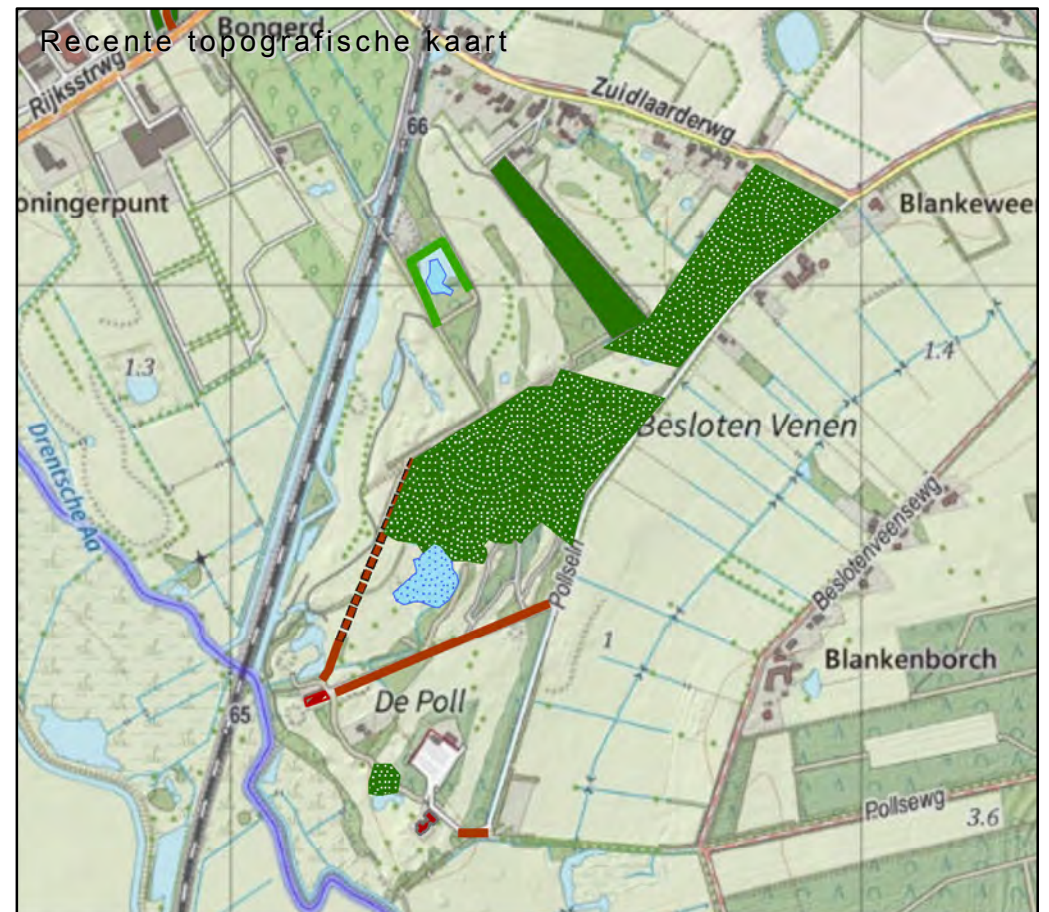
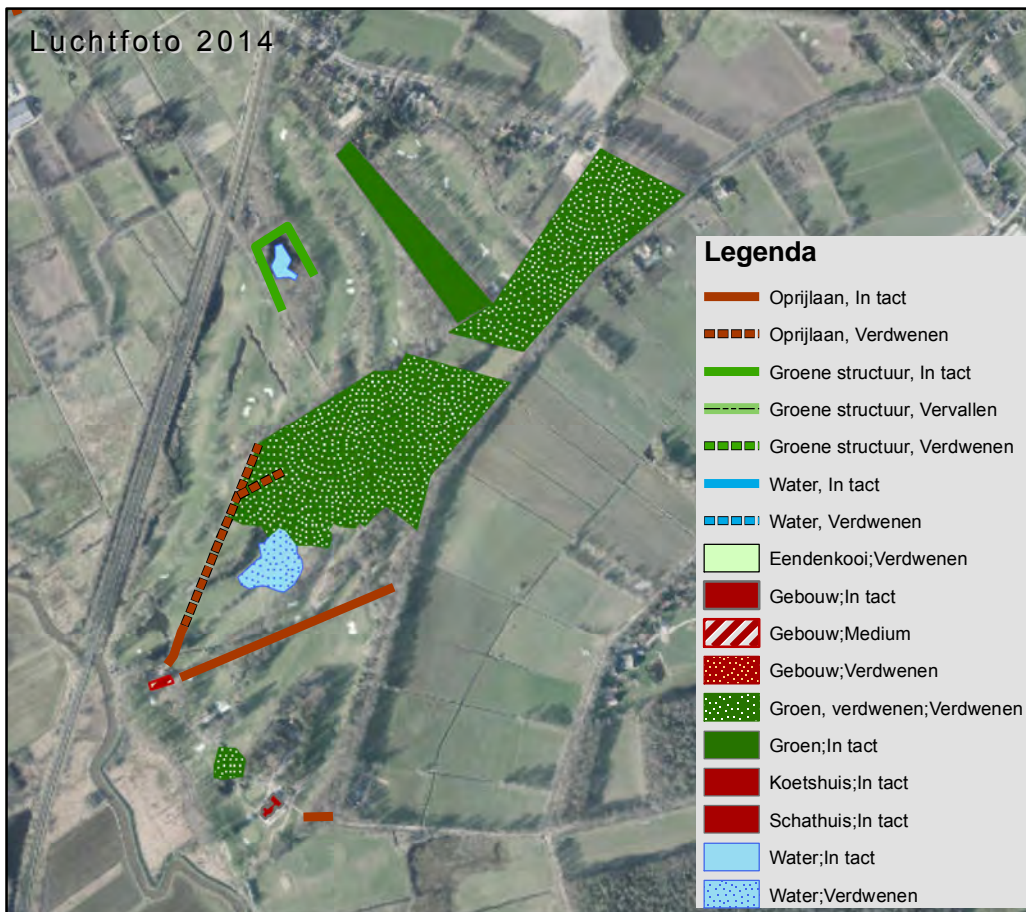
De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de oudst bekende situatie (1792).

Beknopte historie van Welgelegen

De eerste vermelding van Welgelegen komt men tegen in 1838. Destijds werd het huis verkocht aan de familie Vissering. De tuin rondom het buitenhuis is ongeveer anderhalve hectare groot. In het verleden is dit meer geweest, maar in 1867 is een deel van de grond verkocht voor de aanleg van het treinspoor tussen Assen en Groningen. De tuin van het buitenhuis is overigens aangelegd in de Engelse landschapsstijl en is nagenoeg bewaard gebleven. Een tuinhuis dat was gebouwd in classicistische-gotisch-Chinese stijl heeft het heden niet gehaald en is in 1960 gesloopt omdat het in de weg stond bij de verbreding van de Rijksweg. Tegenwoordig doet het huis dienst als kantoorpand en zijn er achter het huis parkeerplaatsen aangelegd. Het pand staat overigens op moment van schrijven te koop.

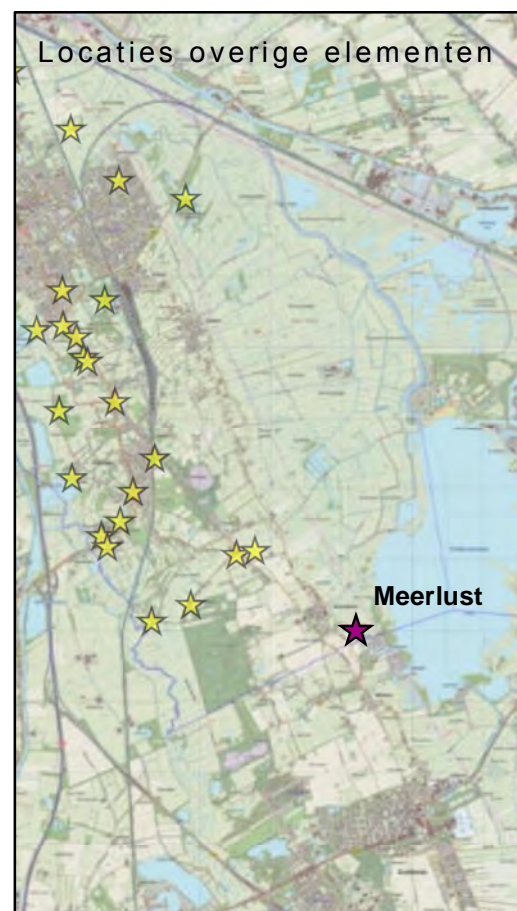
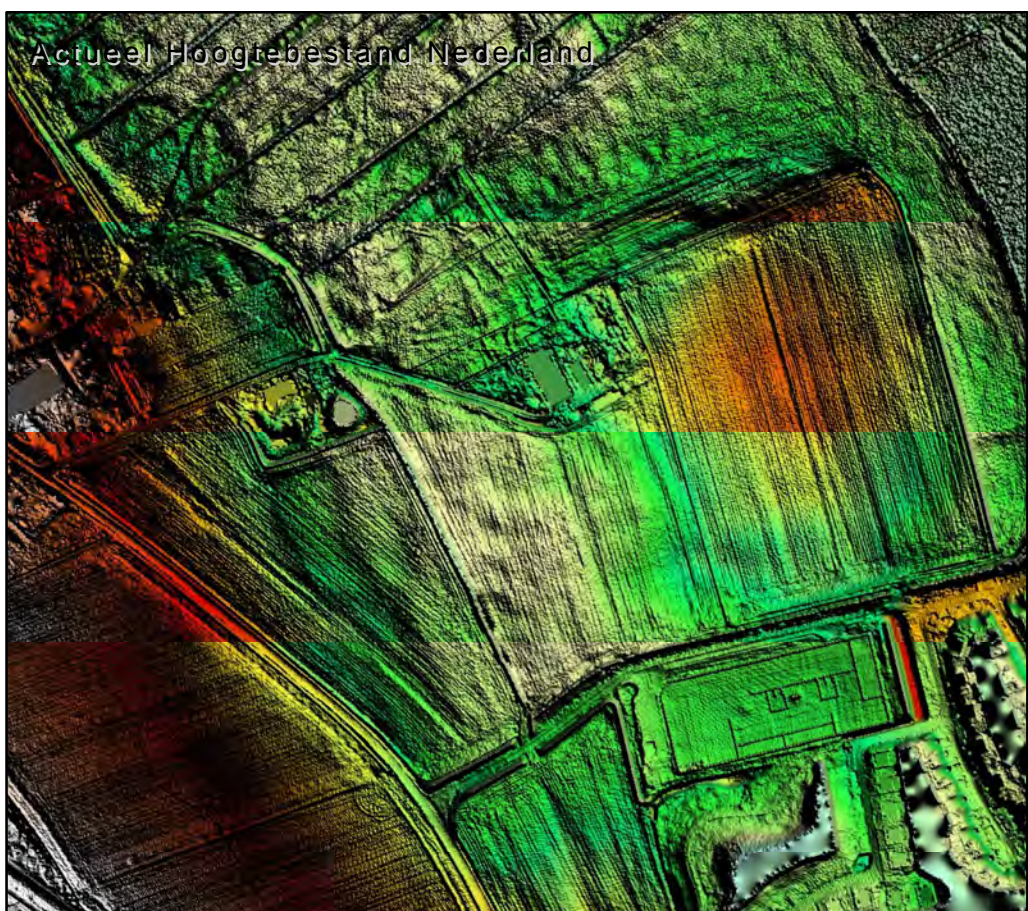
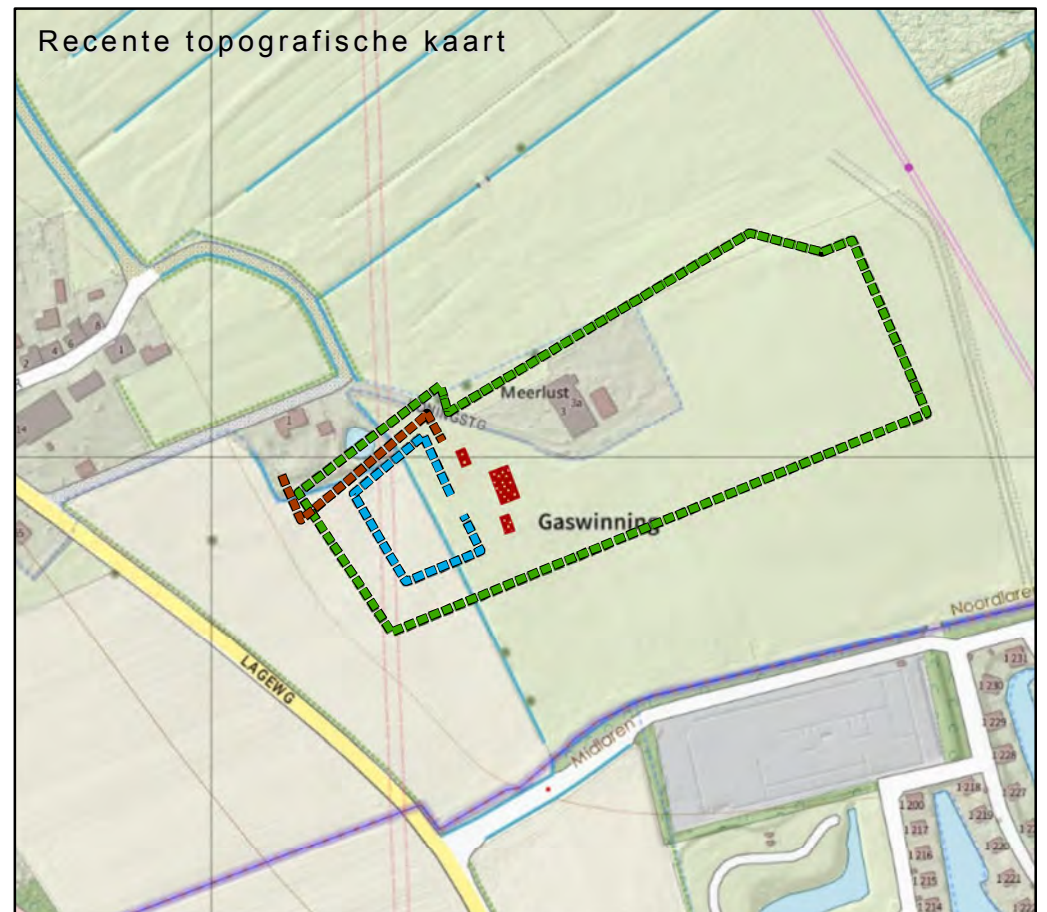
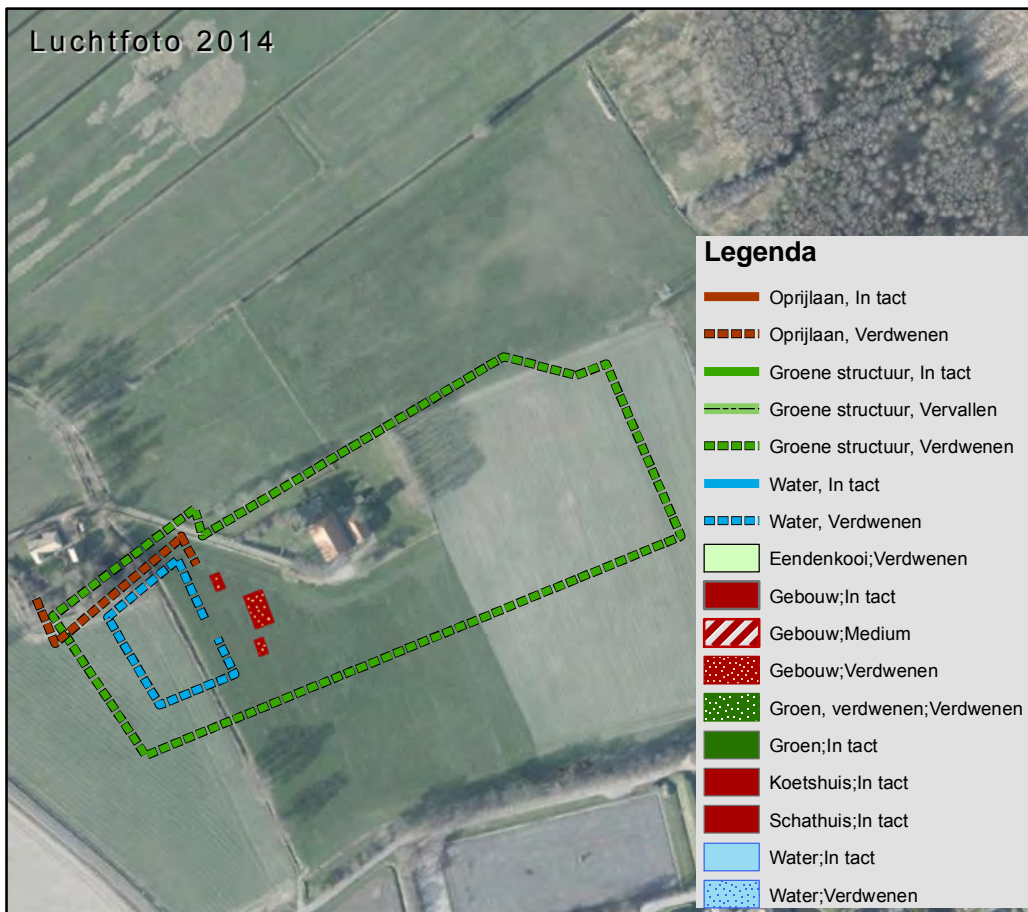
De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de TMK van 1850 en de Bonnebladen van 1900.

Beknopte historie van De Poll

Tot begin 19e eeuw was het landgoed de Poll niets meer dan een ondoordringbaar heideveld met moerassen. Het veld moest open blijven omdat het diende als een natuurlijke barrière voor eventuele vijanden. In 1816 liet Johan Coenraad van Hasselt een huis op het terrein bouwen en percelen dennenbos aanplanten. De rest van de heidevelden liet hij ontginnen en maakte er landbouwgrond van. In de jaren '60 en '70 van de 19e eeuw werden delen van de grond verkocht aan de Staatspoorwegen voor de aanleg van het spoor tussen Assen en Groningen. Het landgoed bestond in deze tijd uit een herenhuis met koeienschuren, een koetshuis en paardenstallen. Het landgoed was na de verkoop aan de Staatspoorwegen nog een kleine 25 hectare groot en behelsde een boomgaard, een kersegaard, tuinen, een appelhof, bouw- en weidegronden en dennenbos. Tussen 1913 en 1914 is de huidige villa gebouwd, die sinds 1951 in het bezit is van Noord-Nederlandse Golf & Country Club. Zij gebruikten de villa als clubhuis en hebben het landgoed omgevormd tot een golfbaan.

De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de situaties van 1850 en rond 1900.

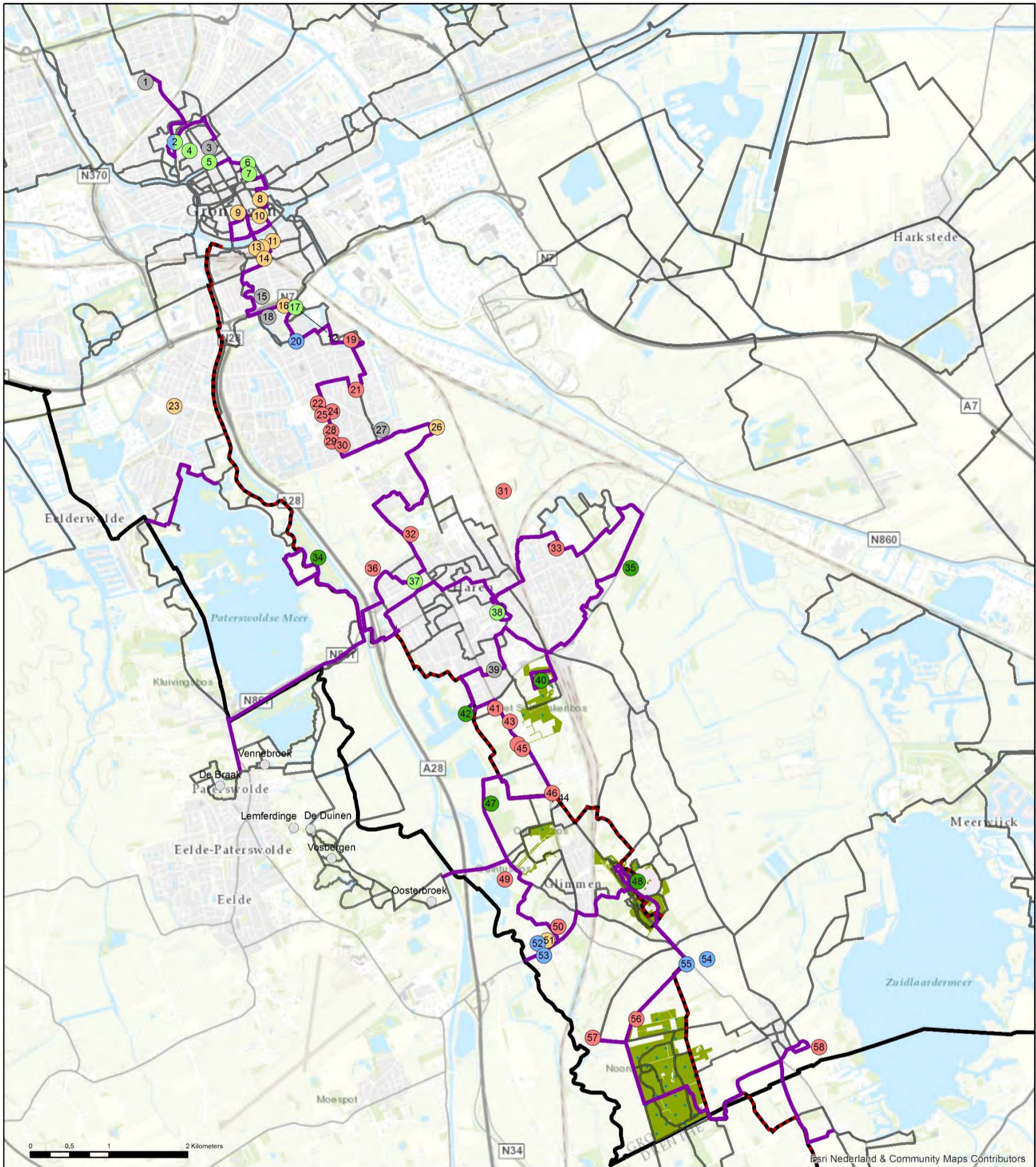
Beknopte historie van Meerlust

Landgoed Meerlust heeft een lange ontstaansgeschiedenis. Al voor de 16e eeuw stond op de plaats van het landhuis een omgrachte boerderij. Deze boerderij maakte onderdeel uit van de tafelhoederen van het Bisdom van Utrecht. Na 1536 kwam de boerderij in handen van de stad Groningen en sprak men van een Hofstede. Tot 1730 heeft de boerderij gediend als Hofstede en bestond de boerderij uit een 'behuizinge met bomen, planten en plantages, alsmede een kamp en een stuk weiland'. In 1730 vond er onder de nieuwe koper Regnerus Tjaarda de Drews, de zoon van de Groningse burgemeester Johan de Drews, een aanzienlijke verandering plaats op de hofstede. De boerderij werd gesloopt en er werd een nieuwe buitenplaats gebouwd onder de naam 'Meerlust'. Het huis had een oppervlakte van 20 bij 12 meter. Achter het huis lag een tuin in Franse stijl met daarachter een bos dat uitliep op het haverland bij het Zuidlaardermeer. Ook beschikte het huis over een eigen schipsloot, zodat er bij het Zuidlaardermeer gejaagd en gevist kon worden. Vanaf 1730 hebben er verschillende bewoners op de boerderij gewoond en hebben verschillende landschappelijke elementen veranderd. Zo is bijvoorbeeld het bos gekapt en is veel van de oorspronkelijke bebouwing gesloopt.

De weergegeven structuren zijn gebaseerd op de oudst bekende situatie (1792).

Wandelroute langs de Groene Parels van het Noorden

LEGENDA

- Landgoederen / Buitenplaatsen
- Cultuurhistorisch element
- Begraafplaats
- Robuuste groenstructuren
- Park
- Park / Verdedigingswerk
- Verdedigingswerk
- Drentse landgoederengordel
- Recreatieve route langs elementen (55 km)
- Wandelnetwerk (wandelen.groningen.nl)
- LAW Pieterpad
- Provincie grens
- Grote groenstructuren

NAAM ELEMENT

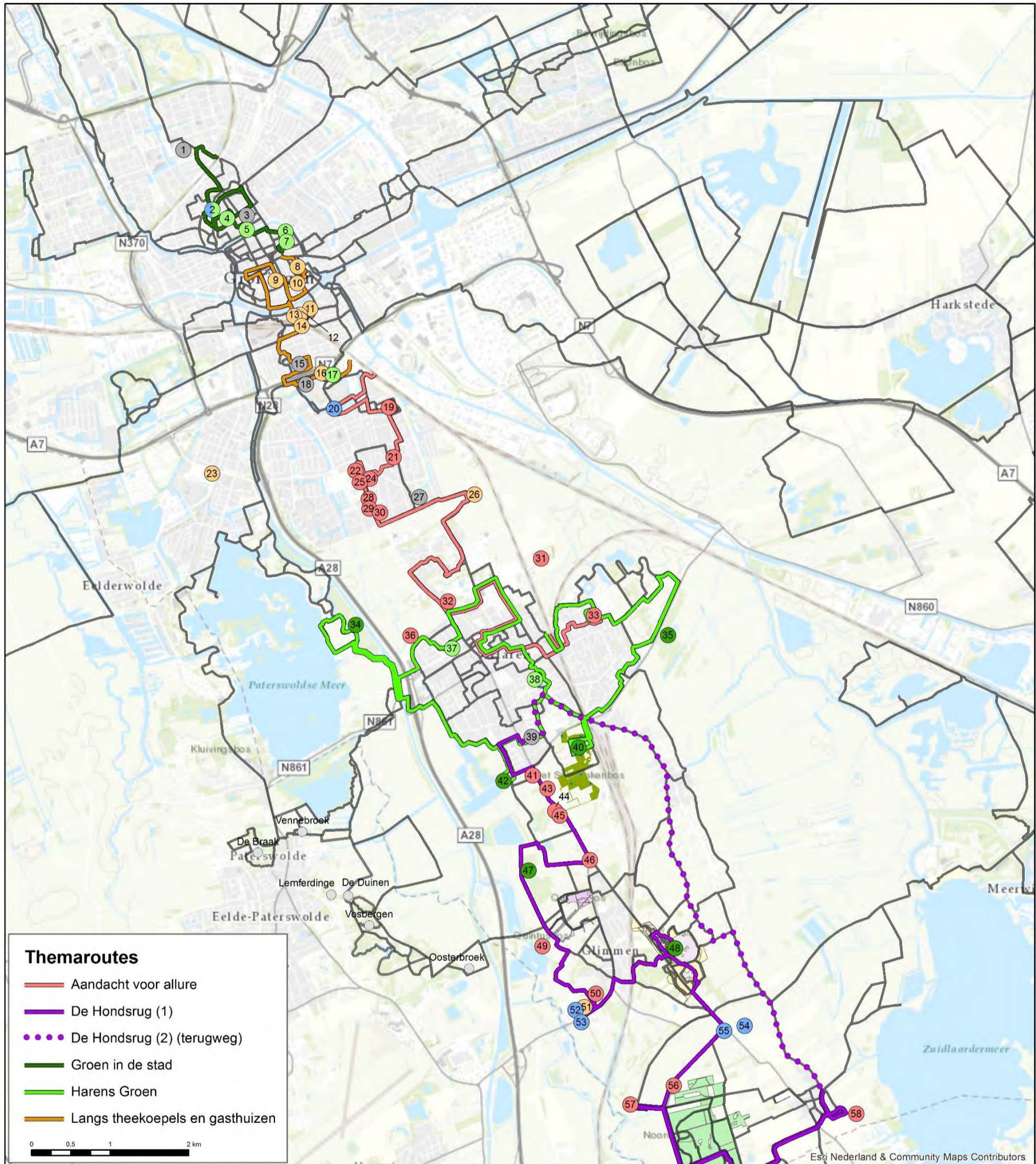
1. Noorderbegraafplaats	14. Koepel van Scholten	27. Esserveld	40. Scharlakenbos	53. Weerdenbras
2. Noorderplantsoen	15. Zuiderbegraafplaats	28. Volonté	41. De Vennen	54. Het Bolwerk
3. Nieuwe Kerkhof	16. Theekoepel Sterrebos	29. Toornvliet	42. Sassenhein	55. Blankenborch
4. Hortus	17. Sterrebos	30. De Kamp	43. Het Voorhout	56. Blanckenborch
5. Guyotplein	18. RK Begraafplaats	31. Emdaborg/ Zorgvrij	44. Huis Voorveld	57. De Poll
6. Prinsentuin	19. Groenestein	32. 't Huis de Wolf	45. Het Behouden Huys	58. Meerlust
7. Martinikerhof	20. Helperlinie	33. De Mickelhorst	46. Huize Weltevreden	
8. Binnentuin Pepergasthuis	21. Coendersborg	34. Bosstrook Hoornde Dijk, molen De Helper	47. 't Hemrik	
9. Binnentuin Pelstergasthuis	22. Villa Gelria	35. Harener wildernis	48. Appélbergen en Krusing	
10. Binnentuin Sint Anthoniegasthuis	23. Den Hoorn	36. Huis te Hemmen	49. Huis te Glimmen	
11. Zuiderpark	24. Hilghestede	37. Hendrik de Vriesplantsoen	50. Huize Welgelegen	
12. Theekoepel Hereweg	25. Insulinde	38. Burgemeester Boeremapark	51. Terrein Waterbedrijf	
13. Theekoepel Hereweg Glaude	26. Essen (voormalig kloosterterrein)	39. Eshof	52. Blanken-voorde	

Landschapsbeheer
Groningen

Thema wandelroutes

Wandelen langs de Groene Parels van het Noorden

LEGENDA

- Landgoederen / Buitenplaatsen
- Cultuurhistorisch element
- Begraafplaats
- Robuuste groenstructuren
- Park
- Park / Verdedigingswerk
- Verdedigingswerk
- Drentse landgoederengordel
- Wandelnetwerk (wandelen.groningen.nl)
- Grote groenstructuren

NAAM ELEMENT

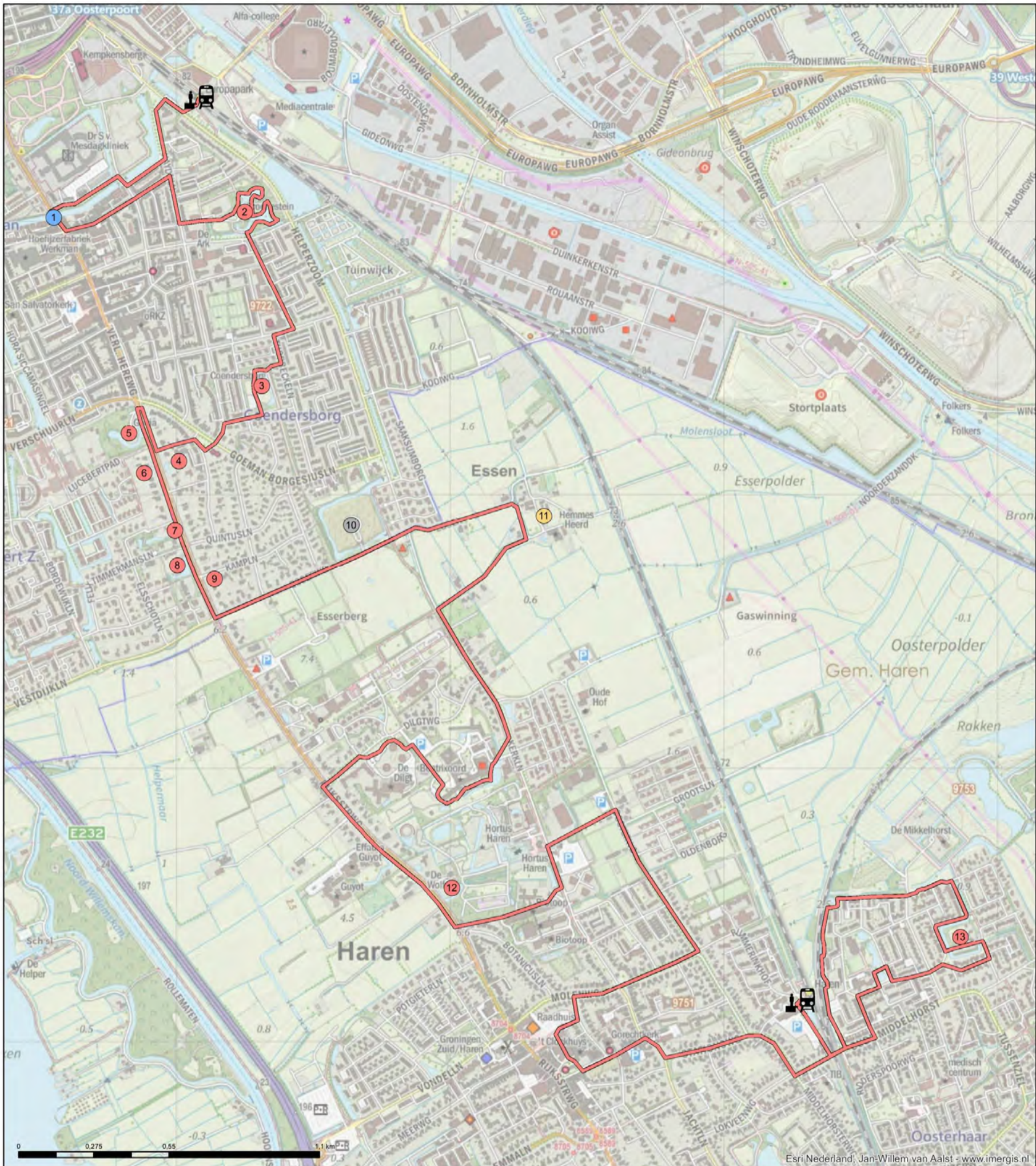
1. Noorderbegraafplaats	14. Koepel van Scholten	27. Esserveld	40. Scharlakenbos	53. Weerdenbras
2. Noorderplantsoen	15. Zuiderbegraafplaats	28. Volonté	41. De Vennen	54. Het Bolwerk
3. Nieuwe Kerkhof	16. Theekoepel Sterrebos	29. Toornvliet	42. Sassenhein	55. Blankeweer
4. Hortus	17. Sterrebos	30. De Kamp	43. Het Voorhout	56. Blanckenborch
5. Guyotplein	18. RK Begraafplaats	31. Emdaborg/ Zorgvrij	44. Huis Voorveld	57. De Poll
6. Prinsentuin	19. Groenestein	32. 't Huis de Wolf	45. Het Behouden Huys	58. Meerlust
7. Martinikerhof	20. Helperlinie	33. De Mickelhorst	46. Huize Weltevreden	
8. Binnentuin Pepergasthuis	21. Coendersborg	34. Bosstrook Hoornse Dijk, molen De Helper	47. 't Hemrik	
9. Binnentuin Pelstergasthuis	22. Villa Gelria	35. Harener wildernis	48. Appélbergen en Kruising	
10. Binnentuin Sint Anthoniegasthuis	23. Den Hoorn	36. Huis te Hemmen	49. Huis te Glimmen	
11. Zuiderpark	24. Hilgestede	37. Hendrik de Vriesplantsoen	50. Huize Welgelegen	
12. Theekoepel Hereweg	25. Insulinde	38. Burgemeester Boeremapark	51. Terrein Waterbedrijf	
13. Theekoepel Hereweg Glaude	26. Essen (voormalig kloosterterrein)	39. Eshof	52. Blanken-voorde	

Landschapsbeheer
Groningen

Aandacht voor Allure (15 km)

Wandelroute Groene Parels van het Noorden

LEGENDA

- Aandacht voor Allure (15 km)
- Landgoederen - Buitenplaatsen
- Begraafplaats
- Cultuurhistorisch element
- Verdedigingswerken
- Treinstation

Naam van het element

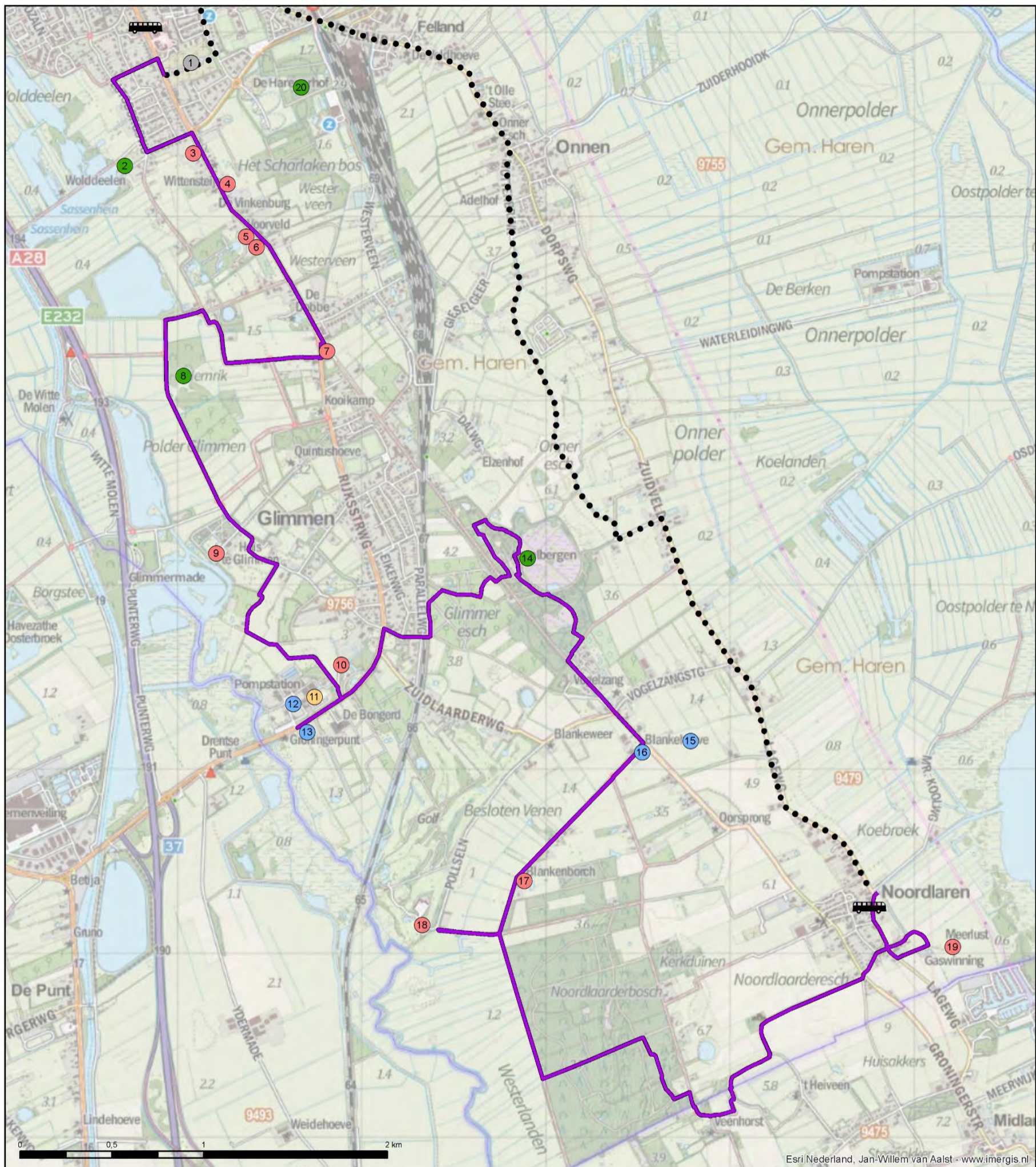
1. Helperlinie	7. Volontè
2. Groenestein	8. Toornvliet
3. Coendersborg	9. De Kamp
4. Hilghestede	10. Esserveld
5. Villa Gelria	11. Essen (voormalig kloosterterrein)
6. Insulinde	12. 't Huis de Wolf
	13. De Mickelhorst

Landschapsbeheer
Groningen

De Hondsrug (17-25 km)

Wandelroute Groene Parels van het Noorden

LEGENDA

- Landgoederen - Buitenplaatsen
- Cultuurhistorisch element
- Begraafplaats
- Groene terreinen
- Park
- Verdedigingswerken
- De Hondsrug (17 km)
- De Hondsrug (8 km)

Naam van het element

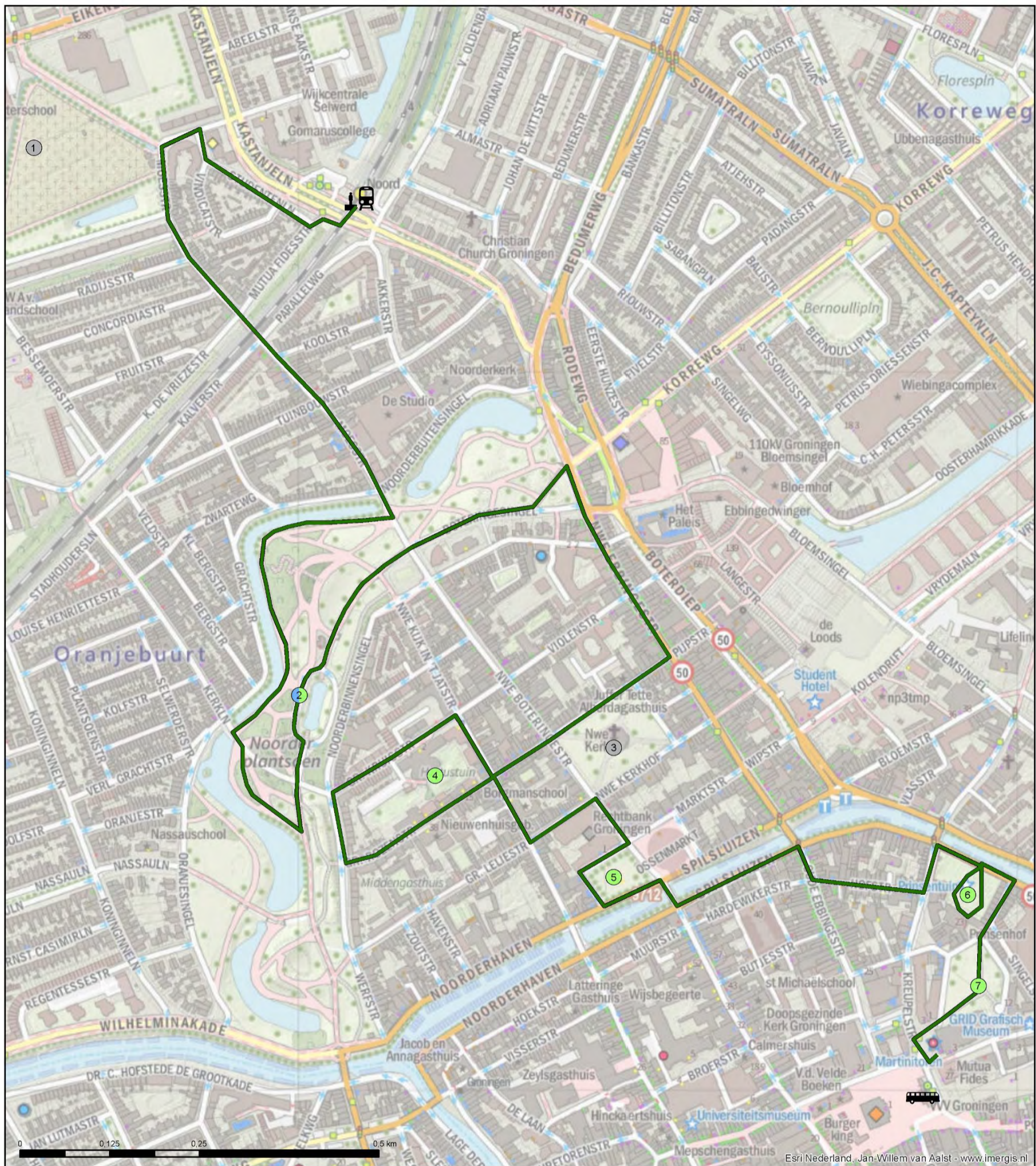
1. Eshof	7. Huize Weltevreden	14. Appèlbergen en kruising
2. Sassenhein	8. 't Hemrik	15. Het Bolwerk
3. De Vennen	9. Huis te Glimmen	16. Blankeweer
4. Het Voorhout	10. Huize Welgelegen	17. Blanckenborgh
5. Huis Voorveld	11. Terrein Waterbedrijf	18. De Poll
6. Het Behouden Huys	12. Blankenvoorde	19. Meerlust
	13. Weerdenbras	20. Scharlakenbos

 Bushalte

Gronings Groen (5,5 km)

Wandelroute Groene Parels van het Noorden

LEGENDA

	Gronings Groen (5,3 km)		Cultuurhistorisch element
	Bus		Begraafplaats
	Trein		Groene terreinen
			Park / Verdedigingswerk
			Park

Naam van het element

1. Noorderbegraafplaats
2. Noorderplantsoen
3. Nieuwe Kerkhof
4. Hortus
5. Guyotplein
6. Prinsentuin
7. Martinikerkhof

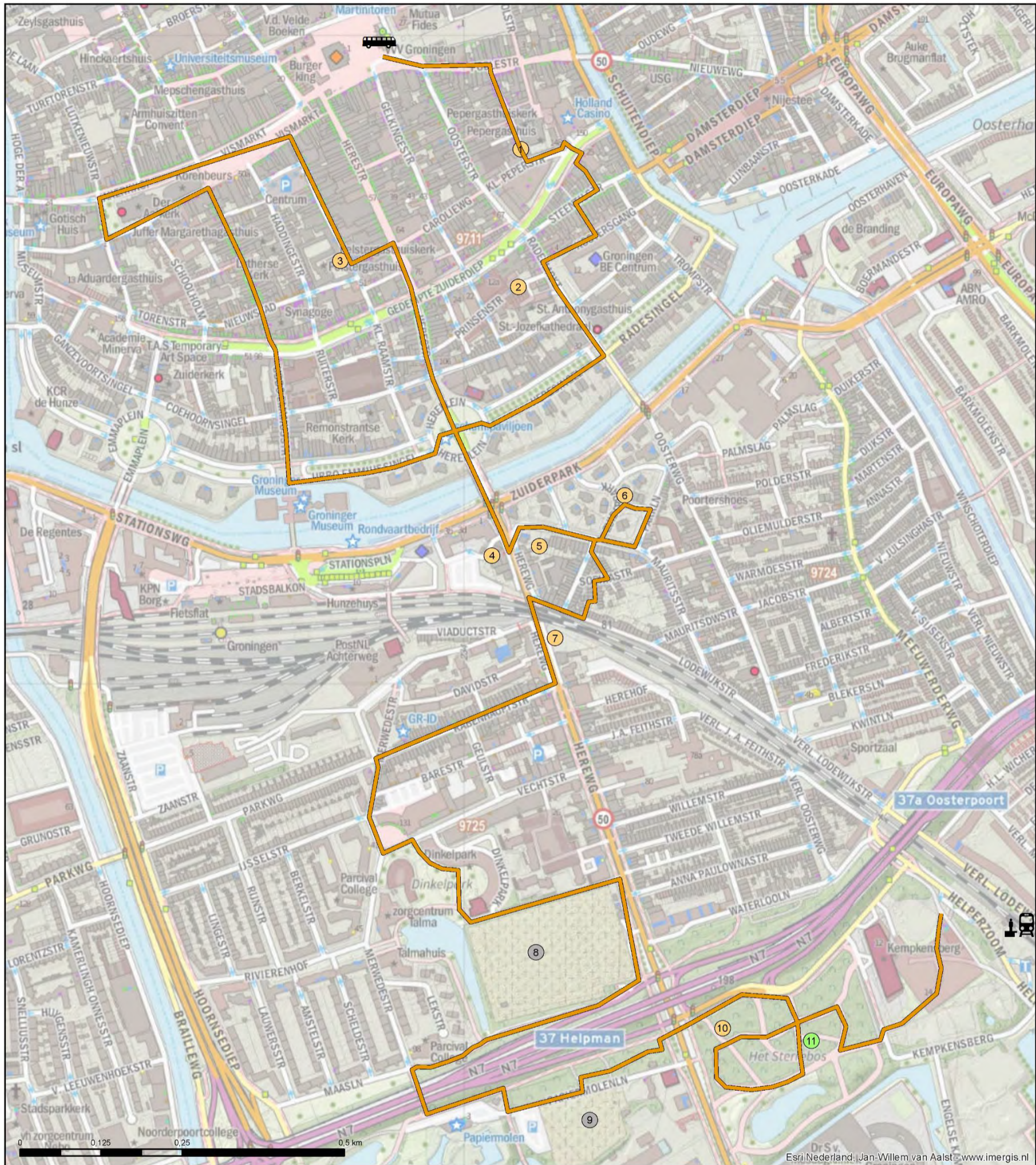
Landschapsbeheer
Groningen

Harens Groen (21,7 km)

Wandelroute Groene Parels van het Noorden

Langs Theekoepels en Gasthuizen (6,7 km) Wandelroute Groene Parels van het Noorden

LEGENDA

- Langs Theekoepels en Gasthuizen (6,7 km)
- Cultuurhistorisch element
- Begraafplaats
- Park
- Bushalte
- Treinstation

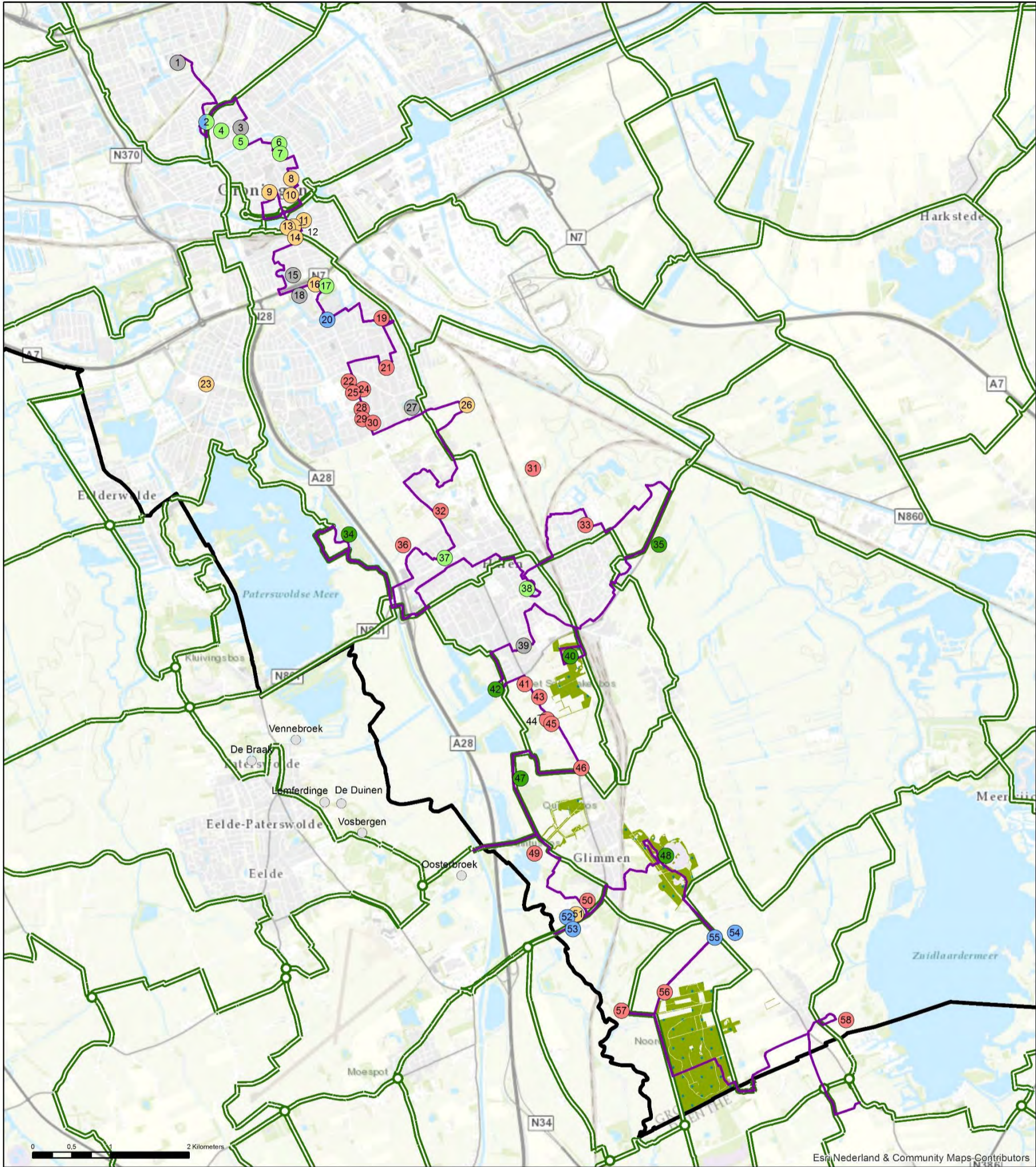
Naam van het element

1. Binnentuin Pepergasthuis
2. Binnentuin Sint Anthoniegasthuis
3. Binnentuin Pelstergasthuis
4. Theekoepel Hereweg Glaudè
5. Theekoepel Hereweg
6. Zuiderpark
7. Koepel van Scholten
8. Zuiderbegraafplaats
9. RK Begraafplaats
10. Theekoepel Sterrebos
11. Sterrebos

Landschapsbeheer
Groningen

Fietsroute langs de Groene Parels van het Noorden

LEGENDA

- Landgoederen / Buitenplaatsen
- Cultuurhistorisch element
- Begraafplaats
- Robuuste groenstructuren
- Park
- Park / Verdedigingswerk
- Verdedigingswerk
- Drentse landgoederengordel
- Recreatieve route langs elementen
- Fietsnetwerk
- Provincie grens
- Grote groenstructuren

NAAM ELEMENT

1. Noorderbegraafplaats
2. Noorderplantsoen
3. Nieuwe Kerkhof
4. Hortus
5. Guyotplein
6. Prinsentuin
7. Martinikerkhof
8. Binnentuin Pepergasthuis
9. Binnentuin Pelstergasthuis
10. Binnentuin Sint Anthoniegasthuis
11. Zuiderpark
12. Theekoepel Hereweg
13. Theekoepel Hereweg Glaude

14. Koepel van Scholten
15. Zuiderbegraafplaats
16. Theekoepel Sterrebos
17. Sterrebos
18. RK Begraafplaats
19. Groenstein
20. Helperlinie
21. Coendersborg
22. Villa Gelria
23. Den Hoorn
24. Hilgestede
25. Insulinde
26. Essen (voormalig kloosterterrein)

27. Esserveld
28. Volonté
29. Toornvliet
30. De Kamp
31. Emdaborg/ Zorgvrij
32. 't Huis de Wolf
33. De Mickelhorst
34. Bosstrook Hoomse Dijk, molen De Helper
35. Harener wildernis
36. Huis te Hemmen
37. Hendrik de Vriesplantsoen
38. Burgemeester Boeremapark
39. Eshof

40. Scharlakenbos
41. De Vennen
42. Sassenheint
43. Het Voorhout
44. Huis Voorveld
45. Het Behouden Huys
46. Huize Weltevreden
47. 't Hemrik
48. Appélbergen en Krusing
49. Huis te Glimmen
50. Huize Welgelegen
51. Terrein Waterbedrijf
52. Blanken-voorde

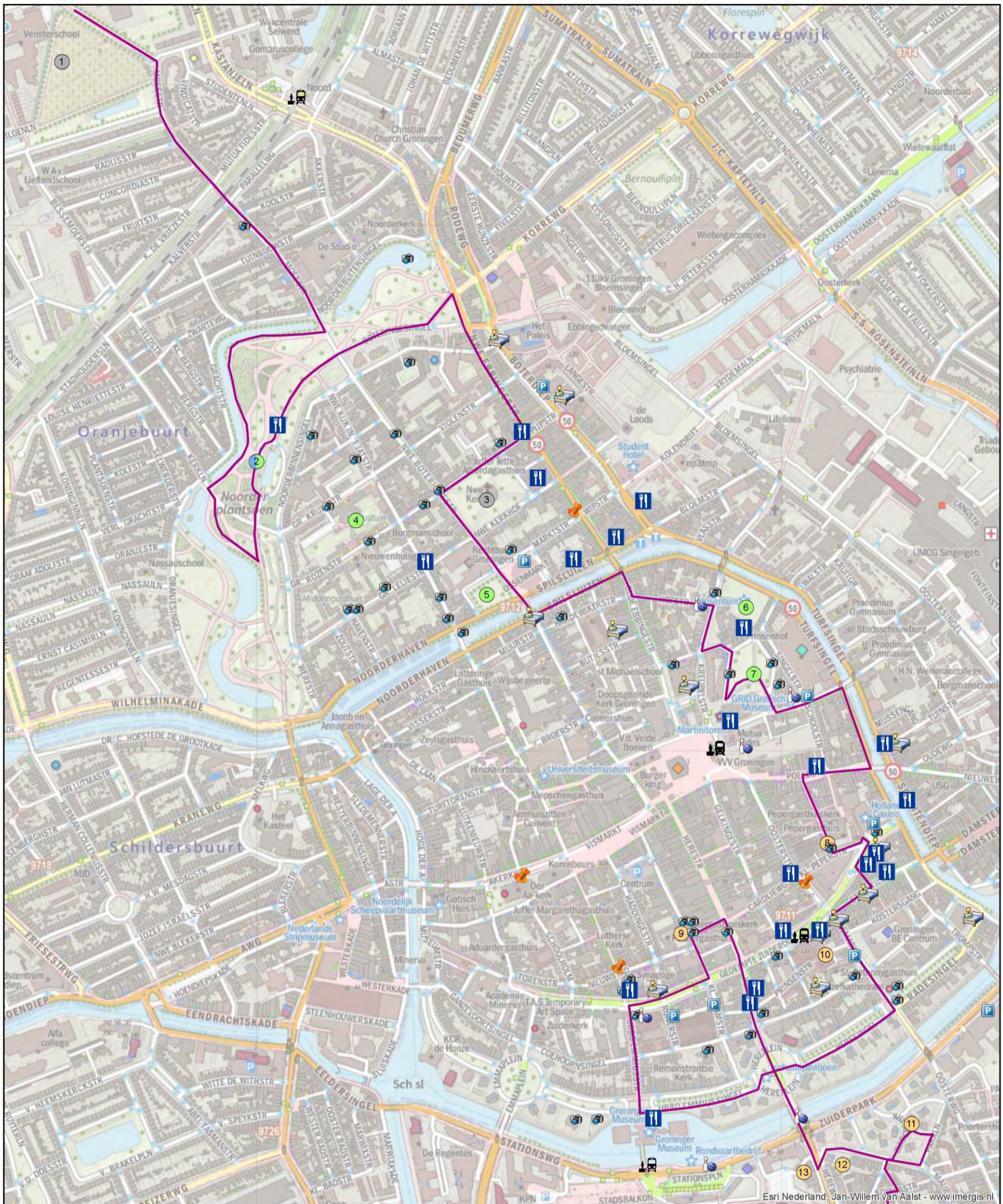
53. Weerdenbras
54. Het Bolwerk
55. Blankeweer
56. Blanckenborch
57. De Poll
58. Meerlust

Landschapsbeheer
Groningen

Bijlage VI – Overzicht van bezienswaardigheden, horeca- en overnachtingsmogelijkheden in het projectgebied (noordelijk en zuidelijk deel)

LEGENDA

Type

- Landgoederen - Buitenplaatsen
- Cultuurhistorisch element
- Begraafplaats
- Groene terreinen
- Park
- Verdedigingsweg - Park
- Verdedigingswerken

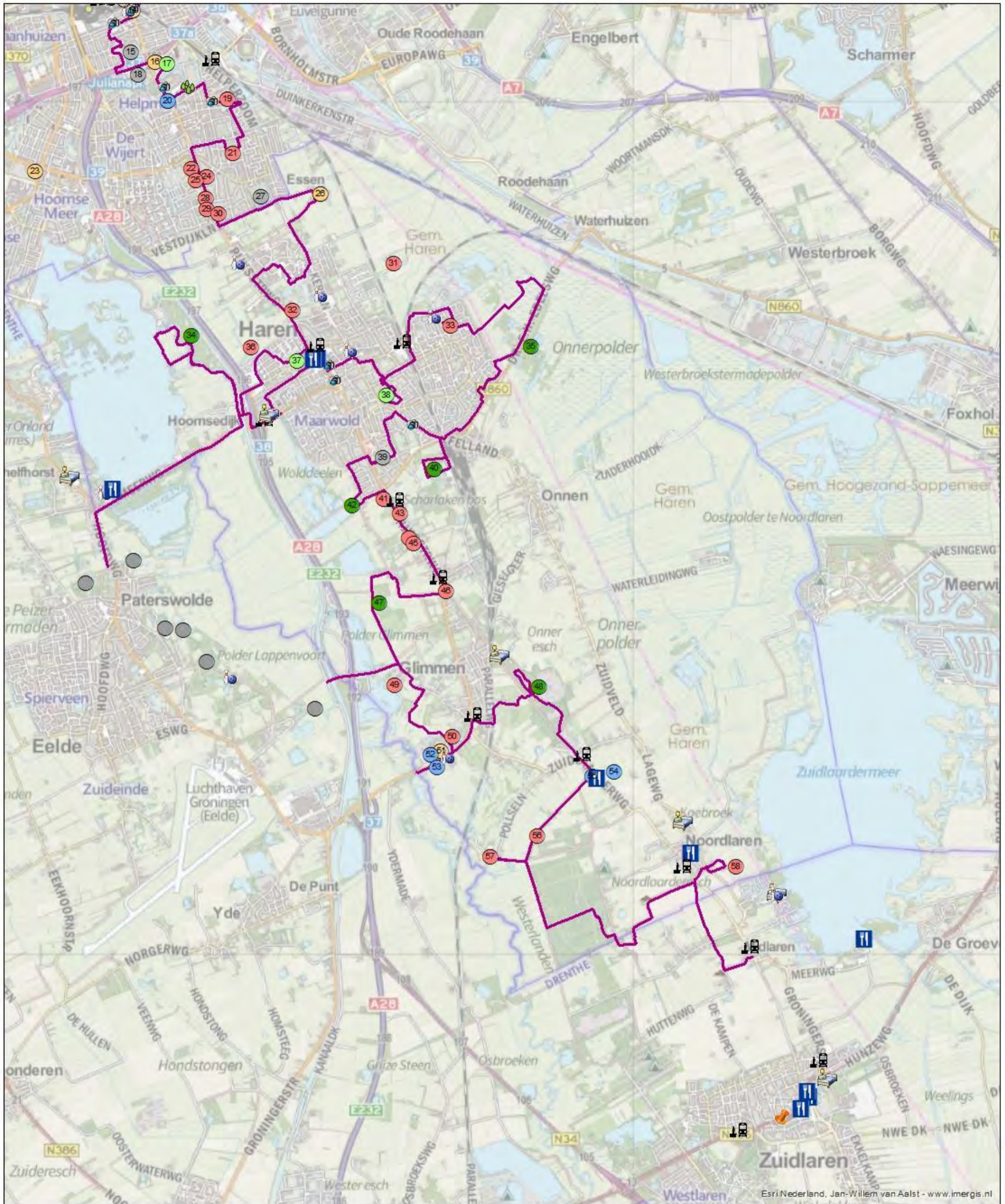
NAAM ELEMENT

- 1. Noorderbegraafplaats
- 2. Noorderplantsoen
- 3. Nieuwe Kerkhof
- 4. Hortus
- 5. Guyotplein
- 6. Prinsentuin
- 7. Martinikerkhof
- 8. Binnentuin Pepergasthuis
- 9. Binnentuin Peilergasthuis
- 10. Binnentuin Sint Anthoniegasthuis
- 11. Zuiderpark
- 12. Theekoepel Hereweg
- 13. Theekoepel Hereweg Glaudé

- Beleving
- Bezienswaardigheid
- Groen
- Horeca
- OV
- Overnachten
- Parkeren
- Streekproducten

Landschapsbeheer
Groningen

LEGENDA

Type

- Landgoederen - Buitenplaatsen
- Cultuurhistorisch element
- Begraafplaats
- Groene terreinen
- Park
- Verdedigingsweg - Park
- Verdedigingswerken

- Beleving
- Bezienwaardigheid
- Groen
- Horeca
- OV
- Overnachten
- Parkeren
- Streekproducten

NAAM ELEMENT

- 14. Koepel van Scholten
- 15. Zuiderbegraafplaats
- 16. Theekoepel Sterreboos
- 17. Sterreboos
- 18. RK Begraafplaats
- 19. Groenestein
- 20. Helperlinde
- 21. Coendersoort
- 22. Villa Geirne

- 23. Den Hoom
- 24. Hildesteede
- 25. Insulinde
- 26. Essen (voormalig kloosterterrein Jesse)
- 27. Esserveld
- 28. Volonte
- 29. Toornvliet
- 30. De Kamp
- 31. Emdaorj / Zorgvli
- 32. 't Huis de Wolf

- 33. De M'kelhorst
- 34. Bosbroek Hoorlse Dijk en molen De Helper
- 35. Harenor Willemis
- 36. Huishof te Hemmen en Warmols
- 37. Burgemeester Boeremaspark
- 38. Hendrik de Vriesplantsoen
- 39. Eshof
- 40. Scharlakenbos
- 41. De Vennen
- 42. Sessenheul
- 43. Het Voornout

- 44. Huis Voorveld
- 45. Het Behouden Huys
- 46. Huize Weltevreden
- 47. 't Herrik
- 48. Appelbergen en Krulshp
- 49. Huis te Glimmen
- 50. Huize Weigelegen
- 51. Terrein Waterbedrijf
- 52. Blankevoorde
- 53. Weerdenbos
- 54. Het Bokwerk

- 55. Blankeweer
- 56. Blankeoorgh
- 57. De Pol
- 58. Meerlust

Landschapsbeheer
Groningen

Bijlage VII – Criteria voor selectie van terreinen

Zichtbaarheid en/of herkenbaarheid

Cultuurhistorisch waardevol (uniciteit, hoge zeldzaamheidswaarde);

Staat van onderhoud (matig of verdwenen met goede potentie om met relatief weinig maatregelen/kosten toegevoegde waarde te creëren);

Medewerking eigenaren;

Staat van onderhoud.

Versterken identiteit gebied

Mate van herkenbaarheid en in hoeverre het een aansprekend terrein is voor (de identiteit van) het gebied;

Mate van impact op het landschap, de kwaliteit en de beleving;

Toegankelijkheid.

(Recreatieve) ontsluiting

Mate van verbinding met Drenthe, stad Groningen en/of overige terreinen en hotspots;

Ligging ten opzichte van recreatief netwerk, openbare weg en in hoeverre zichtbaar te maken voor een breek publiek;

Toegankelijkheid. Waarbij tegen geen tegenprestatie hoger scoort dan tegen een vergoeding en waarbij de aanwezigheid van horeca de score positief beïnvloed.

Routemogelijkheden

Mede door groenstructuren.

Draagvlak vanuit de omgeving

Koppelkansen

Ruimtelijke ontwikkelingen (kansen en bedreigingen).

Natuurwaarden

Ecologisch waardevol, ecologische meerwaarde van de maatregelen.

Bijlage VIII – Totale lijst van beoordeelde terreinen op basis van de vastgestelde selectiecriteria

Elementen	Zichtbaar en/of herkenbaar: zeldzaamheidswaarde	Zichtbaar en/of herkenbaar: uniciteit, hoge zeldzaamheidswaarde	Staat van onderhoud (matig of verdwenen met goede potentie om met relatief weinig maatregelen/kosten toegevoegde waarde te creëren)	Zichtbaar en/of weer herkenbaar maken: Medewerking eigenaren	Zichtbaar en/of weer herkenbaar maken: Staat van onderhoud (1=goed, 5 = slecht)	Versterken identiteit gebied: Mate van herkenbaarheid en in hoeverre het een aansprekend terrein is voor de (identiteit) van het gebied	Versterken identiteit gebied: Mate van impact op landschap, kwaliteit, beleving	Versterken identiteit gebied: Toegankelijkheid	Mate van verbinding met Drenthe, stad Groningen en/of overige terreinen en hotspots (Recreatieve) ontsluiting: (Recreatieve) ontsluiting: Publiek	Ligging ten opzichte van recreatief netwerk, openbare hoger scoort dan tegen een vergoeding en waarbij de aanwezigheid van hotca de score positief beïnvloed	Toegankelijkheid, waarbij tegen geen tegenprestatie	Routemogelijkheden: Mede door groenstructuren	Draagvlak vanuit omgeving	Ruimtelijke ontwikkelingen (kansen en bedreigingen)	Ecologisch waardevol, ecologische maatregelen	Totaal aantal punten	Gemiddelde (eindoordeel)
49	Huis te Glimmen	5	5	5	3	5	5	4	5	3	4	5		5	5	59	4,5
19	Groenestein	4	4	5	3	3	4	5	5	3	3	5		5	4	53	4,1
41	De Vennen	4	5	4	1	4	3	5	3	4	5	5		1	4	48	3,7
32	Huis de Wolf	5	4	4	1	5	4	3	3	3	3	5		4	3	47	3,6
21	Coendersborg	3	2	4	3	2	3	5	5	3	3	5		5	4	47	3,6
46	Huize Weltevreden	5	5	5	2	3	4	2	4	5	1	5		3	3	47	3,6
33	Mikkelhorst	3	2		4	4	3	5	3	3	4	3		4	3	41	3,4
22	Villa Gelria	3	4	4	2	5	5	1	4	3	1	5		1	4	42	3,2
36	Hemmen	3	3	5	5	3	5	2	3	3	1	5		1	3	42	3,2
50	Welgelegen	5	5	1	3	4	4	1	4	4	1	5		1	3	41	3,2
24	Hilghesteede	3	3		2	4	5	1	4	3	1	5		1	3	35	2,9
43	Het Voorhout	4	3		3	3	3	1	3	4	1	4		1	4	34	2,8
44	Voorveld	4	3		1	3	3	1	3	4	1	4		1	4	32	2,7
45	Het Behouden Huys	4	3		1	3	3	1	3	4	1	4		1	4	32	2,7
29	Klein Toornvliet	2	3		3	2	2	3	4	3	1	5		1	3	32	2,7
57	De Poll	4	3		1	1	4	1	5	3	1	3		1	4	31	2,6
25	Insulinde	3	2		1	4	2	1	4	3	1	5		1	2	29	2,4
58	Meerlust	4	2		3	2	4	1	5	2	1	2		1	2	29	2,4
28	Villa Volonté	2	2		2	1	2	1	4	3	1	5		1	3	27	2,3
30	De Kamp	1	1		nvt	1	1	1	4	3	1	5		1	2	21	1,9
31	Emdaborg/Zorgvrij	1	1		nvt	1	1	1	2	1	1	3		1	4	17	1,5

Bijlage IX – Indicatie van mogelijke maatregelen

Groenestein				
Herstel structuur en zichtlijnen dmv dunning en aanplant				
Opschonen waterpartij				
Herstel rotspartij				
Coendersborg				
Zichtbaar maken landgoed dmv dunning randen				
Onderhoudssnoei bomen				
Aanplant tbv biodiversiteit				
Herstellen gracht				
Inrichting middenterrein				
Villa Gelria				
Onderhoud singel				
Aanplant tbv biodiversiteit				
Opschonen waterpartij				
Herstel beschoeiing waterpartij				
Inrichting rondom lunchcafé het Schathuis				
Huis de Wolf				
Onderhoudssnoei bomen				
Herstel verharding				
Mikkelhorst				
Onderhoud singel				
Aanplant tbv biodiversiteit				
Herstel beschoeiing waterpartij				
Aanvullen oevers terrein				
Hemmen				
Herstel laanstructuur				
De Vennen				
Onderhoudssnoei bomen				
Huize Weltevreden				
Onderhoud singel				
Aanplant tbv biodiversiteit				
Opschonen waterpartij				
Huis te Glimmen				
Herstel laanstructuur				
Verbeteren zichtbaarheid Huis te Glimmen				
Herstel brug toegang huis				
Welgelegen				
Onderhoud singel				
Dunning in het bos				
Aanplant tbv biodiversiteit				
Opschonen waterpartij				

Herstel structuur en zichtlijnen d.m.v. dunning en aanplant

De structuur van het park kan worden hersteld door middel van het aanbrengen van zichtassen, het creëren van open ruimtes en het aanbrengen van gelaagdheid. Dit kan worden gedaan door bomen en bosplantsoen te verwijderen of juist aan te planten.

Opschonen waterpartij

De waterpartijen zijn op sommige plekken zijn dichtgegroeid of dicht geslibd. Om de waterkwaliteit te verbeteren en het water zichtbaar te maken kan de waterpartij worden geschoond, dat wil zeggen ontdaan van beplanting, of gebaggerd. Met deze ingreep wordt de bagger verwijderd ten behoeve van de waterkwaliteit.

Herstel beschoeiing waterpartij

Sommige waterpartijen zijn voorzien van beschoeiing. Op sommige plekken is de beschoeiing kapot of deels verdwenen. Om de juiste vorm te behouden en afkalving van de oever tegen te gaan is het noodzakelijk om deze te vervangen.

Aanvullen oevers terrein

De oevers van een aantal waterpartijen kalven af. Dit wil zeggen dat de grond weg spoelt. In combinatie met het plaatsen van beschoeiing kunnen de oevers hersteld worden. Nadat beschoeiing is aangebracht worden de oevers aangevuld met zwarte grond.

Herstel rotspartij

Op een van de terrein is een kunstmatige rotspartij aanwezig. Dit cultuurhistorische element is in verval geraakt. Herstel op vakkundige wijze is hierbij gewenst zodat deze rotspartij voor de toekomst behouden blijft.

Herstel brug toegang huis

Enkele terreinen zijn alleen te bereiken door middel van een brug. In sommige gevallen is deze, of een deel er van in verval geraakt. De brug kan hersteld worden omdat dit element onderdeel uitmaken van de cultuurhistorie van het terrein.

Herstel palen toegang terrein

Bij de toegang van landgoederen en parken staan veelal palen die de entree markeren. Een aantal van deze palen zijn in verval geraakt of verdwenen. Herstel en terugplaatsing kan plaatsvinden zodat de toegang naar de terreinen gemarkeerd wordt.

Herstel verharding

De toegangsweg naar de verschillende objecten is voorzien van verhardingsmateriaal. Op een aantal plaatsen is de toegangsweg aan onderhoud onderhevig. Herstel en aanvulling van de verharding is hier gewenst om de bereikbaarheid van de terreinen optimaal te houden.

Herstel laanstructuur

De oude toegangsweg naar landgoederen werden vaak beplant met bomen zodat een laan ontstond. Een aantal van deze lanen is verdwenen. Om het landgoed en de weg er naar toe te accentueren en te zorgen voor begeleiding naar het object worden de lanen hersteld.

Zichtbaar maken landgoed d.m.v. dunning randen

Landgoederen en parken zijn meestal omzoomd door beplanting en worden daarmee, deels, aan het zicht onttrokken. Door de randen te dunnen en openingen te creëren ontstaat er zicht op het landgoed zodat het landgoed betrokken wordt bij zijn omgeving.

Onderhoudssnoei bomen

Sommige bomen hebben onderhoud nodig. Door middel van snoei worden de noodzakelijke werkzaamheden verricht om de boom vitaal te houden.

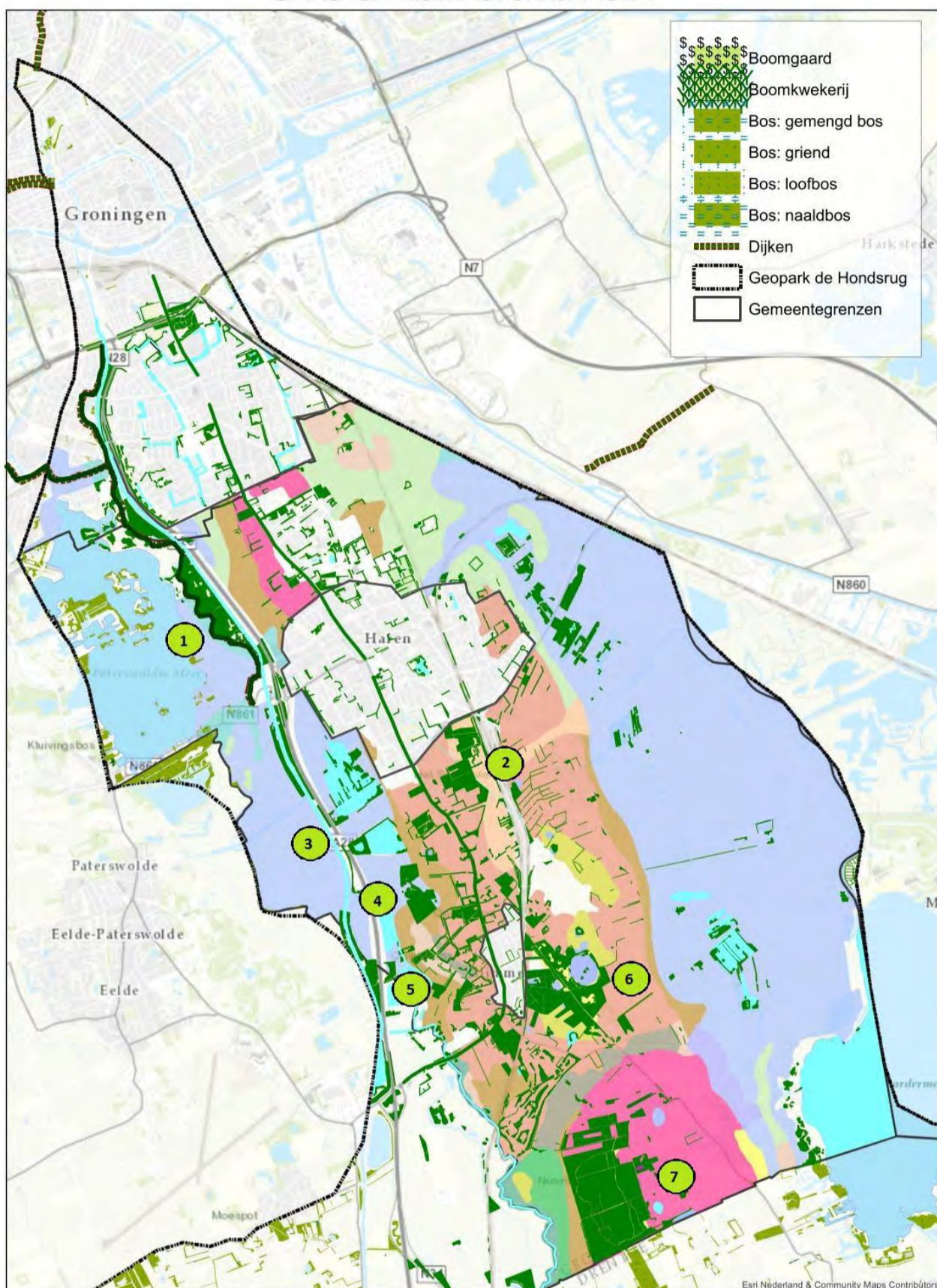
Aanplant t.b.v. biodiversiteit

Door de aanplant van nieuwe soorten bomen, bosplantsoen en heesters wordt de diversiteit vergroot. Dit is bevorderlijk voor de biodiversiteit omdat andere beplanting nieuwe soorten fauna aantrekt.

Onderhoud singel

De singels zijn in de loop der jaren behoorlijk dicht gegroeid. Om de diversiteit en de gelaagdheid te vergroten is dunning noodzakelijk. Andere soorten krijgen de kans om zich te ontwikkelen. Bovendien wordt er ruimte gecreëerd voor nieuwe aanplant.

Groenstructuren

1. Bosstrook Noord-Willemskanaal
2. Scharlakenbos
3. Sassenhein
4. 't Hemrik
5. Quintusbos
6. Appelbergen
7. Noordlaarderbos

Selectie van landgoederen (top 10) en groenstructuren

